

tv-15 naš TOVARIS

Št. 30
20. avgusta 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ob dnevu obmejnih enot Jugoslovanske ljudske armade

Praznik na Sabotinu

Pred karavlo na Sabotinu se je ob dnevu graničarjev zbralo več kot tisoč ljudi.

Več kot tisoč ljudi se je v soboto zbralo pred karavlo na Sabotinu na jugoslovansko-italijanski meji. Na slovesnosti ob 15. avgustu, dnevu obmejnih enot naše armade, so karavlo poimenovali po generalpodpolkovniku Radislavu Klanjsčaku. Vasji, nekdanjemu poveljniku teritorialne obrambe Slovenije, ki je pogosto prihajal med graničarje na tem delu državne meje, doma pa je bil iz bližnjega Števerjana v Italiji.

Na karavli tik pod vrhom 609 metrov visokega Sabotina se je med vojake pomešalo staro in mlado. Prišla sta oba komandanta: poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič (ta je tudi odkril ploščo na karavli) in poveljnik teritorialne obrambe Slovenije generalpodpolkovnik Edvard Pavčič, graničarjem pa so prišli čestitati tudi nekdanji borci Gradnikove brigade in drugih partizanskih enot, ki so se borile na Primorskem, delegacija italijanskih partizanov iz sosednje Goriške pokrajine, šolarji in mladina iz Nove Gorice in Goriških Brd, prebivalci bližnjih krajev, gosti graničarjev pa

so bili tudi vaščani Števerjana in Sovodenj v Italiji. Dolgi koloni avtomobilov, parkiranih ob roku ozke ceste, ki pelje iz Goriških Brd na Sabotin, v soboto skorajda ni bilo videti konca. Našteli so jih več kot tristo. Precej pa jih je na proslavo prišlo tudi peš, po ozki in strmi stezi iz bližnjega Solkana.

Slavnostni govornik je bil Svetozar Višnjič, ki je med drugim poudaril, da je polmenovanje karavle po Radislavu Klanjsčaku le nadaljevanje trdne opredelitve pripadnikov JLA, da dosledno in dostojno negujejo revolucionarne tradicije naših narodov in narodnosti. Karavle na ljubljanskem armadnem območju so namreč doslej že poimenovali po Titu, Kardelju, Marinku, Leskošku, Djakoviču, Pehačku in drugih velikih imenih naše revolucije. »Tega ne počnemo zato, da bi ohranili sedanost, ampak zaradi ciljev v prihodnosti, ne zaradi dogmatskega parolarstva, ampak zaradi revolucionarnega dinamizma, za nov korak in novo kakovost v socializmu. Brez poznavanja revolucionarne preteklosti ne moremo pričakovati revolucionarne prihodnosti.«

sti,« je med drugim dejal poveljnik ljubljanskega armadnega območja.

V prijetnem kulturnem programu so zatem sodelovali Briški okteti, vojski iz ajdovske garnizije, šolarji z osnovne šole Crna gora iz Kojškega v Brdih (šola nosi to ime v zahvalo za pomoč SR Črne gore pri obnovi po potresu, ki je Brda in Posočje prizadel leta 1976) in pihalni orkester Goriška Brda. Po proslavi pa se je začelo pravo ljudsko slavlje. Za dobro voljo so poskrbeli godci iz Brd in vojski, ki so skuhalih zares imeniten golaž. Karavla na Sabotinu je svoje goste v soboto sprejela povsem preurejena. Goriško podjetje Final je v celoti obnovilo obe zgradbi, starejšo, ki je tod še iz predvojnih časov, in novejšo, ki so jo zgradili pred šestnajstimi leti, okoli karavle pa je zastoj asfaltiralo novogoriško cestno podjetje. Ob tej priložnosti so hkrati prevlekli z asfaltom še poldrugi kilometer ceste, ki sem pelje iz Goriških Brd. Razmere za življenje in delo, ki na karavli običajno traja vseh 24 ur, bodo odslej bistveno boljše.

Tekst in foto Branko Soban

Državni sodi brez dna

Devalvacija dolarja, pocenitev nafte in znižanje obresti – to so bile ugodne svetovne okoliščine nekaj zadnjih let. Med mnogimi svetovnimi gospodarskimi bolniki jih je pametno izkoristil tudi Izrael in z notranjo reformo v dveh letih obvladal inflacijo. V Jugoslaviji je splet omenjenih treh okoliščin prinesel učinek kakšnih treh milijard dolarjev. Ker se naš zunanji dolg praktično ni zmanjšal, inflacija pa neustavljivo pospeševala svoj ritem, je jasno, da so poniknile nekako tako kot voda v pesku.

Te milijarde so bile pač le kamen v plaz, ki nas vztrajno zasipa. Vse manj je dvoma, da si nekdo iz naše prve postave ustvarja prostor ob kanclerju Erhardu, tvorcu nekdanjega nemškega gospodarskega čudeža – žal seveda kot njegov antipod. Napovedi, da bomo izdelali ekonomski sistem, ki bo ustrezal vsem, to se pravi tudi zavoženim delom gospodarstva, je čisti teoretični nesmisel, nič slabše okusen kot vsa tista priložnostna priseganja na izide sovražnikovih ofenziv v NOB in najbrž tudi Stalinove blokade. Ali je to sveta preproščina ali podcenjevanje pameti prebivalstva, niti ni pomembno. Dejstvo je, da vsak Jugoslovan čuti, kako zadeve nekako tonejo. Zanima ga, koliko je še do dna, od koder bi se dalo morebiti znova odgnati na površje.

Pa ne gre toliko za metre in zaloge kisika, kot za čas, ko bo končno nastopila odločna pripravljenost uporabiti instrumentarij ukrepov, ki se jih da v grobem razbrati iz vsakega boljšega učbenika ekonomije. Še natančneje, govoriti moramo predvsem o pripravljenosti sprejeti njihove posledice (tudi socialne), ki pa so in bodo hujše, dlje kot jih odlagamo. Lažje bi na primer danes dihalo ko bi se vztrajalo ob Borisa Kraigherja reformnem planu iz leta 1965, ko ne bi ob amatersko razumljenem občutku neuvrčenosti počivali ob zaporednih naftnih šokih. Še težje kot danes bo, če bomo zatiskali oči pred predvidljivim sesipanjem relativno še zdravih delov gospodarstva v državi. Nekam okorna prisposoba bo, če trdimo, da je gospodarstvo katerekoli države tega sveta vodljivo po natanko istih vrhovnih načelih kot življenje in proračun neke družine. Četudi je, recimo, pri hiši osem (za vsak primer je treba dodati) delazmožnih otrok. Razlike v zapletenosti seveda so, vendar pa – sploh v sedanjem stanju – sodijo med fineše. Sklicevanju na njihovo težo bi bilo treba dati počasi pravo ime: za nič drugega ne gre, kot za krčevito ohranjanje starega modela s težnjo po še večjih odklkih od osnovnih tržnih zakonitosti.

Prej smo omenjali Izrael. Navznoter sta bila med prvimi ukrepi – jasno, da ne sodita med fineše – zamrzitev državnega proračuna in ukinitve vseh centralnih subvencij. Pri nas bi to poleg ustavitve naraščanja vseh vrst davčnih bremen pomenilo, da za lep čas ohladimo tudi stroje v tiskarni denarja. V tem, za zdaj hipotetičnem trenutku bi se lahko po državi brze kozmetike premnoge garniture družbenopolitičnih dejavnikov pogledale v zrcalo. Do tega bi pravzaprav moralo priti povsod, kjer so iz strokovne nekompetentnosti in očitno tudi pod despotičnim političnim vplivom neusmiljeno vrgli v veter milijarde sposojenih dolarjev in zdaj na vagone še toplega domačega denarja. Zaradi tega namreč škriplje po celi črti. Zadeva je toliko težja, če se spomnimo na obdobje nekaj let pred Titovo smrtjo, ko smo se povsem znosno zadolžili v tujini in z letno inflacijo, ki jo zdaj doživljamo mesečno, v glavnem že lepo primerjali s konvertibilnimi sosedi. Če sta torej kje delavec ali upravnika enota v državi, ki dandanes slabo stojita, vsaj delavcev ali narodov ne bi kazalo kriviti povprek. Ta stvar je za vzdušje v skupnosti prvorazrednega pomena. Zavora stabilizaciji so namreč veliko ožji krogi, rekli bi botrov zgrešenih naložb, pretendentov na večno kroženje v odločujoči eliti. Zavora je tudi prevelika obzirnost ali pa celo bojazen pred njimi. Govorili bi lahko celo o strahu ZIS-a, saj igrata zdaj (in to na vse pretege) nekakšno socialno-zaščitno vlogo svojega okolja, ki se otepa s posledicami njihovega lastnega ravnanja.

In ni lepo od njih, da pri tem iz nekakšnega samoohranitvenega nagona udarjajo po mizi z najtežjimi aduti. To so bratstvo in enotnost, želja po politizaciji, po lepljenju nacionalno-egoističnih etiket na vsako najmanjše vprašanje. Prav tej mentaliteti je zdaj še toliko bolj pri srcu vse večja redistribucija denarja. To pomeni – kot povsod po svetu če že ne oblast, pa vsaj odločujoči vpliv. V našem podnebnju in še posebej pred bližnjo ustavno razpravo pa tudi poskuse, da bi legitimno, z zmanjšanjem decentraliziranih pristojnosti, če že ne vsega, vsaj največ denarja – po poreklu iz tiskarne ali ustvarjenega drugod – zajeli v centralne blagajne. Njihovi sodi brez dna, od koder se krpajo njihove napake, so tam že od prej.

Blaž Lavrič

Miklova Zala na Koroškem

V soboto in nedeljo je slovensko ljudsko gledališče v Svatnah pri Šentjakobu na Koroškem še zadnjič v tej sezoni uprizorilo Miklovo Zalo (na prostem), ki si jo je v več predstavah skupaj ogledalo več kot 3000 ljudi s te in one strani meje.

Dobra kulturno-spolodbudniška akcija za uresničitev te predstave Slovenske prosvetne zveze v Celovcu je padla na »žejna tla«. Zagotovo ponuja premislek tudi širšemu krogu ljubiteljskih in poklicnih slovenskih kulturnikov o poteh in načinih približevanja kulture ljudem.

Tudi pohodniki po poteh Domnove čete so prejeli vabilo na svatensko predstavo. Ze osmič zaporedso se namreč zbrali pri domačiji Janke Apovnika na Borovju pri Pliberku, da bi obudili spomin na čas narodnoosvobodilnega boja. Lani smo ugotavljali, da je Domnova četa prerasla v »bataljon«, letos pa nas je že bilo za celo brigado. Sli smo mimo prijaznih slovenskih kmetij, kjer so nas prijazno odžejali, najlepše pa je zvenela pojoča koroška govorica, ki onod vzravnano in trmasto vztra-

ja. Kolona je stopala tudi po poti Miklove Zale, ki se je v tistih krajih borila za pravice Slovencev.

Veličastno je zadonela partizanska pesem pri spomeniku padlim partizanom na Komelju in prav tako so izzvenele besede govornikov, ki so opozarjali na oživljanje antisemitizma v Avstriji, pa tudi na vedno nove zapreke, ki se postavljajo pod noge Koroških Slovencev v Avstriji. Borci so jasno spraševali, zakaj se ne zgane demokratična javnost v Avstriji, kadar žide in Slovence zmerjajo z – bombaši.

Na končnem mitingu je poleg številnih prelepih koroških pesmi najbolj mlo zazvenela Tam, kjer teče bistra Zila. Slovenska pesem ne prizna in ne pozna meja.

F. J. in D. M.
Foto: Danilo Škofič

Miklova Zala v Svatnah pri Šent. Jakobu

Ponosna življenjska pot

Nekaj misli in želja ob sedemdesetletnici Janeza Vipotnika

Večkrat se srečamo na Vrtači 11. Nekaj članov predsedstva ZZB NOV Slovenije, med nami Janez Vipotnik. Pogovorimo se o našem delu in sestankih, kjer smo zastopali našo organizacijo. Predvsem pa se dogovorimo o stališčih, ki jih bo potrebno razlagati in braniti na delovnih srečanjih. Na ta način dnevne naloge poskušamo prilagoditi stališčem našega predsedstva in republiškega odbora. Poznamo se med seboj. Včasih je naš pogovor nedorečen, toda ne takrat, kadar spregovori Janez Vipotnik. Oglašja se redko, vendar utemeljeno. Saj ne izstopa iz te naše skupinice, enakopraven je, vendar ima med nami nekako posebno mesto.

Ljudje v zrelih letih, »zrelost« je vsekakor značilnost vsakega člana naše organizacije, se razlikujemo po izkušnjah in značaju. Značajske poteze smo prinesli s seboj na svet, v življenju smo si jih še jasneje oblikovali. Izkušnje

pa smo si pridobili odvisno od tega, kako sta nas življenje in delo negovala, premetavala, obtežila. Življenje in zdravje. Ter starost: številni naši soborci niti niso imeli časa, da bi razvili vse svoje značajske lastnosti in znanje. Mnogi so v desetletjih po vojni – utrujeni od naporov – omahnili.

Janez Vipotnik pa je s svojim značajem in izkušnjami še med nami: v naše veselje! Pokončen, z mirnim, toplim pogledom in pristranskim nasmehom, ogorjen in zdrav. Tovariško stisne roko, prijatelja tesno objame, še vedno gromko zapoje. Pristen partizan, borec, tovariš!

Kljub vsemu. Kajti, tako kot nobenemu izmed nas, tudi našemu Janezu življenje ni prizanašalo. Niti v mladih letih, niti danes. Če bi sodili samo po videzu, bi se prevarali. Njegova mladost je bila trda. Bolezen v družini je prizadela nekate-

re njemu najdražje. To je globoko doživljal, trpel je.

Kot dijak in študent se je preživljal s poučevanjem bogatih sinov. Lakote se je zgodaj moral otepati z delom.

Že leta 1941 ga srečamo med vosovci. Njihove akcije so utrjevale OF v Ljubljani in strahovale okupatorje in njegove sodelavce. V partizanih je bila Vipotnikova odgovornost velika, rasla je tja do korpusnega komisarja. Vedno je ostal čuteč do navadnega borca, ranjenca, do kmeta in njegovih težav. Razumel je tudi človeka, ki je od belih ali plavih prešel k narodni vojski, ostro pa je obsojal vse izdajalsko, vse sovražno našemu narodu, slovenstvu.

Tako kot pri veliki večini partizanov je tudi pri našem Janezu po vojni prišla do izraza njegova trda, neizživeta mladost. Spominjamo se ga, kako je vzgajal prve povojne rodove

partizanih, mladincih, kmetih in knapih iz »njegovih« revirjev.

Zakaj je bil in je še vedno tako priljubljen? Ne bomo daleč od resnice, če rečemo; vedno je bil in je – pravi partizan; neposreden, odkrit, vzravn. Ostal je mlad. Mladost mu je ohranilo delo. Življenjsko svežino in iskrivost je črpal tudi iz okolice, od lastnih otrok in vnukov. Vir življenjske sile mu je ves čas bila njegova Olga. Tudi ona je ohranila lik zveste partizanke, čeprav ji v življenju niso bile prihranjene marsikateri težave.

Kaj naj zaželimo našemu sedemdesetletniku? Da ostane tak še naprej. Naj bo mladim v vzor kot pristen partizan. Ko na raznih literarnih srečanjih in po šolah prebira odlomke iz svojega bogatega literarnega dela, naj mladi v njem začutijo predstavnika tistih partizanov, ki so ves čas živeli nesebično, se razdajali za vrednote, v katere smo verjeli in še vedno verjamemo; vemo namreč, da bodo mladim in starim Slovencem te vrednote danes in jutri še posebej potrebne.

Bogo Gorjan

Janez Vipotnik – pisatelj

Doslej je ustvaril obsežen opus, desetih knjig za odrasle: IZ ZANKE (1951), BALADA O KOVAČICI (1973), RODNA LETINA (1976), ENAINŠTIRIDESETO (1977), PETINŠTIRIDESETO (1979), LEDINA (1980) DOKTOR (1982), OJ, TA MLINAR (1983), SONCU NAPROTI (1985) OSEMINŠTIRIDESETO (1986) in za mladino: HRUŠKA (1958), ZGODBE O DIKU (1972), NAŠ DIKO (1972), DIKO V ŽIVALSKEM VRTU, (1972), MATI BRODARIČKA (1974), STRAH (1977), DIKO NA POTEPU (1977), RUNO (1977), TINKATONKA (1977), PETROVA DRUŠČINA (1978), OF (1978), DIKOVE NEZGODE (1980), EDVARD KARDELJ (1981) in TILLEN (1982).

Roman petinštirideseto (Globus, Zagreb, 1980), in mladinske knjige Kruška (Dečja knjiga – Beograd 1980) in Tilen (1982), so izšla v srbohrvatskem, Naš Diko v živalskem vrtu (Murdo vo zoološkata gradina – Naša knjiga – Skopje 1979) pa v makedonskem jeziku.

★ ★ ★

Če je ob množici političnih funkcij, ki jemljejo človeku veliko dragocenega časa in energije, napisal še zajeten opus knjig, potem lahko našega jubilara samo občudujemo. V areni slovenske književnosti se je pojavil s prvo knjigo leta 1951 (Iz zanke) in si že kar takoj pridobil zaupanje kritike, saj je dr. Matjaž Kmecl ob tej njegovi prvi knjigi zapisal: »Te Vipotnikove partizanske podobe

odlikuje harmonična pripoved, tehnocutni izris krajnopisov, posluh za žargon, ideja o žrtvujočem in posvečenem heroizmu.«

Literarna zgodovina ga označuje kot pisatelja, ki se s tradicionalnim realističnim načinom posveča predvsem eni temi: vojni, oziroma NOB; kot pisatelja torej, ki piše novele in romane in se uveljavlja tudi kot mladinski pisatelj.

V tej skopi oznaki (Leksikon Slovenska književnost 1982) ni razvidna njegova osnovna značilnost, da je namreč izrazil partizanski pisatelj; partizanstvo mu je dalo pobudo za pisanje, čeprav izhaja iz literarne družine, saj je bil brat Cene odlični pesnik.

Borci znamo ceniti Vipotnikov književni opus, saj vsebuje izvirne, avtentične in žive podobe partizanstva in narodnoosvobodilne vojne, a ne samo to, njegov književni opus je hkrati tudi izvirni in tehen prispevek sodobni slovenski književnosti nasploh in če mu uradna slovenska literarna zgodovina in kritika ne odmerjata dovolj pozornosti, tedaj lahko govorimo kvečjemu o njeni kratkovidnosti in neposlusu za tega izrazitega partizanskega avtorja.

Toda čas je pravičen sodnik, verjamem, da bo Vipotniku bolj naklonjen, kot sta mu naklonjena literarna zgodovina in kritika, kajti bralci izredno radi posegajo po njegovih delih. In potem je tu še priložnost, ko se bo naš jubilar otresel številnih političnih funkcij, (davka družbi in narodu), ki so mu zavirale književno dejavnost in bo svoje talentirano pero posvetil izključno literaturi, literaturi o narodnoosvobodilni vojni, katere tematika je neizmerljiva. To mu ob njegovem življenjskem in umetniškem jubileju od srca želimo vsi njegovi partizanski tovariši in njegovi zvesti bralci!

Dušan Mevlja

Odlomek iz Vipotnikovega romana, ki je pri Borcu pravkar izšel v ponatisu

Doktor

»... Spet se je dvignil k oknu in ponovil gibe, potisnil desko na stran za cele tri centimetre. Odlično! Ves vogal se mu je odprl. Zdaj je bilo dvorišče že pripravljeno. Pod zanko je bil stol, ob njem miza, ob steni so stali policaji in se stiskali v pelerine, žarnice so osvetljevale kot, civili so stopicali okrog vislic. Vse je bilo pošastno tiho. Kakor zarotniki, kakor da bi se bili zmenili, da ne bo nihče nobene pisnil. Številka osem se je spustil na cementna tla in si drgnil odrevenele dlani. Kmalu bo, je rasla nervoza v njem. Kmalu ga bodo pospravili na oni svet. Koga? se je že stotič vprašal.

Nenadoma je nastal šum na drugi strani dvorišča. Številka osem se je spet povzpela k lini. Prilepil se je k zidu, da bi čimbolj zmanjšal pritisk na rokah. In videl je, kako nekoga nesejo k vislicam. Siromak je bil v okrvavljeni srjaci in hlačah ter nogavicah. Suknjiča ni imel. Obraza mu ni bilo mogoče videti. Številka osem se je spustil na tla. Kdo je, si je belil možgane. Koga so tako zdelali. Če so ga morali prinesiti do vešal pomeni, da so ga tako pretolkli, da bo smrt samo odrešenje zanj. Spet se je dvignil k rešetkam. Trije policaji so jetnika dvignili na stol, eden je stopil na mizo, mu dal zanko okrog vratu, odmaknil mizo, da se je jetnik togo zravnal nagnil naprej in zanka ga je zdržala pošev. Isti policaj mu je znova spodnesel stol, da je jetnik zabingljal po zraku, in oni, ki mu je nadeval zanko, se mu je obesil na noge, da bi zanka čim bolj čvrsto zadržala vrat. Celo minuto je bilo vse tiho, nato je k jetniku pristopil zdravnik, mu otipal pulz in dejal: »Končano je!«

Številka osem se je spustil na tla. Ves je trepetal od razburjenja. Vrv se je pretrgala. Po starih pravilih to po-

meni, da ga ne smejo še enkrat obesiti. Če se vrv pretrga obeščencu, pomeni to po starih pravilih, da bogovi ne odobravajo usmrtitve. To pravilo velja od davnine. Ga bodo pustili, je klalo številko osem. Ves je drgetal. Nerazložno govorjenje je priplalo do njegovih ušes. Kaj napletajo? Bodo spoštovali stara pravila? Spet se je dvignil k lini. Tedaj je zaslišal posmehljiv glas: »Ja dohtar, kaj pa je, štek se ti je utrgou. Ne zameri,« je nekdo zavijal, »prec ti ga bomo zamenal!«

Miza je bila spet pod tramom in nanj je nekdo privezoval novo vrv. Ubili ga hočejo na vsak način, je treslo brezumje številko osem. Oči so ga pekle, mrz razal po prsih, srce mu je butalo ob gluho steno.

Nova vrv je bila v hipu privezana na tram, postavili so stol in prijeli jetnika, ki so ga, slonečega ob zidu, podpirali policaji. Dvignili so ga na stol, eden je spet stopil na mizo, mu dal zanko okrog vratu, odmaknil mizo, da se je jetnik togo zravnal nagnil naprej in zanka ga je zdržala pošev. Isti policaj mu je znova spodnesel stol, da je jetnik zabingljal po zraku, in oni, ki mu je nadeval zanko, se mu je obesil na noge, da bi zanka čim bolj čvrsto zadržala vrat. Celo minuto je bilo vse tiho, nato je k jetniku pristopil zdravnik, mu otipal pulz in dejal: »Končano je!«

Številka osem je od groze koprnel na zidu. Odreveneli prsti so popustili železne križe na oknu. Suho telo je zdrknilo na tla, glava je udarila ob cement, pretresljivo stokanje, polno obupa, je napolnilo celico...

NOVO MESTO
JUGOSLAVIJA

Krka, tovarna zdravil n. sol. o.

ETA
CERKNO

TOVARNA ELEKTROTERMIČNIH APARATOV
P. O.
65282 CERKNO
JUGOSLAVIJA

TEKSTILINDUS KRAJN

Telefon: Cerkno 065 75-030
Telegram: ETA Cerkno
Telefax: 34319
Telefax: 065 75-034
Žiro račun: SDK ekspozitura Idrija 52020-601-13908
Železniška postaja Škofja loka

Nestl Žgank

Edino, kar velja, so rezultati dela

»Nima samo Jugoslavija razvitega Severa in manj razvitega Juga...«

Človek trde roke. Samodreček, ki nikogar ne posluša, ki dela vse po svoji glavi. Oče modernega Velenja. Zaslužen mož, prepoln nemira in idej, ki so rodile mesto zelenja in širokih ulic.

Vse to je bilo o Nestlu Žganku moč slišati dolga desetletja. Velenje pa je rastle in naposled postalo nekakšen paradni konj slovenske zagnanosti in sposobnosti: ni je bilo tuje državniške delegacije, ki je ne bi pripeljali na ogled v Saleško dolino.

Nestl Žgank se je neprestano »levil«, skakal iz ene kože v drugo. Ko se je partizan Žgank poslovil od hoste in se spremenil v občana, so se na videz krhkega, mirnega človeka s še bolj umirjenim načinom govora zgrnile dolžnosti. Dolga leta je bil direktor velenjskega rudnika, prav tako dolgo župan. Za Žganka boj še zdaleč ni bil končan. Spoprijeti se je bilo treba s staro miselnostjo, s preživelimi oblikami dela, poiskati nove kakovosti življenja, dokazovati, prepričevati, se pirati...

Novo Velenje, ki se je začelo dvigovati iz nekdanje skromne vasice v bližini starega Šoštana, bi, če bi znalo govoriti, marsikaj povedalo. Tudi o Žgankovem grizenju z ljudmi, ki so ga obdolževali diktatorstva, ki jim uspehi niso bili mar. O neštevilnih očitkih, ki jih je moral poslušati.

Petnajst let je bil direktor velenjskega rudnika.

»Najboljši odgovor so bili naši delovni uspehi!«

V velenjskem domu borcev in mladine, ki so ga preuredili

iz nekdanje grajske konjušnice, v neposredni bližini reprezentativne vile Herberstein, od koder lahko vidiš Velenje, kot da bi ti ga kdo položil na dlan, dobiš Nestla Žganka domala vsak dan. Žgank pač ne more iz svoje kože. Velenjski utrip pregloboko tiči v njem, da bi se lahko poslovil od njega. Po vseh bojih, ki jih je moral izbojevati, je to tudi nemogoče.

»V Velenje me je poslala partija. Da uredim slabe razmere, ki so tisti čas krojile podobo rudnika. To je bilo odgovorno delo: rudnik se je v tem času močno širil, hkrati pa smo začeli z načrtno gradnjo družbenega standarda za rudarje, oziroma z gradnjo novega mesta na novih zasnovah.

Ko sem prišel v rudnik, me je postalo strah. Prevladovali so neurejeni odnosi, to pa se je odražalo seveda tudi pri kakovosti dela. Potrebe po premogu so bile v tistem času izredno velike, proizvodnja v velenjskem rudniku pa je močno zaostajala za načrti. Najprej sem se torej lotil medsebojnih odnosov. Dovolj tehten razlog, da sem trčil ob nasprotovanja posameznikov, ki pa so bili krivi za takšno stanje. Kaj hitro so mi prilipili etiketo diktatorja, človeka trde roke... Ti nezadovoljneži preprosto niso mogli ali hoteli dojeti duha novega časa in mojih gospodarsko-političnih teženj in akcij za odpravo pomanjkljivosti, večjo proizvodnjo in razvoj samoupravnih odnosov. Najboljši odgovor tem nezadovoljnim so bili naši delovni uspehi. Spoznali so, da je naše delo namenjeno napredku in izboljšanju življenjskega standarda, zato so se počasi tudi oni vključili v

naša prizadevanja. Položaj se je izboljševal iz dneva v dan. Rudarji so moje naprežanje razumeli in pomagali. K temu so veliko prispevale tudi prostovoljne delovne akcije v jami, kamor so odhajali tudi pisarniški ljudje in zunanji delavci. Rudarji niso in niso mogli verjeti, da je lahko tudi pisarniški človek uspešen pri izkopavanju premoga. Kmalu smo s prostovoljnimi delovnimi akcijami začeli urejati tudi zunanje komunalne in druge probleme. V te akcije so se vključevali domala vsi Velenjčani, kar je močno zblížalo in povezovalo ljudi tega mladega mesta. Ljudje so uvideli, da s svojim neposrednim delom prispevajo k hitrejšemu razvoju svoje najožje domovine. Parola »delamo za sebe« je bila še kako resnična!«

Nestl Žgank, pobudnik teh akcij, ni ostajal v ozadju. Skupaj z rudarji je vihtel kramp in premetaval lopato. Tudi to ni bilo prav nekaternikom. Čista demagogija, je zatulil zbor. Nestl je vztrajal. Koval je nove in nove načrte, duhovi pa so se pomirili.

»Marsikaj tega sem se naučil v hosti. Prav zaradi tega zame ohranjanje izročila našega boja ni puhla beseda, mislim pa, da se je marsikaj razvedenelo. Dandanes močno pogrešam tiste vrednote, ki so nas povezovali in vzpodbujale v našem težkem boju: tovarištvo, predanost, borbenost, skromnost, požrtvovalnost, predvsem pa pristne, odkrite odnose med ljudmi. Prepričan sem, da smo za to veliko krivi tudi borci, ker smo dovolili, da so se te vrednote razblinile. Namesto teh lepih lastnosti, ponos vsa-

kega borca, se je v našo družbo zasidrala birokracija, ki resno ogroža naš samoupravni družbenopolitični sistem,« je z dobršno mero nejevolje in trpkosti dejal Nestl Žgank.

REK Velenje – popolnoma samostojen OZD

Modernizacija in industrializacija Velenja pa je s seboj prinesla nemalo težav, med katerimi ni najmanjša onesnaževa-

vino in ki so sovražno razpoloženi do našega sistema. Borci ne dovolimo, da bi kdorkoli omalovaževal in blatil osebnost in dejanja maršala Tita in Edvarda Kardelja ter pridobitve naše revolucije. Tako kot marsikaj, je tudi Nova revija odraz življenja in razmer, v katerih živimo. Te razmere pa so seveda dovolj dober razlog, da naši nasprotniki dvigujejo glave. In štafeta mladosti? To ni stvar le mladih, pač pa nas vseh, saj gre za manifestacijo

bi ta park obsegal 146 ha!) do- bile sodobno porodnišnico, da ne bi več ležale po dve v eni postelji, kot se to dogaja sedaj. Spominska plošča padlim naj bi se vgradila v ta objekt. Tudi spomenik v Djakovici kaže na neresno reševanje problemov na Kosovu. Ali ne bi bilo bolj pametno, da bi v tem kriznem stanju razpoložljiva sredstva vlagali v odpiranje novih delovnih mest, oziroma v reševanje nezaposlenosti? Res je skrajni čas, da zahtevamo nadzor nad zbranimi sredstvi za manj razvite in seveda tudi nad porabo.

Zelo veliko pišemo in govorimo o odgovornosti. Vemo, da za manjše prekrške in kazniva dejanja prihajajo ljudje pred sodišča, zelo redko pa slišimo to, da bi se pred sodiščem znašel človek, ki je zakrivil velike družbene nepravilnosti in povzročil ogromno družbeno škodo (zavožene investicije, osebnost okoriščanje z družbenimi sredstvi, položajem in podobno). Žal so nekateri ljudje pri nas nedotakljivi, kar je še največ prispevalo k razmeram, v kakršnih smo. Zato mislim, da moramo vprašanje odgovornosti v naši družbi postaviti na prvo mesto na vseh ravneh, od vrha do zadnjega občana.

V zadnjem času se je že nekajkrat povsem jasno izkristalizirala misel, da je treba zelo natančno preudariti, komu denar in za kaj, ne glede, ali gre za domače delovne organizacije ali za tisti izven meja Slovenije. Da je treba prekiniti s sleherni obliko nepotrebne socialne in da so pomembni le rezultati dela.

Nestl Žgank pozdravlja stališča slovenske vlade, ki je jasno in odločno povedala, da ne misli več podpirati in dajati denarja tistim delovnim organizacijam v Sloveniji in izven nje, ki slabo gospodarijo. Meni, da je res nujno, da že itak skromna razpoložljiva sredstva vlagamo v tiste delovne organizacije, v katerih imamo zagotovilo, da bodo denar vložili v posodobitev tehnologije in takšne proizvodne programe, ki bodo prispevali k prestrukturiranju našega gospodarstva in nam odprli večje možnosti v mednarodni gospodarski prostor. Če namreč na tem področju ne bomo storili odločilnega koraka, se bomo s svojo zastarelo tehnologijo v Sloveniji kaj hitro znašli na dnu tehnološke lestvice v Evropi.

Pridnim pa, mimogrede omeni Nestl Žgank, dela velike težave devizni zakon, za katerega je spomladi dejal Jože Šlander, podpredsednik RK SZDL, na seji zvezne konference SZDL (o uresničevanju stabilizacijske politike), da je njegovo sprejetje (še bolj pa uresničevanje) bila nacionalna katastrofa.

»Nerazumljivo: že v razpravi o novem deviznem zakonu se je pokazalo, da ne bo rešil deviznega problema v Jugoslaviji. Po mojem bi vsak, malo bolj razgledan kmet, naredil boljši zakon. Škoda je, velikanška škoda, da ob pripravi in sprejemanju novih zakonov ne prisluhnemo v večji meri pobudam in predlogom naših delegatov, ki dobro želijo in zdravo mislijo. S tem delamo nepopravljivo moralno politično škodo. Imam vtis, da nekateri vodilni pri nas eno govorijo in drugo delajo. Res je v teh besedah veliko samoupravljanja, v praksi pa gre skoraj vse mimo delegatskega sistema. Za tem se skrivajo tendence centralizma in moč birokratizma. Dejaj bi tudi, da je skorajda neverjetno, da v tej državi tako zelo skrbimo za nesposobne, za tiste, ki niso zmožni vleči voza naprej in ki pravzaprav vplivajo na celotno jugoslovansko gospodarsko politiko, pridne pa prav tako vneto potiskamo v kot. V svetu je pač tako, da se vse podreja razvoju, vsakršna lažna sociala je že v kali zatrla. In nima samo Jugoslavija razvitega Severa in manj razvitega Juga...«

Milenko Strašek

Nestl Žgank

nje okolja, da o stiskah Gore-nja in termoelektrarne ter rudnika ne govorimo. Nestl Žgank ni bil v zadregi z odgovorom.

»Vem, da ima rudnik s termoelektrarno velike finančne in ekološke težave, ki bi jih bilo treba hitreje in predvsem učinkoviteje reševati. Predvsem pa mislim, da bi REK moral postati samostojna OZD. Sedanji problemi rudarsko-energetskega kombinata izvirajo predvsem iz tega, da je ta OZD vključena v elektroenergetski sistem, v okviru katerega se sredstva prelivajo, tako da sploh ni jasno, kdo ustvarja dohodek in kdo izgubo in kaj vse se pokriva z ustvarjenim dohodkom (nuklearka v Krškem in Žirovski vrh?). Mislim tudi, da pri samem vodstvu REK ni dovolj ne volje ne znanja, da bi se stvari v tem smislu uredile. Povsem nerazumljivo je namreč, da izkazuje REK že nekaj let ogromno izgubo, saj je znano, da je v prejšnjih časih velenjski rudnik spadal med najbolj akumulativne tovrstne delovne organizacije (zaradi visoke akumulacije je plačeval celo rento). Problemi, s katerimi se danes srečuje REK, močno ovirajo razvoj samoupravljanja, saj se o njegovih rezultatih odloča izven delovnega kolektiva. Izgube v REK imajo svoje posledice tudi v občini sami. Probleme čistega zraka smo začeli v Velenju reševati že leta 1958 s toplifikacijo mesta. Takrat smo našli nadomestno rešitev za stotine dimnikov, danes pa nismo sposobni odpraviti kvarni vpliv štirih elektrarniških dimnikov.«

Klepetala sva pač. O vsem. Največ o težavah, ki nam krivijo hrbet. O raznih, kajkrat nerazumnih odločitvah. O dogodkih, ki od časa do časa razburkajo javnost. Tudi o pretiravanjih.

»Prah, ki se je dvignil zaradi Nove revije, je preveč zakril sonce, tako nismo bili zmožni videti posameznih delčkov te celote. Mislim, da je prav, da je ta številka izšla, čeprav si bom s tem bržkone spet nakopal jezo nad glavo, a tega sem vajen. Pokazala namreč je, da so med pisci te revije tudi ljudje, ki skušajo potvarjati našo zgodo-

bratstva in enotnosti; vsekar pa se strinjam, da je dose-danji način preživel. Zato očitki, ki v zvezi s to manifestacijo letijo na mladino, niso povsem upravičeni.

Ob dogodkih na Kosovu leta 1981 je bilo politično ocenjeno, da je predvsem kosovska mladina kriva za nastalo stanje. Tedaj se s takšno oceno nisem strinjal in sem to na sestanku političnega aktivna v občini tudi jasno povedal. Dejaj sem, da mora prevzeti krivdo celotno politično vodstvo te pokrajine. Šele v zadnjem času se je moje takratno mnenje potrdilo, ko so začeli razpravljati o odgovornosti političnega vodstva na Kosovu tudi v CK ZKJ. S skrivanjem resnice o Kosovu je bila storjena ogromna moralno-politična škoda. Zaradi skrivanja resnic (in tega danes ni malo!) izgubljam zaupanje ljudi v vodilni kader. V zvezi s problemi mladih bi dejal le to, da je zelo žalostno, da po tolikih razpravah ne moremo priti do predsednika jugoslovanske mladine. Sploh pa ne morem razumeti našega globalnega odnosa do mladine.

Nedotakljivost

Očitno spada k posebnostim našega življenja »vznemirjanje« javnosti takšne ali drugačne vrste. Oblike so seveda zelo pestre, nekatere bolj ali manj za lase privlečene, druge resne in zaskrbljujoče in daleč usodnejše od prvih. Med slednje spada tudi nedolgo tega objavljena novica o gradnji velikanškega kompleksa, posvečenega padlim, v Djakovici na Kosovu. Nestl Žgank meni, da je sicer prav, da postavljamo spominska obeležja, vendar hkrati tudi meni, da bi morali biti skromni pri treh stvareh. Truditi bi se morali, da bi gradili pomnike iz materialov, ki imajo trajno vrednost in ki ne zahtevajo velikega vzdrževanja. Žal pa prihaja tudi pri gradnji teh spomenikov do megalomanije, podobno kot pri nekaterih zavoženih gospodarskih objektih.

»Kako bi bile žene na Kosovu zadovoljne in hvaležne, če bi namesto ogromnega spominskega parka (slišal sem, da

TEOL SOZD KEMIJA DO TEOL LJUBLJANA

TOVARNA POMOŽNIH SREDSTEV IN SINTETSKIH PRALNIH SUROVIN – Brzjav: TEOL LJUBLJANA – Žiro račun 50103-601-15031 – Uprava: Zaloška 54 – 61001 poštni predal 299-VI – Telefoni: n.c. (061) 444 162, direktor 445 800, vodja razvojno raziskovalne službe 441 979, vodja kadrovske splošne službe 441 357 – Tovarniška 48: n.c. 441 304, vodja tehnološko-investicijske službe 441 704, vodja nabavne službe 441 304 saldakonti 441 529, vodja plansko analitske službe 441 304 Telex 31324

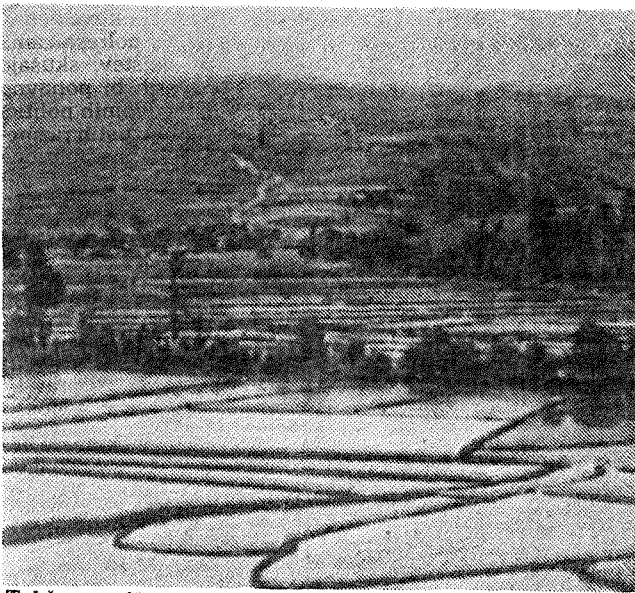
gozdno
gospodarstvo
bled

Poletna popotovanja po Jugoslaviji

Tudi drugje so pridni in delovni

Makedonijo poznamo Slovenci predvsem po Feniju, nelikvidnosti bank, zapletu z vodovodom v vasi Vevčani in drugih » aferah«. Vendar pa je v tej republiki veliko tovarn in podjetij, ki dobro delajo in so lahko vzor marsikateremu drugemu v Jugoslaviji. Prav gotovo ne bi bilo pošteno, če bi obiskali katero izmed najbolj razvitih makedonskih občin in tamkajšnje delovne organizacije. Bolj resnično sliko si ustvariš, če obiščeš srednje razvito okolje, kot je občina Kočani, v vzhodnem delu te naše republike.

Takšna so riževa polja sredi maja...

Za človeka, ki se odpravi na takšno pot poln presodkov, je prvo prijetno presenečenje že vožnja od Skopja do Titovega Veleša, saj je cesta dobra. Ko pri Titovem Velešu zaviješ na levo, si kmalu na Ovčjem polju. Tam se Slovencu – nevajenemu tega – nudi čuden in hkrati čudovit prizor. Izmenjujejo se ogromna polja sončnic, tobaka, fižola in drugih kultur, vmes pa so vinogradi, v katerih so že začeli obirati zgodnje vrste grozdja. Še bolj prijetno pa je spoznanje, da dejansko ni kvadratnega metra zemlje, ki ne bi bil obdelan.

Zelena preproga, prešita s srebrom

Po polurni vožnji se Ovčje polje prevesi v Kočansko kotlino. Tam te pogled še bolj prevzame. Na redkih gričkih so skrbno obdelana polja in vinogradi, med njimi pa je skopanih kilometre vodnih kanalov, iz katerih namakajo njive, ki so zasajene – z nekoliko eksotično kmetijsko kulturo – rižem, ali kot pravijo domačini, z orizom. Vse Kočansko polje, ki je dolgo štirideset in široko osem kilometrov, je velika zelena preproga, zdaj dobiva že rumenkasto barvo, ki jo sekajo drobne srebrne niti – vodni kanali.

Na eni izmed številnih njiv, bolje rečeno bazenov, je skupina ljudi do kolen stala v vodi in pozorno stikala okoli riževih mladice. Bili so vseh starosti, moški in ženske, med njimi pa je bilo tudi nekaj otrok. Stopil sem k njim, toda napotili so me na sosednjo njivo, kjer je bil njihov vodja, inženir agronomije **Tevčo Nikolov**, češ, on vam bo vse povedal.

»Delo na riževih poljih je težko, saj je treba delati v vodi. Precej ga sicer opravimo s stroji, toda pleti moramo ročno, da ne bi poškodovali riževih stebel. V našem kombinatu smo se odločili za presajanje riževih mladice, saj se tako pridelek poveča za dvajset do trideset odstotkov, hkrati pa dobimo na teh poljih

natu Kočansko polje, kjer sem srečal **Momča Zafirova**. Je eden vodilnih delavcev v Prehrambeni industriji, ki deluje v okviru kombinata. »O prihodnosti riža v Evropo obstajata dve hipotezi. Po prvi naj bi ga prinesli Mavri, druga pa, ki se mi zdi bolj verjetna, pravi, da ga je prinesel **Aleksander Veliki**. V Kočanih pa naj bi ga gojili že v četrtem stoletju pred našim štejetem.«

Ker je Kočansko polje edino območje v Jugoslaviji, kjer raste riž, sem obiskal direktorja Prehrambene industrije **Dimitra Adamova** in ga vprašal, kaj pomeni ta kmetijska kultura za njihovo delovno organizacijo. »Pridelava riža je naša primarna dejavnost na področju poljedelstva. Z njim imamo posejanih približno štiri sto hektarjev polj, na katerih pridelamo letno več kot dva tisoč ton riža. Toda to je samo dvajset odstotkov riža, ki ga predelamo v kombinatu, vse ostalo pa zraste na poljih zasebnih proizvajalcev, ki so naši kooperantje. Naše luščilnice riža, imamo jih osem, predelajo letno več kot dvajset tisoč ton riža, kar je šestdeset odstotkov pridelka te žitarice v Jugoslaviji. Poleg našega kombinata imamo v občini tudi tri kmetijske zadruge, ki pridelajo ostali riž,« je med drugim dejal **Dimitar Adamov**.

... julija ročno plevejo mladice...

strokovnim zahtevam, voda pa je visoka od enega do dveh centimetrov. Pri presajanju mladice zaposlimo veliko sezonskih delavcev, saj lahko od sto do sto dvajset delavcev v sedmih urah posadi hektar polja. Z žetvijo pa bomo začeli med petim in desetim oktobrom. Ta je povsem strojna, saj imamo za to kombajne, med njima sta tudi dva z gosenicami. Pričakujemo, da bomo letos pridelali na hektar od pet do šest ton riža.

Hitro sva se poslovila, saj je moral skupini delavcev, ki je končala delo na njivi, pokazati, kje naj začne znova delati.

Prinesel naj bi ga Aleksander Veliki

Vprašal sem se, od kod in kdaj je prišel riž v naše kraje. Odgovor sem poiškal v Kmetijskem kombi-

Večji del dohodka ustvarijo z rižem

Seveda pa slika o kombinatu Kočansko polje ne bi bila popolna, če ne bi omenili tudi drugih dejavnosti. Kot pravi **Dimitar Adamov**, lahko dejavnosti kombinata razdelimo v dva velika sklopa. Prvi je prehrambena industrija, v kateri predelujejo riž, mlin in pekarna, ki oskrbuje občino s kruhom in pecivom. Drug del pa je kmetijstvo – poljedelstvo in živinoreja. Pri poljedelstvu je najboljše kultura riž, pridelajo pa tudi nekaj pšenice in ječmena, ki ga uporabljajo za krmo na svojih farmah. Na živinorejskih farmah pa redijo goveda, ovce in zajce ter občasno piščance. Imajo tudi svojo mlekarno, v kateri predelujejo kravje in ovčje mleko.

Pri kmetijstvu je zelo pomembna tudi pridelava zelenjave in cvetja v rastlinjaki, ki pokriva štirinajst hektarjev polj. Velika prednost takšnega gojenja je v tem, da za ogrevanje uporabljajo termalno vodo, ki je je na Kočanskem polju v izobilju in ne dragega mazuta.

V pogovoru z **Dimitrom Adamovim** nisva mogla mimo dohodka in rezultatov gospodarjenja. »Naš kombinat ustvari glavni del dohodka s pridelavo in predelavo riža, kumaric, paradižnika in cvetja. Vso našo proizvodnjo nageljnove gerber in vrtnic odkupi brežiška Agraria in jih prodaja po vsej Jugoslaviji. Vse to nam omogoča, da dosegamo pozitivne poslovne rezultate. Za letos

Zadnje dni je Makedonija spet na naslovnih straneh naših časopisov in to zaradi dogodkov v vasi Vevčani, v občini Struga, nedaleč od meje z Albanijo. Tamkajšnji prebivalci so poskušali zaustaviti gradnjo vodovoda do sosednje vasi, saj so se bali, da ga bodo podaljšali in priključili na regionalni vodovod, kar bi povzročilo pomanjkanje vode pri njih. Kot zadnjo oviro so postavili »živo barikado«, ki so jo sestavljale ženske, otroci in starejši občani, saj večina moških dela v tujini. Nadjne so občinski veljaki iz Struge poslali milico, ki jih je brutalno napadla z električnimi (!!!) palicami. Posledica tega je bilo precejšnje število poškodovanih, med njimi tudi nekaj otrok in celo dojenčkov. V znamenje protesta zaradi tega je 185 tamkajšnjih mladincev začelo gladovno stavko in zahteval sestanek z enim od zveznih funkcionarjev.

Tudi pri tem primeru se je pokazalo, da imamo pri nas več resnic. Tako so nekateri časopisi pisali o tistem, kar se je dogajalo v Vevčanih, drugi, na katere imajo verjetno vpliv struški občinski veljaki, da so novinarji »od zunaj« napihili vso zadevo, da stavke sploh ni bilo.

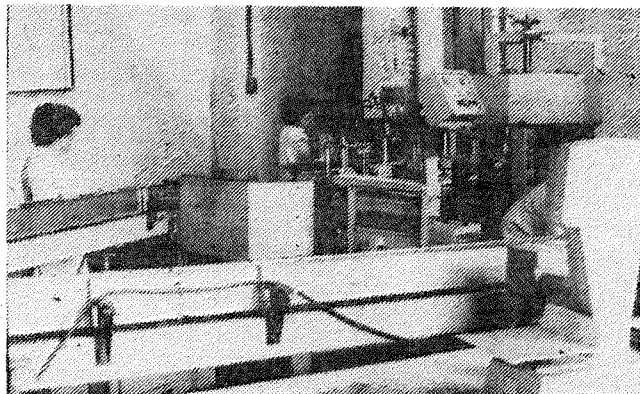
Da pa v Vevčanih ni bilo vse tako, kot bi moralo biti, pa prča tudi mnenje zveznega sekretariata za notranje zadeve, da milici ne bi smeli uporabiti sile v spopadu z vaščani.

Zato je bilo toliko bolj nepričakovano sporočilo izvršnega sveta Makedonije, da je milica v Vevčanih ravnala skladno s svojimi pooblastili.

še kakovosti. Vse te probleme si prizadevajo rešiti skupaj s pristojnimi republičnimi in zveznimi organi. Zavedajo se namreč, da bi lahko zamuda pri odkupu ali pa celo neodkup letine kaj hitro pomenil tudi

ka 380 metrov in na površini ima voda 78 stopinj, to pa zadošča, da je tudi januarja in februarja v rastlinjakih od 26 do 27 stopinj.

V neposredni bližini tega črpalnice so odkrili še en izvir tople vode, ki pa jo je

Sodobna pakirna linija riža v kombinatu Kočansko polje.

konec pridelave riža pri njih.

Termalna voda znižuje stroške

Med pogovorom z **Dimitrom Adamovim** je moja pozornost pritegnila pripoved o rastlinjakih. Zato sem se odpeljal v vas Podlog, v tamkajšnjo kmetijsko zadruge »Moša Pijade«.

Ko sem vaško otročad, ki se je hladila v enem od namakalnih kanalov vprašal, kje je zadruge, so mi z veseljem pokazali. Po dveh ali treh kilometrih vožnje sem v daljavi zagledal ogromno stekleno površino, ki se je lesketala v zahajajočem soncu. Kasneje sem izvedel, da imajo zasteklenih več kot osemnajst hektarjev površin. V teh rastlinjakih poteka proizvodnja vse leto, tako da pridelajo približno 350 ton kumaric in 280 ton paradižnika. Njihov glavni kupec pa so ljubljanska Emona, Centroslavija iz Novega Sada in Centroprom iz Beograda.

Ogledali smo si črpalnice tople vode. Vrtina je globo-

precej več. Po temeljitih raziskavah, ki jih je opravil Geološki zavod iz Ljubljane, so se odločili, da ga bodo začeli izkoriščati. Ker bo tople vode veliko, bodo z njo ogrevali nove rastlinjake, razmišljajo pa tudi o ogrevanju Kočanov na ta način.

Kje se izgubijo rezultati njihovega dela?

Po obisku v kmetijskem kombinatu, kmetijskih zadruge Moša Pijade in Zrnovka, tovarni Ruen in še nekaterih drugih v občini Kočani, se človek vpraša, kaj pa tiste najbolj razvite. Kako delajo šele tam? Toda, zakaj so še vedno nerazviti? Videli sem veliko ljudi, ki so pridno delali na poljih in za stroji v tovarnah. Problem ni v njih, ampak v tem, da se s trdom prigran denar razgubi v skrivnostnih kanalih in je za delovnega človeka izgubljen za vedno. Po drugi strani pa imajo verjetno v tej republiki še več delovnih organizacij in občin, kjer zadeve niso urejene tako, kot so v Kočanih. **B. K.**

... oktobra pa bodo s kombajni poželi letino.

Še je potrebno politično delo, kakršnega so nekoč opravljali borci in aktivisti NOB

Živimo v kritičnem obdobju našega razvoja. Včasih ima človek občutek, da mnogim ni povsem jasno, kakšna naj bo naša nadaljnja pot. Priznavamo, potrjujemo, in dalje razvijamo ideje o socialistični izgradnji družbe, katerih utemeljitelji so bili Tito, Kardelj in drugi iz te plejade revolucionarjev. Tako ne le ohranjamo, temveč utrjujemo neodvisnost, materialno trdnost in samostojno pot narodov Jugoslavije v iskanju novih idej in tem ustrezne prakse na ekonomskem, političnem, kulturnem in mednarodnem področju. Toda, ko večina Jugoslovancov tako ravna, se številni samozvani rešitelji prsijo z nekimi novimi idejami. Le-te so večinoma le posnetki zahodnjaških, a tudi tam preživelih idej. Izničijo vse, kar je pri nas v preteklosti ustvarjenega, podcenjujejo razpravljajo o mislih Tita, Kardelja, Kidriča in drugih iz teh časov; zanikajo njihovo veličino v iskanju lastne poti za naš razvoj; skušajo jih celo osebno povsem razvrednotiti z raznimi podtkanji. O tem pričajo številni intervjuji in »znanstveni« članki, ki jih nekritično in brez pripomb objavljajo nekatere revije in časopisi. Za nameček le-te podpirajo predstavniki našega sistema. Naša lastna pot seveda ne pomeni, da zanikamo tisto, kar je v svetu novega in naprednega. Nasprotno, pomeni tudi ocenjevanje vsega tega in sprejemanje tega po lastni izbiri, kar v času in okoliščinah ustreza tudi našim potrebam. Pri tem se seveda nikomur ne podreujemo in se ne odpovedujemo koristnemu, pa tudi ne podreujemo se dobri volji kogarkoli.

Samozvani glasniki »novega« pozabljajo, da so lahko glasni, ker jim naša demokracija, temelječa prav na idejah Tita, drugih revolucionarjev in samih narodov Jugoslavije, omogoča, da lahko svoje ideje nemoteno in neodgovorno širijo. Te ideje so lahko samo strahoten povratek v že dobro znano preteklost, ko so v komaj rojeni Jugoslaviji po prvi svetovni vojni tuje gospodstvo in k temu še domači izkoriščevalci onemogočili svoboden razmah ustvarjalnih sil vseh naših narodov in jim odvzemali rezultate njihovega dela. Pri tem ni pomembno, ali so to ideje o političnem pluralizmu, o vlogi elite, civilne družbe ali pa zasramovanje ZK in njene vloge, odklanjanje SZDL in njene frontne funkcije ter podobno. Če bi nosilci teh idej v vsem uspeli, bi to povzročilo, da do konca napravimo, kar smo s stotisoči človeških žrtev in ob ogromni materialni škodi ustvarili v NOB, v enem najbolj krvavih bojov v naši zgodovini. To bi v bistvu pomenilo zmago reakcionarnih sil, ki so jim naši narodi odločno odrekli pravico, da odločajo o politični, družbeni, kulturni in ekonomski usodi naših narodov. Pomenilo bi zmago birokratskih teženj, ki se vse bolj polasčajo vsega našega javnega delovanja, zato smo dolžni preprečiti to sovražno delovanje, (če je treba, tudi prenehati z materialno in finančno podporo vsem, ki širijo tovrstne nauke). Glasila SZDL morajo odklanjati prispevke s sovražno vsebino, ki hočejo rušiti, kar je bilo ustvarjenega na poti v demokratično samoupravno družbo.

Potrebna je kritika. Toda kakšna?

To seveda ne sme pomeniti odpravljanja kritike, onemogočanja z argumenti podprtih alternativ in tudi svojstvenih pogledov na naš razvoj. Nasprotno, čim več mora biti takih iskanj najboljših poti. Le tako lahko zagotovimo svobodo mišljenja in odločanja vsakomur, ki se želi javno udeleževati in s svojimi predlogi prispevati k boljšim rešitvam. Merila za delovanje morajo biti predvsem spoštovanje osebnosti, uporaba argumentov namesto prisile in pritiskov, ter upoštevanje stvarnih pogojev v naši družbi. Pa še nekaj moramo zagotoviti: vse razprave in javna nastopanja morajo vendarle ostajati v skladu z ustavno opredelitvijo. To pa je priznavanje naše samoupravne poti v

graditvi samoupravnih socialističnih odnosov, priznanje delu kot stvarnemu merilu vrednosti in pravic posameznika, osebna svoboda delovnega človeka, spoštovanje družbene lastnine, bdenje nad sredstvi za proizvodnjo kot prevladujoče oblike v ustvarjanju novih družbenih odnosov, neuvrščene zunanje politike in aktivno ter graditeljsko pojmovanje solidarnosti v odnosih doma in v povezavi s svetom, predvsem pa z njegovim nerazvitim delom.

Prav ob spoštovanju siceršnjih osebnih idejnih opredelitev morajo potekati razprave, spopadi in dogovori za ugotavljanje nadaljnjih in tudi povsem novih poti za gospodarski, socialni, kulturni in sploh celotni družbeni razvoj naše slovenske in jugoslovanske skupnosti. Zanimivo, ne, grozljivo je, da razbijači in kritikastri našega sistema, naših dosežkov in politike, nastopajo v domačem tisku večkrat z istimi, stalno pa vsaj s podobnimi argumenti kot znani reakcionarni novinarji v tujini, pobegli nosilci kvizlinških idej in razni nezadovoljenci. Te so v preteklosti, še posebno med boji in odporom, morda še sodelovali, a so zaradi neuresničenih ambicij po vojni zapustili domovino ali pa se doma sami izključili iz vrst borcev za nadaljevanje graditve novih odnosov, oziroma, so preskočili v tabor kritikov vsega obstoječega in vseh dosežkov iz preteklosti.

Na vse to moramo, ko danes govorimo o še vedno živi potrebi po aktivističnem delovanju, res biti pozorni. Zlonamerne kritike nas ne smejo presenečati in ne razorožiti. Prizadevati si moramo, da imamo na vsako zlonamerno podtkanje tudi takojšnje in odločne odgovore. Da bi tega bili sposobni, pa mora biti splošna politična in družbena razgledanost današnjih aktivistov veliko širša.

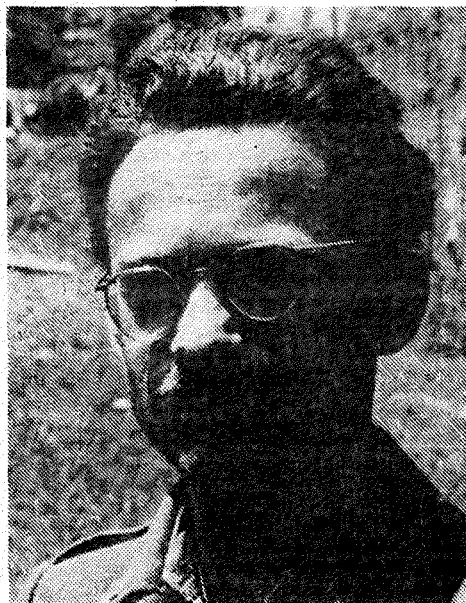
Nikakršnega smisla ne bi imelo sklicevati se pri tem le na neštete pisce, znanstvenike in literate, ki so dali in dajejo svoj prispevek za boljše in pravilnejše razumevanje določenih dogajanj na svetu ali v neki deželi. Saj bi bilo videti, kot da želi človek samo s tujo pametjo povzdigniti raven svojih argumentov in tudi v najpreprostejših stvareh. Z njihovimi prispevki se moramo stalno seznanjati in tako bogatiti svoje znanje in svoje sposobnosti. To je potrebno predvsem zaradi tega, da ne bi aktivisti le čakali na odgovore, ki jih morajo dati na neko podtkanje; s tem bi le otežili ali onemogočili razpravo o svojih stališčih.

Kako je ravnati aktivistom?

Ceniti morajo razgledane ljudi, spoštovati znanstvenike, ki se pri iskanju resnice o neki stvari ne zadovoljujejo le s svojim poznavanjem njene vsebine, temveč se, preden izrečejo svoje stališče, temeljito seznajajo z vsem, kar je o tej stvari v svetu že znanega ali pa je iz dokumentov očitnega. Toda to jim mora biti le pripomoček pri delu, ne pa način, ki bi ga tudi sami uporabljali. Zato je tudi moj namen preprosto opozoriti na nujno odkrivanje resnice, o poteh in možnostih, ki naj bi nas pripeljale v boljše življenje, k svobodnejšim in iskrenjšim medsebojnim odnosom, o kakršnih smo sanjali v najtežjih časih naše zgodovine. To je, kot smo nekoč dejali, aktivistični pristop, ki je hkrati najpreprostejši način iskanja tiste resnice (seveda nikdar dokončne), ki naj v vsakodnevnem življenju pokaže, kaj in kako je bolje, kaj naj bo skupen dolg vseh v naši skupnosti, da ne bi kdo neupravičeno imel neke prednosti, drugi pa bi bil zapostavljen ali podrejen; kateri predpisi morajo biti uveljavljeni kot zakoni te skupnosti, kaj pa naj bo prepuščeno svobodnemu dogovarjanju in medsebojnemu urejanju na ožjih področjih; kako delu, osebni prizadevnosti in odgovornosti dati tudi materialne spodbude in, kako preprečiti poizkuse, da bi se neke samozvane »elitne« skupnice polastile odločanja namesto večine ali v

njenem imenu in si s tem ustvarile politične in tudi materialne privilegije.

Aktivistični pristop seveda ne pomeni zanikanje temeljitega in poglobljenega teoretičnega iskanja, ne pomeni bežanja pred znanjem in strokovnostjo. Nasprotno: aktivistično delo se mora v vsakodnevnih prizadevanjih opirati na te izsledke, odpirati mora široke možnosti za njihovo uveljavljanje in mora spoštovati znanstvena dognanja tudi v iskanju tako imenovanih političnih poti in odločitev. Zato je za aktivista odločilen predvsem cilj, ki ga želi doseči in ki smo si ga začrtali z ustavo, ko smo na temelju obračunov s starimi odnosi postavili socialistično perspektivo samouprav-

ljanja, osebno svobodo človeka, delo kot merilo človekovih pravic v družbi, osebno odgovornost, neuvrščeno zunanjo politiko kot edinstvene temelje naše skupnosti, za katere si mora prizadevati vsakdo – najpreprostejši delavec ali vrhunski znanstvenik.

Res je, da smo imeli v preteklosti (in imamo še danes) velike težave. Takoj po vojni je partija morala prevzemati tudi vlogo oblasti, če je želela dosledno ohranjati revolucionarno pot, kakršno smo zastavili med NOB (pa tudi kasneje, ko je iz lastnih sil ugotovila, da mora v splošnem interesu svoje delo čimprej ločiti od nalog organov oblasti). Žal so si številni komunisti pri opravljanju svojih nalog prilaščali več pravic, kot bi jih bili upravičeni. Pri tem so bili njihovo znanje, politična modrost in daljnovidnost ter predanost stvari nezadostni. Tako svoje pravice niso znali postaviti v ustrezne okvire. To je povzročalo številne osebne tragedije, materialno škodo, večkrat pa je vplivalo tudi na splošno politično razpoloženje, saj vsako tako napako nezadovoljnosti in nasprotniki s pridom izkorištili.

Pri tem se velja spomniti raznih »spomenikov« v obliki kasneje propadlih tovarn, časa odkupov in delovnih zadrug, neupravičeno preganjanj književnikov in podobnega. Vendar so bile tudi to le epizode, ki kljub večkrat zlonamernemu napihovanju vendarle niso mogle izničiti, kar je preteklost, posebno pa NOB, prinesla zdravega, koristnega in naprednega v slovensko in jugoslovansko zgodovino.

Nasprotniki so takšne pojave večkrat izkoriščali. Tako so oteževali naš razvoj, rojevanje novih idej v družbenih odnosih, iskanje uspešnejše poti k začrtanim ciljem in celjenje ran preteklosti.

Del tiska je naši poti sovražen

Neverjetno je, da si zasluge za današnje vse bolj demokratične razmere v naši družbi lasti del revalnega tiska, ki je našemu sistemu nasproten. Nekateri pisci nasprotujejo sistemu, blatijo partijo in pomemb-

nejše funkcionarje, »raziskujejo« razne sodne procese, podcenjujejo SZDL in podobno. Tako skušajo ustvariti vzdušje za spremembe. Vsi ti radi pozabljajo, velikokrat pa celo povsem zavestno zanikujejo, da je potekal naš razvoj po določenih zakonitostih; da je bila le NOB tista zgodovinska prelomnica, ki je v temeljih spremenila družbene odnose pri nas. Pozabljajo navsezadnje, da je ta razvoj raznim nergačem, kvaziznanstvenikom in »lastnikom« revij tudi omogočil obstanek. Ali se zavedajo, da gospodarijo s sredstvi, ki jih ustvarjajo delovni ljudje? Ni jim mar, da ljudje nimajo zadostnega vpliva na delitev teh sredstev. Pišejo in dajejo v javnost besedila, ki ne prispevajo k utrjevanju splošne družbene morale in ki ne odpirajo perspektive delovnim ljudem. Namesto tega s polresnicami, pa tudi s potvarjanjem dejstev, skušajo uveljaviti razmerja, v katerih bi ponovno zavladovala elita, v smislu predvojnih političnih razmer. Vemo, da so bili v tistih razmerah zgolj ponižno orodje za razne politične mahinacije. Omenjeni tisk z zadovoljstvom objavlja na primer članke in izjave človeka, ki danes ruši vse obstoječe, četudi je v še ne tako davni preteklosti odločno sodeloval pri postavljanju sedanjega sistema.

Objavljajo tudi misli človeka, ki je nekoč določal politične smernice, danes pa blati vse, kar je povezano s Partijo. Dajejo prostor izjavam glavnega sodelavca pri izdelavi ustave, iz leta 1974, ki pa danes prav to ustavo krivi za krizno stanje. Na voljo so človeku, ki danes piše knjigo proti ustavi, kar je v popolnem nasprotju z njegovo uvodno besedo v Skupščini SFRJ ob sprejemanju ustave. Naposled slavijo človeka, ki meni, da se kljub visokim letom mora vključiti med mlade nasprotnike sedanjega režima, ker da je to prava prihodnost. Pozablja pa, da je še ne pred veliko leti zvesto stal ob strani prav tistim, ki niso poznali in ne priznali meja svojih pravic. Pri tem je bil celo še bolj prizadeven od samih birokratov.

Se in še bi lahko naštevali primere, ki kažejo, kako temeljito se lahko spremeni človeška narava. Dostikrat so pač osebne ambicije močnejše od moralnih velelikov.

Ali takšno pisanje res lahko odpira perspektivo množicam? Še posebno, če temelji predvsem na obrekovanju, obenem pa le prikriva prave namene? Ti nameni so, in bodo, kljub vsemu sprenevanju in celo sklicevanju na neko svobodno civilno družbo: boj za osebno oblast, težnja, da bi odpravili samoupravne odnose, da bi uveljavili elitizem in s tem predvsem zanikali pomen in vlogo dela ter seveda množične, demokratične oblasti delovnih ljudi.

Zato morajo zoper vso to politično navlačo dvigniti svoj glas tudi novi mladi aktivisti, ki jim je pri srcu nadaljevanje izgradnje novih socialističnih odnosov, porojenih v NOB. Prav gotovo bodo mladim aktivistom pri tem iskanju in njihovih prizadevanjih pridljali svoj delež tudi vsi borci NOB, saj so zaradi številnih nepravilnosti zadnjih let in težav današnjih dni ogorčeni, pa tudi razočarani nad doseženim, kar je daleč pod njihovimi pričakovanji. To razmišljanje seveda ne pomeni, da se zavzemam, da bi se pečali samo s preteklostjo. Nasprotno, mladi in borci, znanstveniki, kulturniki in vseh vrst strokovnjaki morajo predvsem odločno iskati poti za nadaljnji razvoj. Preteklost in dogajanja v njej pa prepustimo predvsem raziskovalnim zgodovinarjem. Njihovo odkrivanje resnice ne bo moglo v ničemer razvrednotiti vloge in pomena NOB. Odkrivanje zgodovinskih podrobnosti iz naše preteklosti mora biti spodbuda aktivistom SZDL, da še odločneje, pogumneje in bolj predano zastavijo svoje javno delovanje.

Tako kot si ga predstavljam in sem ga opisal, bo sedanje aktivistično delo samo nadaljevanje tistega iz NOB, ki je bilo tako uspešno. Tudi novi aktivizem, sicer na drugačnih podlagah, toda na enakih moralnih kriterijih, ne bo manj uspešen, če ga bodo uresničevali enako ozavešeni in predani pripadniki frontne skupnosti. Morali bodo upoštevati in uporabljati znanstvene izsledke o razvoju samoupravne družbe. Prepričani bodo morali biti, da se je treba za nove demokratične odnose v naši družbi boriti z enako odločnostjo in prepričljivostjo, kot so se med NOB aktivisti OF.

Zoran Polić

INTERTRADE n. s. d.

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO
LJUBLJANA

MOŠE PIJADEJEVA 29
OB LETALIŠKI CESTI 10

TOZD ZASTOPSTVO IBM
TOZD TRGOVINA
TOZD ZASTOPSTVA TUJIH FIRM
TOZD OBDELAVA PODATKOV

SLOVENSKE ŽELEZARNE

TOVIL

TOVARNA VIJAKOV

LJUBLJANA

GERBIČEVA 98

Iz pogovorov z letošnjimi nagrajenci vstaje slovenskega naroda

Na dolgu smo ostali še za dvojce pogovorov: z nagrajen-
cema Mariom Abramom in Francijem Strletom. Prvi je
prejel visoko priznanje za monografsko kroniko Tržaške
udarne brigade »Garibaldi«, nastalo v soavtorstvu z Ric-
cardom Giacuzzom ter izdano v italijanščini pod naslo-
vom *Itinerario di lotta - Cronaca della Brigata d'Assalto*
»Garibaldi - Trieste«, slednji za svoj monografski oris
Tomišičeve brigade v letih 1942-1943 (pogovor z njim bo
objavljen v 31. številki TV-15).

Z Mariom Abramom

V nevihtnem nedeljskem
popoldnevu, ki se je že krep-
ko nagibal v večerni čas, sva
sedla k pónagradnemu po-
govoru pri njem doma, v
vrstni hiši, ki stoji v bregu
nad Ankaranom in od koder
je kot na dlani videti ves slo-
venski del obale onstran zali-
va, predvsem seveda Koper
in njegovo luko. Ko je Koprú
pred leti, še pred upokojitvi-
jo, županoval, mu ta pogled
zanesljivo ni bil nič manj
ljub, kot mu je zdaj.

Pojem »upokojitev«
je imel in ohranja v njegovem
primeru samo formalna obe-
ležja. Kajti po odhodu z red-
nih delovnih mest se je z vse-
mi močmi in z vso svojo veli-
ko vzdržljivostjo nekdanjega
brigadnega komandanta in
komisarja predal pisanju, ki
terja celega moža in komple-
ten delavnik.

Knjigo, ki naj bi bila po-
svečena Tržaški brigadi, so v
programskem okviru Knjiž-
nice NOV in POS načrtovali
že »zdavnaj«, tam okrog leta
sedemdeset. Abram je v tem
programiranju takrat sicer
sodeloval, ni pa zmogel pre-
vezeti neposrednih nalog, pa je
tako skrb za zbiranje spo-
minskih pričevanj v zvezi s
to enoto prevzel nase Gi-
acuzzo. Zbral je kakih petsto
ali šeststo strani besednega
gradiva ter jih izročil v obja-
vo zgodovinsko-raziskoval-
nemu institutu italijanske

unije s sedežem v Rovinju.
Izkazalo pa se je, da po tej
poti izbrana pričevanja ne
dajejo zaokrožene podobe o
brigadi z Garibaldijevim
imenom; zato se je Abram
pred dvema letoma, po svo-
jem odhodu med upokojen-
ce, lotil dopolnjevanja doku-
mentacije in s tem potrebne-
ga nadaljevanja in dokonča-
nja tistega, kar je bil opravil
Giacuzzo. Oba pa sta, o tem
ni dvoma, najbolj »kvalifici-
rana«
za oblikovanje te kro-
nike, saj sta se »izmenjavala«
na komandnem in komisar-
skem položaju: Abram je bil
prvi komisar v brigadi, nato
je začasno prevzel mesto ko-
mandanta, ko pa je bil za ko-
mandanta imenovan Ricar-
do, je bil Mario Abram spet
komisar.

Brigada je bila »Rojena«
(formirana) 5. aprila štiriin-
štiridesetega na podlagi spo-
razuma med poveljstvom ita-
lijanskih garibaldinskih enot
(vodenih s strani KP Italije)
ter našim 9. korpusom.

Do prvih oblik sodelova-
nja Italijanov v slovenskem
enobeju je prihajalo šele po
kapitulaciji Italije. Prva obo-
ročena skupina se je obliko-
vala sicer že spomladi triin-
štiridesetega, kar sodi v
»zgodovino pred razpadom«,
vendar o pomembnejši rele-
vantnosti takratnega dogaja-
nja ne kaže govoriti. Večje
število Italijanov se je poda-
lo v partizanske gozdove ob
samem razpadu »imperija«:

ena izmed skupin je delovala
na Goriškem, druga v Čičari-
ji in pod Brkini. Ob nem-
škem ofenzivnem čiščenju
sta bili sicer obe razbiti, a se
je namesto njih na Krasu
oblikoval udarni tržaški ba-
taljon, ki se je do naslednje
pomladi razrasel in s svojimi
približno dvestopetdesetimi
možmi »dorezel«
za preime-
novanje v brigado. Ves čas
svojege obstoja je ta bataljon
deloval ramo ob rami z Juž-
noprimorskim odredom –
na slovenskih tleh, kjer so
zanj skrbela in ga oskrbovala
višja poveljstva slovenske
narodnoosvobodilne vojske.

Borci tega bataljona in na-
to brigade so bili, praviloma,
delavci-proleterci iz Tržiča
(Monfalcone), vsi brez izje-
me prepričani antifašisti.

Brigada je bila do zgodnje
jeseni štiriinštiridesetega
operativno vezana na 9. kor-
pus, nakar je postala sestav-
ni del 30. divizije. Naš glavni
štab si je namreč prizadeval,
da bi bilo vse dogajanje na
naših tleh podrejeno enemu
poveljstvu, zatorej ni prista-
jal na samostojno in neodvis-
no delovanje brigade »Gari-
baldi«.

Na tej točki se mi je razpr-
lo prvo »dramatično«
vprašanje: kako so na to reagirali
sami pripadniki brigade in
ob njih takratno tržaško par-
tijsko vodstvo? Mario
Abram ne potrebuje časa za
razmislek: navznoter ni bri-
gade to prav v ničemer priza-
delo, precej kritični pa so bili
do tega v tržaških partijsko-
političnih forumih, katerih
sestavo pa so Nemci kmalu
aretirali in konfinirali.

Sama po sebi je bila briga-
da priložnost za prebeg ozi-
roma dezertiranje Italijanov,
ki so jih bili Nemci mobilizi-
rali. Nekterim novoprispe-

lim borcem italijanskega ro-
du dejstvo, da pripadajo eno-
ti, ki je podrejena poveljstvu
slovenske vojske, ni bilo naj-
bolj pri srcu, vendar proble-
mov glede tega ni bilo zaz-
nati.

Knjižna kronika stvarno in
dejansko (dokumentirano)
beleži bojno pot in poglobit-
na »doživlja«
brigade v se-
stavi korpusa oziroma divizi-
je. Poveljstvo je skušalo z
njo ravnati kar najbolj pa-
metno in smotrno: v akcije je
niso pošiljali frontalno, tem-
več po bataljoni. Operativ-
na smotrnost dejstvom je
bila ves čas temeljno vodilo.

Vse do poslednjih dni pred
iztekom vojne je bila brigada
»Garibaldi«
na Primorskem, le zadnja nemška ofenziva jo
je pognala prek Blegoša tja
proti bohinjskemu kotu, ta-
ko da ni mogla sodelovati v
bojih za osvoboditev Trsta.

Prav to pa je (je bilo in v
neke smislu ostaja) drugo
»dramatično«
vprašanje, ne-
ke vrste »sporni moment«,
ki je mučil same pripadnike
brigade (le da so se medtem
s samim dejstvom že zdavnaj
sprijaznili), nekaj težav s tem
v zvezi pa si še dandanašnji
delajo posamezni italijanski
zgodovinarji.

To ali ono izmed »razisku-
jočih«
vprašanj zadeva tudi
in predvsem ravnanje vodst-
va 9. korpusa s približno
dva tisoč Tržičani, ki so se
partizanom pridružili poleti
štiriinštiridesetega, pa so jih,
boječ se, da bi Italijanov pod
rdečimi zvezdami na Pri-
morskem le ne bilo pretirano
veliko, v precejšnjem številu
poslali v notranjost Sloveni-
je, kjer se je formirala briga-
da »Fontanot«, spet druge pa
so po bojnih opravkih napol-
nili v Furlanijo.

Mario Abram v knjigi teh
in takih zgodovinsko-politič-
nih dilem ni komentiral. Nje-
gova naloga je bila, da je ves
potek dogajanja popisal
stvarno in objektivno.

In taka je tudi v celoti iz-
polnila svoj namen. Napisa-

na za italijanske bralce –
predvsem in tudi z mislijo na
stvarno predstavitev dogaja-
nja, ki ga agresivne tendence
onstran meje bodisi tajijo
bodisi pačijo, je ob izidu in
še posebej na tiskovni konfe-
renci vzbudila veliko pozor-
nost, saj je z velikim zama-
hom zapolnila dokajšnjo
praznino v tozadevni litera-
turi.

Mario Abram je z opravlje-
nim delom zadovoljen, ven-
dar mu roke niso padle z mi-
ze. Zdaj se s sodelavci loteva
kronike o brigadi »Fonta-
not«, sledil pa naj bi – v slo-
venščini – primeren izve-
ček o vseh italijanskih eno-
tah v okviru naše narodno-
osvobodilne vojske.

Delo, ki je vredno čestitk
in tvornega nadaljnega na-
črtovanja. **Viktor Konjar**

Iz obrazložitve žirije:

To je oris skupnega boja slovenskih in italijanskih
antifašistov proti fašizmu in nacizmu, proti okupatorju
tako slovenske kot italijanske dežele, oris boja, ki je bil
skupni boj svobodoljubnega ljudstva obeh sosednjih
narodov, da bi v prihodnje oba živela v miru, svobodi,
prijateljstvu in sožitju.

Partizanski učitelji Primorske na plenumu v Sežani

Pojdi z menoj, je rekla mo-
ja sestrinca, profesorica Ani-
ca Stante-Sosič, ko sem se
mudila pri njej na obisku v
Kozini.

Zanimivo bo, mi je prigo-
varjala Anica. In res je bilo
zelo zanimivo. Ljudi je bilo
veliko več, kot sem si lahko
predstavljala. Številni parti-
zanski učitelji in učiteljice,
veseli ob srečanju, so bili tu-
di malo zagrenjeni ob spomi-
nu na vse tiste, ki jih ni več.

V uvodnih besedah je to-
variš Vodopivec poudaril
pred zbranimi, da je danes še
posebno pomembna poveza-
va med mladimi in starejši-
mi ljudmi, še posebno v po-
vezavi s prenašanjem na-
prednih idej na mlade in naj-
mlajše.

Slavnostni govornik Ciril
Zlobec je govoril o pomenu
partizanskega učiteljstva in
pomenu NOB, o samozave-
sti, tako kulturni kot tudi na-
rodnosti. Sledil je pisan
kulturni program, po njem
pa je sledil plenum. Parti-
zanski učitelji so tako kot

vsaki dve leti, pregledali svo-
je dvoletno delo. Veselo so
ugotavljali, da jih je še veliko
pri dobrem zdravju in mo-
čeh ter da njihove vezi osta-
jajo trdne. Na koncu so si
zaklicali: »Na svidenje čez
dve leti!«

Sonja Bohte

Politkomisar Sime zbira in komentira

Za zdravila ni deviz

Zvezni zbor Skupščine SFRJ je nedavno zahteval od
Zveznega izvršnega sveta, naj hitro ukrepa glede motenj v
proizvodnji zdravil in oskrbe z njimi. Oskrba z zdravili je
zelo kritična, saj v Sloveniji manjka 190 preparatov, v Sržiji
440, v Makedoniji 248, v Vojvodini 232, na Kosovu pa je
stanje še hujše.

Ob tem so delegati v spomin priklicali podobno počasnost
pri reševanju teh problemov pozimi, pri tem pa seveda tudi
njeno neučinkovitost.

Nerazumljivo je, da ni deviz za zdravila, dovolj pa jih je za
potovanja v tujino. Zdravil primanjkuje ravno v času, ko je
uvoz blaga za široko porabo sicer veliko večji kot lani v
istem času.

Se morda spominjate mojega komentarja ob uvoženih
hladilnikih s 23. oktobra lani? Nekaj podobnega je tudi tale
položaj: namesto življenjsko potrebnih pripravkov so
podjetni uvozniki uvozili kondome iz Italije in Češkoslova-
ške. Domačih kondomov, ki bi uspešno preprečevali razšir-
janje bolezni AIDS, izdeluje pa jih zagrebška tovarna RIS,
skoraj ni moč dobiti, nekaj pa nam da misliti tudi njihova
cena – trije v zavitku stanejo 62 dinarjev. Uvoženi iz Češko-
slovaške stanejo 200 dinarjev (3 kosi), iz Italije pa 900 dinar-
jev (6 kosov)...

Vaš Sime

Ob spominih na mrtve – pozabljamó na žive

Mesec julij – mesec pro-
slav velikih jubilejev iz
NOB, katere tu in tam krona-
mo z odkritji raznih spomin-
skih obeležij na ta veliki čas
naše zgodovine.

Taka proslava v počasitev
vstaje slovenskega ljudstva
je bila zadnji nedeljo v juliju
v vasi Petelinje pri Pivki,
kjer so ob tej priložnosti tudi
odkrili spominsko obeležje
devetim za svobodo padlim
vaščanom.

Med drugim sta v to obe-
ležje vklesani tudi imeni Iva-
na in Franca Vodopivca. Pr-
vi je bil že decembra 1941.
ustreljen v Zagrebu, Franc
pa je 26. julija 1942. padel kot
partizan na Baselskem sedlu
pod Storžičem. (Op. ur.
Franc je bil sekretar partijs-
kega komiteja kranjskega
okrožja.)

V govoru slavnostnega go-
vornika sta se večkrat pre-
pletali ti dve imeni, saj sta

kot borca med prvimi dala
svoji mladi življenji za našo
osvoboditev.

Proslave se je udeležilo ve-
liko ljudi, prišli so celo iz za-
mejstva, kar je dokaz, da je
bila proslava dobro priprav-
ljena.

Popolnost organizacije
proslave pa je motilo to, da
so organizatorji pozabili, da
sta proslavljena prvoborca
brata Vodopivec imela tudi
svojce, od katerih sta še živi
njuna sestra Ana in pa žena
padlega Ivana, Pepca Vodo-
pivec. Ze vsa leta po vojni je
ob takih proslavah navada,
da se nanje povabi živeče
svoje, ki med povabljenici za-
sedajo častno mesto. V tem
primeru pa je organizator to
prakse namenoma ali pomo-
toma opustil. Ane in Pepce
na proslavo niso povabili, če-
prav je bila tudi Ana aprila
1942. aretirana, zaprta in na-
to odpeljana v internacijo.

Če se je tistim, ki so bili
dolžni to storiti, morda zdela
to le malenkost, pa je za pri-
zadete to bila velika napaka,
ki jih je čustveno globoko
prizadela. Le trohica prizna-
nja ob tej slovesnosti za nji-
hovo žalost in trpljenje bi
jim bilo v veliko zadovolj-
stvo in uteho; tako pa je osta-
lo le grenko razočaranje in
prizadet ponos na tisto, kar
so v NOB s svojim delom,
žalostjo in trpljenjem prispe-
vale.

Toliko v javnost, v vednost
in presojo, prihodnjim orga-
nizatorjem teh ali podobnih
proslav pa v opozorilo, naj se
take napake ne ponavljajo.
To je namreč zelo občutljivo
področje človekove zavesti
in njegovega ponosa, zato ob
priložnostih, ko počastimo
padle, res ne pozabljamó na
njihove že živeče svojce.

Š. F.

Imena padlih borcev naj ne gredo v pozabo

Že dolgo vam nisem nič pi-
sala, danes pa si ne morem kaj,
da se vam ne bi oglasila. Pre-
brala sem namreč članek o od-
kritju spomenika v Ribnici, v
katerem piše, da so na njih
imena in priimki vseh padlih
borcev, talcev in drugih žrtev
fašizma, skupaj 115.

Tudi v naši občini Sl. Konji-
ce je približno ta številka pad-
lih borcev, talcev in žrtev fašiz-
ma. To so ljudje, ki so pred
vojno živeli in delovali na ob-
močju sedanje občine. Po
manjših krajih v okolici Sl. Ko-
njice so sicer postavljeni skrom-
ni spomeniki in na njih imena
padlih vaščanov, v Sl. Konji-
cah pa ni spomenika, kjer bi
bila imena padlih v NOB.

Zbirali smo že sredstva za
postavitev osrednjega spome-
nika v Sl. Konjicah, vendar do-
slej glede tega ni še nič ureje-
nega.

Sedaj so imenitno uredili Ti-
tov trg z obnovljenim kultur-
nim domom, novim hotelom
Dravinja in mostom preko
Dravinje, ki ga krasijo štiri
bronaste konjske glave in še
kaj.

Na tem trgu nameravamo v

kratkem postaviti umetniško
skulpturo v obliki ptica z na-
lomljeno perutjo. Ta skulptura
naj bi bila spomenik vsem
padlim v občini in nekak sim-
bol našega povojnega razvoja.

Vse lepo in prav, vendar
imen padlih borcev, ustrelni-
nih talcev in drugih žrtev fašiz-
ma ne bo na tem spomeniku.
Tako tudi marsikdo ne bo ve-
del, komu v čast in slavo bo
stal. Mislim, da bi lahko tudi to
uredili. Na Kulturnem domu je
toliko prostora, da bi tam na
nek način le bila označena
imena in priimki zgoraj naved-
nenih. V arhivu občinskega
odбора so vsa ta imena lepo
napisana in ob vsakem imenu
tudi kratek življenjepis, kar bi
lahko služilo tudi za izdajo pri-
merne publikacije ob odkritju
spomenika.

Tistih, ki so največ dali za
našo svobodo, le ne smemo
kar tako pozabiti. Vsaj svojci
in znanci bodo lahko ponosni,
da bodo na javnem kraju pre-
birali njihova imena. Tudi turi-
sti, ki vse bolj obiskujejo Sl.
Konjice naj vedo, da je naš kraj
veliko žrtvoval za svobodo.

Julka Tajnikar

SOB

SPLOŠNA OBRT BEŽIGRAD
LJUBLJANA, SAMOVA 12a

Stavbno ključavničarstvo, montaža centralne kurjave, vodovodna instalacija, montaža zuna-
njih cevovodov, montaža oken in vrat, polaganje podov, slikanje, pleskanje in polaganje tapet,
šivanje zaves, montaža zaves in karnis, tapetiranje.

Ziro račun 50102-601-21798
Telefoni: direktor (061) 327-468, OE SOP Črnuče (061) 345-010, OE TAPETDEKOR (061) 321-
374, OE USLUGA Bežigrad (061) 310-431

O koncentracijskem taborišču Fossalon

Preden spregovorimo o koncentracijskem taborišču Fossalon, si bežno ogledimo nekaj navedb v poročilih italijanskih oblasti o izvajanju aretacij in zapiranj Slovencev v razna koncentracijska taborišča v Italiji v letu 1942.

Inšpektorat za vojne zadeve Italije v Rimu je 19. septembra 1942 pod št. 327-20 v zaznambi osebno za Mussolinija o razporeditvi 50 tisoč Slovencev v koncentracijska taborišča po vsej Italiji. Karabinjerji in fašistična policija so jih aretirali na vzhodnem obmejnem ozemlju Italije, med njimi so jih 25 tisoč imeli za nevarne in sumljive. Inšpektorat je v zaznambi navedel, da morajo interniranci biti razporejeni v severne in srednje pokrajine in ne v južne in otoške pokrajine Italije, upoštevajoč zlasti vojaški ukaz. Če se zanemari vprašanje namestitve, prehrane in oblačil, pa je nujno posvetiti pozornost političnemu vprašanju. Navedeno je tudi, da je interniranje treba razporediti v občine, ki nudijo še kakšno možnost za sprejem, in sicer v občine na podeželju. Nevarne in sumljive internirance iz raznih predelov Italije pa je treba zbrati v koncentracijskih taboriščih v Alatri in drugih, ki so še v izgradnji.

Prefektura v Gorici, oddelk P. S. pod št. prot. 04539 je 19. septembra 1942 Ministrstvu za notranje zadeve Italije v Rimu poročala, da je v zadnjem času, od 10. do 15. septembra, zapustilo svoje domove okoli 40 mladincev, povečini rojenih v letu 1923, ki so se pridružili bandi

upornikov, ki operira v Goriški pokrajini. »Da bi ukrotili to obliko kriminala«, navaja poročilo, »so policijskim organom in vojaškemu poveljstvu naložili, da vztrajno in strogo nadzirajo in aretirajo člane družin, katerih sorodniki so se pridružili upornikom, in ki bodo zaprti v pomožne zapore v Zdravščino (Poggio Terzarmata), ki so bili zgrajeni po nalogu Notranjega ministrstva Italije. In 29. septembra 1942 Prefektura v Gorici, oddelk P. S. pod št. prot. 04539 zopet poroča istemu ministrstvu v Rimu, da so začeli izvajati ukrepe zoper družine sorodnikov, ki so se pridružili upornikom, in da so aretirane moške zaprli v pomožne zapore v Zdravščino, ženske pa v krajevne zapore, v pričakovanju, da ministrstvo, ki mu bodo predloženi ustrezni predlogi, poskrbi za njihovo internacijo drugod, če ne ugotovi, da je primerneje, da ostanejo v internaciji v tej pokrajini, kjer pa je omejena možnost, saj imajo pomožni zapori v Zdravščini (Poggio Terzarmata) prostora za okoli 300 oseb, aretirati in zapreti pa je treba okoli 1000 oseb.«

V poročilih oziroma dokumentih prefektore omenjajo tudi pomožne zapore (carcere sussidiarie) v izogib neprijetnemu pravemu imenu koncentracijsko taborišče.

Taborišče Fossalon

To taborišče, doslej malo znano, pravzaprav neznano, se je nahajalo nekaj kilome-

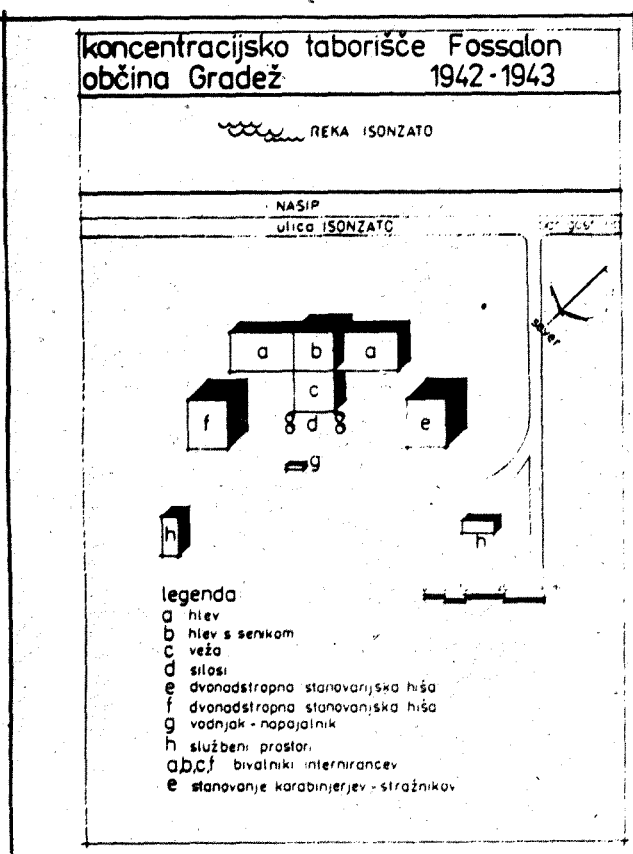
trov stran od Tržiča (proti Gradežu), ob reki Isonzato, na kmetijskem zemljiškem kompleksu (kmetijski kompleks je tudi sedaj). Tu danes v stanovanjskih hišah (glej legendo skice z oznako e in f) bivata dve družini. To taborišče je bilo zgrajeno po nalogu fašističnih oblasti.

Koncentracijsko taborišče Fossalon je povezano s koncentracijskim taboriščem v Zdravščini, saj je bilo gotovo dodatno taborišče; tja so internirali moške, ki so bili sposobni za obdelovanje zemlje. To potrjuje tudi dejstvo, da so bili moški najprej internirani v Zdravščino in od tod premeščeni v Fossalon, njihove žene, matere, sestre pa so odpeljali v Fraschetti di Alatri v pokrajino Frasinone. V koncentracijsko taborišče Fossalon so bili internirani prvi interniranci v oktobru 1942. Tudi to taborišče je obstajalo do kapitulacije Italije 1943.

Skoraj vsi interniranci v tem taborišču so bili Slovenci, državljani Italije, ki so prebivali in živeli v mejah italijanske države, toda na slovenskem narodnem ozemlju, ki pa so ga v prvi svetovni vojni okupirali Italijani.

Aretirancem ob aretaciji niso niti omenjali razlogov aretacije ali pa je bila obtožba vedno enaka: »Sorodniki v partizanih« ali »sodelovanje s partizani«.

Koncentracijsko taborišče Fossalon je bilo brez vsakršnih sanitarij. Interniranci so imeli le skromna oblačila, hrano pa le dvakrat dnevno, ki so jo morali pripravljati

sami pod nadzorstvom karabinjerjev. V skupinah po 25 do 30 oseb so v spremstvu in pod stražo karabinjerjev morali obdelovati zemljo. Pisma in pakete, ki so jih prejeli od sorodnikov, so kontrolirali in cenzurirali. Taborišče je bilo ograjeno, stražili pa so ga karabinjerji pod poveljstvom maršala Gina Palmierija. Ta pa je sedaj stanoval v Mirni, preden je nasto-

pil službo v Fossalon pa je služboval v Sežani. V tem taborišču je bilo zaprtih od 150 do 200 moških, povečini Slovencev, italijanskih državljanov, ki so bili sorodniki borcev partizanskih enot, tedanje Goriške pokrajine.

Aretacije, zapiranje, mučenje in podobne represalije fašističnih zavojevalcev niso zaustavile upora. Nasprotno, sovraštvo do fašizma se je

stopnjevalo in Slovenci, ki so skoraj tri desetletja trpeli pod italijansko fašistično oblastjo, so se množično upirali in pridružili partizanskiemu oboroženemu boju za narodno in socialno osvoboditev. Zato je nesporen dokaz partizanstvo, ki se je na Primorskem že 1942 hitro množilo. Fašizem ni bil zmožen zaustaviti upora, primorski Slovenci pa so v partizanskem boju dokazali, da je primorska zemlja njihova, da je to slovenska zemlja, ki pripada matični Sloveniji, združeni v Jugoslaviji.

Po kapitulaciji Italije 1943 so se tudi interniranci v Fossalon pridružili partizanom.

Doslej je zbranih podatkov za okoli 80 internirancev. Da bi zbrali podatke za vse internirance v Fossalon, bo potrebno še veliko dela, če bo sploh mogoče ugotoviti vse zaprte v tem taborišču. Vendar pa so že doslej zbrani podatki dovolj zgovorni dokaz o obstoju tega taborišča od 1942 do 1943. leta in prav bi bilo, da se tudi o tem seznanijo javnost - tudi na italijanski strani. Nekatere mračnejše sile bi namreč rade, da bi tudi to ostalo v senci, kakor so ostali skriti mnogi zločini fašistov in vladajočega fašističnega režima. In prav bi bilo tudi, da bi tudi Fossalon dobil spominsko znamenje v spomin na tiste, ki so tu trpeli, bili mučeni in na mnoge, ki so bili tudi ob življenje.

V soboto, 5. septembra 1987 ob 16. uri bo v Selcah pri Ronkah v Italiji partizanski miting in prvo srečanje bivših internirancev v koncentracijskem taborišču Fossalon.

Lojze Kristančič-Minko

Bolniška »mornarica«

Nikjer nisem še zasledil kakšnega prispevka, v katerem bi bila omenjena in na tak ali drugačen način opisana slovenska bolnišnica v Zadru, ki je, kot se mi zdi, nosila naslov: »Glavna bolnica NOV Slovenije«. Morda je bil naziv tudi nekoliko drugačen, prepričan pa sem, da je bilo v nazivu nekaj glavnega.

Prve paciente je ta bolnica sprejela nekako konec februarja ali na začetku marca 1945., ko je preko zasneženega Velebita prišel transport ranjencev, nabranih po vseh partizanskih bolnicah v Sloveniji. Vodja tega transporta in pozneje tudi upraviteljica te bolnice je bila dr. Zvezda.

Bolnica je delovala v edini, na zombardirani in požgani zadrski rivieri še stoječi zgradbi, ki je prvotno služila kot hotel. Prostori v njej so zato nekako ustrezali za bolnišnico. Vendar je bila pri tem značilna pomanjkljivost, da v zgradbi ni bilo nobene opreme, ki bi količak spominjala, čemu naj bi le-ta poslej služila. Prostore smo za bivanje večinoma usposobili pacienti sami in opremili s predmeti, ki smo jih zbirali po zapuščenih razvalinah, za postelje pa so ranjencem služile po tleh pogrnjene odeje.

Koliko bolniških sob je bolnišnica imela, ne bi mogel reči, pač pa mi je še vedno v spominu, da sem bil skupaj s še devetimi tovariši, nastanjen v sobi št. 12. V tej sobi je bila zbrana Slovenija v malem. Tako je Ljubljancem zastopal Slavko Kovač, tovariš Prezelj je bil Jeseničan, Slavko Medved Dolenjec, Anton Urbas Notranjec, Tone Štimac je bil iz Osilnice, Martin Žurga tudi Notranjec, jaz sem zastopal Primorsko. Porekla bolnika Kocjančiča se ne spominjam, prav tako tudi ne še ostalih dveh naših sostanovancev. Zagotovo pa lahko trdim, da je bila naša soba v času, ki smo ga kot okrevajoči ranjenci prebili v Zadru, v vseh možnih ozirih najbolj priljubljena - tudi v tem, da je imelo vodstvo bolnice z bolniki naše sobe kar precej priglavit.

Prva večja akcija, ki jo je moštvo naše sobe izvedlo, je bil beg iz za boedeče žice. Obala pred bolnico je bila namreč na

obeh koncih zavarovana z boedečo žico tako, da je bil iz bolnice mogoč izhod le na morje. Pri izhodu na ulico je stal stražar, ki nobenemu bolniku ni dovolil izhoda v mesto.

Zamisel o akciji je nastala potem ko sta dva naša tovariša

pred kratkim izmuznila skozi pritlično okno na ulico, na potepu po mestu pa v malem zalivčku opazila nekaj privezanih čolnov. Takoj, ko sta se s to novico vrnila v bolnišnico, je bil v naši sobi posvet. Sprejeli smo sklep, da si s temi čolni malce ogledamo svet okoli nas. Naslednje jutro, takoj po zajtrku, sta naša pirata po že

dini proti pristanišču v vasi Preko na otoku Ugljanu. Ko je neregistrirana »mornarica« bila v varni razdalji od matične obale, so si novopečeni mornarji zaradi veselja ob uspehi akciji dali duška z vriskom in petjem.

Vse dopoldne je trajala ta ekspedicija, ki pa se je ob povratku kaj klavno končala. Na obali, pred bolnišnico, so na ubežnike že čakali lastniki čolnov in seveda zgrožena upravnica bolnice dr. Zvezda. Brez kakšnih posebnih pogajanj so slavni mornarici čolne zaplenili, organizatorje izleta pa je dr. Zvezda povabila na raport. A razen temeljitega pouka in resne graje ni izrekla posebnih represalij. Še več: kmalu po tem so odstranili boedečo žico. Zdaj smo se lahko po mili volji sprehajali po obali in drugod, kar je naše bivanje v Zadru močno popestrilo.

Za zdravje in okrevanje pacientov je v bolnišnici skrbel še dr. Čiro, ki je bil pri bolnikih zaradi svoje preprostosti zelo priljubljen. Za hrano in druge materialne dobrine je skrbel Ribničan Čampa, katerega delo se je glede na način dobave

znani poti odšla v zalivček; kmalu sta se na obali pri bolnišnici znašla dva čolna, na katera so že težko čakali dogodivščini željni bolniki.

Hitro in zelo tiho so zasedli zmogljivosti plovil. Kmalu sta čolna že drsela po morski gla-

hrane in ostalega močno razlikovalo od dela intendantov partizanskih bolnic v domačih gozdovih. To se je kmalu poznalo tudi na naših vedno bolj okroglih in rdečih licih.

Kmalu je v bolnici zaživelo tudi kulturno delovanje. Imeli smo lastni pevski zbor in celo dramsko skupino. Ta naša prizadevanja so svojo predstavitev doživela na improviziranem odru v naši sobi. Pred množičnim poslušalstvom je najprej nastopil pevski zbor, sledilo je nekaj skečev, za zaključek pa sta dva pacienti izpela 120 kitic dolgo kroniko, v kateri je bilo kritično zajeto in popisano naše potovanje od Metlike do Zadra in vsi pomembnejši dogodki v bolnici, med njimi tudi boedeča žica ter ustanovitev in propad naše »mornarice«. Zaradi te kronike se je na vrhu sicer dvignilo nekaj prahu, ki pa se je čez čas kmalu polegel. K prijetnemu kulturnemu življenju v naši bolnici so prispevali tudi tovariši, kulturniki iz Slovenije, ko so nam prikazali dramo »Mati« in menda tudi Raztrgance. Prav tako prijetno doživetje je bilo tudi ob koncertu, ki nam

ga je priredil Partizanski pevski zbor z izbranimi borbenimi, revolucionarnimi in narodnimi pesmimi.

Za naše boljše telesno počutje pa so nekoč poskrbele žene in dekleta iz okoliških vasi, ki so nas obdarile s košarami, polnimi dalmatinskih dobrot in tudi s pletenkami pristnega, dalmatinskega vina.

Med temi doživetji in dogodki pa se je z velikimi koraki približevala svoboda. Devetega maja, ob podpisu kapitulacije Hitlerjeve Nemčije, se nas je večina vkrcala na ladjo, ki nas je v treh dneh pripeljala do pristanišča Bakarac. Po nekaj dneh pešačenja smo nato prišli do Ribnice, od tod pa s tovornjaki v Ljubljano, ki nas je navdušeno pozdravila v sončnem dnevu 15. maja.

Mislil, da je z našim odhodom končala tudi humana funkcija partizanske bolnice v osamljeni zgradbi na zadrski obali, vsi ki smo bili deležni njenega gostoljubja pa smo od tod odnesli lepe in nepozabne spomine.

Ferdo Širca

BEŽIGRAD

**GRADBENO
PODJETJE
BEŽIGRAD**

- PODMILŠČAKOVA 24

TELEFONI:
TOZD Gradbena operativa
SEKTOR I. 317-848
SEKTOR II. 313-144
SEKTOR III. 313-427
TOZD Servisne dejavnosti 314-977
314-963
313-281
DSSS

**Industrija
bombažnih
izdelkov
Kranj**

Izdeluje: žakarske tkanine za ležišča in notranjo opremo stanovanj

Zdenko Picelj

Osvoboditev Novega mesta

Most je bil rešen

V mestu so se Nemci in domobranci že panično pripravljali za odhod. Še prej so za slovo hoteli podminirati in razstreliti most čez Krko med mestom in Kandijo, da bi jih partizani, ki so bili že v Gotni vasi, ne mogli prehitro zasledovati. V zadnjem trenutku so hoteli narediti veliko škodo mestu in ogroziti življenja ljudi, ki so živeli v bližini mostu. Tedaj pa so jim stopili nasproti nekateri pogumni Novomeščani in od nemškega komandanta zahtevali preklc, da bi se most razstrelil.

Dne 8. maja približno ob 11. uri dopoldan je Ivan Pavlin odšel na ulice, čeprav so ves čas nad mestom krožila letala in je bila večina ljudi pod zakloniščih. Pred mostom je zagledal četo nemških kolesarjev, ki so imeli minometale in mitraljeze obrnjene proti Kandiji. Na sredi mostu so imeli dva zabojnika ekrazita za razstrelitev mostu, ob mostu pa je bila napejlana žica. Ko je to opazil, je zasulil, da je novomeški most, ki je doslej kljuboval vsem bombardiranjem, v veliki neposredni nevarnosti. Hitro se je vrnil v mesto in začel iskati ljudi, ki bi odšli kot odposlanci na nemško komando, ki je bila v Kastelčevi hiši na Ljubljanski cesti.

Srečal je sodnika Staneta Švajgerja in ga nagovoril, naj pomaga preprečiti razstrelitev mostu. Švajger se ni dal preveč prositi, saj je videl, da gre za resno stvar. Mimo sta prišla še Matija Vahar in Ljubo Ferlič, ki sta svetovala, da bi odšli še po odvetnika Jožeta Bučerja, ker sta slišala, da je bil prejšnji večer na nekem sestanku predlagan za župana. Skupaj so odšli k njemu in ga srečali ravno, ko je šel z dr. Tonetom Furlanom po stopnicah Furlanove hiše. Razložili so jima, da hočejo Nem-

ci most razstreliti in da bi bilo dobro Nemce preprostiti, naj tega ne store.

Iz Kastelčeve hiše, kjer je bila nemška komanda mesta, je prišel nemški stotnik, katerega so prosili, da naj most pustijo in ga ne razstrele. Ta pa jim je odgovoril, da je že dal nalog in da bo most zletel v zrak točno ob dvanajsti uri. Ko pa je videl, da manjka do tega časa samo še nekaj minut je poslal svojega kurirja na most z naročilom, naj počakajo z razstrelitvijo toliko časa, dokler ne pride sam tja.

Pogajanja

Tako so vsi odšli na most k Nemcem, ki so se že pripravljali na razstrelitev, ker so se bali, da bi partizani prehitro prodirali za njimi in domobranci. Še pred mostom jih je dohitel dr. Ivanetič in se jim pridružil. Ko so prišli na most, je nemški stotnik rekel Nemcem, da mostu ne bodo pogajali v zrak. Ostali nemški oficirji na mostu so se začeli jeziti in zahtevali, da se most mora razstreliti. Videlo se je, da se boje partizanov in kazni za svoja nasilstva in zločine, zato so bili vsi iz sebe. Ko so od meščanov izvedeli, da je že prejšnji večer njihov admiral Dönitz dokončno kapituliral pred zavezniki in da ne sme nihče več uničevati pomembnih prometnih zvez v okupiranih deželah, so se omeščali. Eden izmed nemških podoficirjev je odšel na sredo mostu in brez povelja vrigel zaboj ekrazita v Krko. Nemški oficirji so kričali nanj, naj počaka, češ da pogajanj še ni konec. Nato so se nemški oficirji obrnili k deputaciji in rekli, da bodo most pustili, če jim zajamčijo, da partizani ne bodo napadli Novega mesta do 17. ure. To so jim odposlanci obljubili s pogojem, da jih pu-

stijo k partizanom na pogajanja. Nemci so to dovolili in tako je delegacija meščanov odšla preko mostu v Kandijo, kjer so se srečali z največjimi domačimi izdajalci in krvoloki: Zelingerjem, Einspillerjem in Mavcem. Le-ti so jih ustavili in vprašali, kam so namenjeni. Ko so jim povedali, so nekaj časa premišljevali, kaj bi naredili z njimi, nato pa je eden izmed njih rekel: Pojdite, ali gorje vam, če se našim družinam kaj zgodi! Ne čakajte nas, ko se vrnejo nazaj!

Pot na partizansko stran

Tako je delegacija mesta krenila do Žabje vasi, kjer je zvedela, da je štab komande mesta Novo mesto v Gotni vasi. Podali so se v Gotno vas, kjer je bila pri Zurečvi hiši partizanska žična ograja. Na eni strani je stražil prehod domobranec, na drugi pa trije partizani. Domobranec jih je ustavil in vprašal, kam gredo. Nekaj časa je premišljeval, če bi jih pustil k partizanom, potem pa ga je eden od delegacije odrinil in že so bili na partizanski strani.

Ta čas je prišel v Gotno vas že tudi štab komande mesta s komandantom Zemljakom Domnom, ki je delegacijo povabil v Mejačevo hišo. Novomeščani so mu povedali, zakaj so prišli in kako kaže z mostom. Partizani so se posvetovali, nato pa delegaciji izročili listič, na katerem je pisalo da bodo čakali samo do 16. in ne do 17. ure. Tako je bilo končano tudi pogajanje s partizani. Most je bil rešen.

Listič, na katerem je pisalo, da partizani ne bodo napadli mesta pred 16. uro, so izročili kolesarju Liparju, ki ga je odnesel na most k Nemcem. Toda teh ni bilo več tam, ker so iz strahu pred partizani izpraznili mesto in se umaknili proti Otočcu. Za kurirjem se je v mesto vrnila tudi delegacija mesta, ki je tako uspešno ubrala most pred razstrelitvijo. (Prihodnjič dalje)

Metod Jurčič

Verd

Iz zapisov o drugem pohodu Druge grupe odredov

Da bi Italijanom odvrnili pozornost in ostalim trem bataljonom omogočili nemoten prehod, je dobil Jankov bataljon nalogo, da skupaj z Rakovsko četo Notranjskega odreda napade kak vlak v bližini Verda. Zaustavili naj bi ga, posebej določeni železničarji pa bi ga kar najhitreje usmerili nazaj proti borovniškemu viaduktu. Ker bi vlak pridružil na viadukt z veliko hitrostjo, so pričakovali, da bi na ovinku po sili inercije zrušil ograjo in zgrmel v prepad. S tem bi bil most porušen oziroma neuporaben za promet. Hkrati pa naj bi napadli tudi Italijane v barakah na postaji Verd.

Vlak, ki bi ga zaustavili, naj bi bil tovorni. V njem naj ne bi bilo potnikov, da ne bi bilo nepotrebnih žrtev. Spremlstvo naj bi iz vlaka pobralo čimveč uporabnega, potem pa bi ga vrnil proti viaduktu. Za akcijo so določili Jankov bataljon, pridružil pa naj bi se mu tudi štab grupe s štabno zaščito (leteti so se 29. junija priključili Šiškovemu bataljonu).

V času, ko so se trije bataljoni brez neizgovornosti prebili čez progi in komunikacijo ter odšli v Dolomite, je napočil tudi čas akcije Jankovega bataljona. Kot pomoč so dobili dve četi Notranjskega odreda. Glede na okoliščine pa akcija ni potekala po predvidenem načrtu, tudi rezultat akcije je bil popolnoma drugačen: Borovniškega viadukta niso porušili, rešili pa so internirance, ki so jih Italijani peljali na Rab. Po pripovedovanju borcev, ki so v akciji sodelovali, je potekala takole:

Na progi so po načrtu postavili lažni signal Stoj; če prevara ne bi uspela, so malo nižje postavili tudi mine na električni vzg. Okoli polnoči je prisopihal pričakovani tovorni vlak z desetimi vagoni. Dva sta bila Rado Osredkar-Tedo je bil rojen 16. novembra 1922 v Ljubljani. Bil je študent montanistike, od maja 1942 pa je bil borec isti četi kot njegov brat. V komandi čete je bil določen za kulturna vprašanja. S Savom sta 9. septembra 1942 padla na Lipniški planini. Njune posmrtno ostanke so po vojni prenesli v skupni grob padlih borcev v mestni park v Radovljici.

Vlastimir Vardjan-Lojze je bil rojen 11. aprila 1922 v Ložu na Notranjskem, kjer je takrat služboval njegov oče kot davčni uradnik. Nazadnje je stanoval v Ljubljani, na Mariborski cesti 24. Bil je študent strojništva od maja 1942 pa borec Prve selške čete Drugega bataljona Prve grupe odredov. Po porazu, ki ga je doživela Selška četa 9. septembra 1942 na Jelovici, je bil imenovan za politkomisarja čete. To dolžnost je opravljal do marca 1943, ko je bil imenovan za politkomisarja Četrtega selškega bataljona Gorenjskega odreda. V drugi polovici maja 1943 je bil premeščen v Drugi poključki bataljon Gorenjskega odreda, kjer je bil namestnik politkomisarja v štabu bataljona. Z odredbo štaba druge alpske operativne cone z dne 12. julija 1943 je bil imenovan za namestnika politkomisarja v štabu Gorenjskega odreda. Z enotami Gorenjskega odreda in Gorenjske brigade se je v začetku avgusta 1943 zadrževal na žirovskem vrhu. Ko so Nemci 2. avgusta 1943 obkolili Žirovski vrh, je padel v preboju v zgodnjem jutru 4. avgusta 1943 na Gorenji Dobravi, skupaj z Silvanom Klavčičem, komandantom Gorenjske brigade. Po vojni so svoji njegove posmrtno ostanke prenesli na ljubljanske Žale.

Janko Mrovič

trajala le 10 ali 15 minut. Že med reševanjem je Italijanom uspelo, da so nekako odklopili lokomotivo in osebne vagonne in pobegnili proti Rakeku. Z njimi se je odpeljal tudi del vlaka, v katerem so še bili interniranci – približno polovico od šeststotih tako niso uspeli rešiti. Kako se je to zgodilo, pa še danes težko pojasnimo.

Večina rešenih internirancev je izrazila željo, da bi se priključila partizanom. V glavnem so jih določili v Notranjski odred, približno štirideset pa se jih je želelo vrniti v Ljubljano. Tu so se prostovoljno prijavili Italijanom.

Jankov bataljon zaradi takega poteka akcije te noči ni prešel proga. Z interniranci se je vrnil v bližino Ljubljanskega vrha, tam je internirance predal Notranjskemu odredu, 30. junija pa je prešel progo in se pridružil ostalim bataljonom.

V napadu na italijanske barake pri Verdu se je v sodelovanju s četami Notranjskega odreda poseben izkazal kazenski vod. Dokazal je, da so v njem pogumni, neustrašni borci. Na podlagi tega in podobnih junaštev na Gabrški gori, Lučinah, Blegošu, še posebej pa na Krivavcu, ko je komandir, Zidar-požrtvovalno rešil življenje komandantu Stanetu, so kazenskem vodtu kazeno umaknili in ga preimenovali v udarni vod. Ta je prešel v štabno zaščito.

Papirnica je gorela

V zadnjem času je smrt pobrala veliko borcev iz nekdanjega komandnega kadra XII. SNOUB, a najbrž marsikdo ne ve, kako je potekala akcija na Piatnikovo papirnico blizu Radeč.

Po neprestanih bojih XII. brigade v okolici Novega mesta se je XII. brigada morala konec junija nenadoma premakniti proti Mirni in naprej proti Gabrovki (tedaj sv. Križ). Tudi Gubčeva brigada je imela v okviru te akcije posebne naloge. V popoldanskem času smo prišli v rojstni kraj zadnjega komandanta te brigade tovariša Jeriča. Šele tukaj smo komandirji čet izvedeli, kam smo namenjeni. Dobili smo tudi konkretno nalogo – napad na tovarno papirja Piatnik v Radečah. Gubčeva brigada je hkrati demonstrativno napadala okoliške postojanke. Naša brigada pa je iz Tehabojja po obilni večerji krenila ob 18. uri, v papirnico pa smo prišli ob 3. uri jutraj. Izognili smo se vseh postojank ob poti, zato je bila pot veliko daljša. I. bataljon je obvaroval prehod čez markacijsko črto med Italijo in Nemčijo na Brezovem in ostali tam, dokler se nista vrnila ostala dva bataljona.

III. bataljon je prevzel zavarovanje proti Litiji, II. pa je krenil po cesti Sopota do Radeč naravnost v tovarno. Do bojeva ni prišlo, saj objekt ni bil zastražen. Tako sta se prva in tretja četa lotile zavarovanja na Njihicah, druga četa, katere komandir sem bil jaz, pa v samo tovarno. Odnegli naj bi čimveč uporabnega papirja. K naši četi so se priključili še minerski vod in nekaj borcev iz tretje čete. Ti so mobilizirali voz in vprežno živino. V tovarni smo našli dva tovarnjaka na lesni plin, ki so jih nama pomagali upravljati papirniška šoferja. Na vozila smo naložili veliko pisarniškega papirja, eden izmed vodov naše čete, vodil ga je komisar Roman, pa je našel bunker z živili in pijačami. Alkohol pa se je kmalu polotil borcev tega voda in paziti smo morali, da se ne bi zgodilo kaj hujskega. Sam sem krenil v upravo tovarne in naletel na skladišče ženske galanterije, ki smo ga prepustili borkam. Minerski vod pa je med tem pridno miniral pomembnejše stroje. Ko smo odhajali, smo tovarno zažgali. Tako smo prepreči-

li, da bi ta tovarna do konca vojne kdaj koristila okupatorju.

Približno ob desetih dopoldne smo tovarno zapustili. Odpeljali smo se z vozovi in s tovarnjakoma, na enega sem naložil še sod motornega olja in sod bencina. Z nama sta šla tudi oba osebna avtomobila, mercedes in DKV, ki ga je upravljal sam Daki, s seboj pa je imel cigarete, rekvirirane v trgovini na Jagnjenici. Kolona je krenila nazaj na italijansko stran. Najprej je odpovedal eden izmed osebnih avtomobilov. Pustili smo ga nad kovačijo ob cesti in ga zažgali. Nato je na križišču v Dol odpovedal eden izmed tovarnjakov. Druga nam ni preostalo, kot da smo papir razložili in ga skrili v bližnje grmovje. Prav malo upanja pa smo imeli, da bi ta papir kdaj rešili, saj je bila gaz na travi preočita. Tovornjak sem s sodoma vred vžgal in komaj sem se dobro oddaljil, že je zletelo v zrak. Še danes se spominjam gobastega oblaka, podobnega tistemu pri atomskih eksplozijah.

To je bila ena redkih akcij v teh krajih, razen napadov Gubčeve na okoliške postojanke, seveda. Ko sem bil že prepričan, da bo moja akcija uspešno končana, sem tudi opazil sovražnikove patrolje, kako čepijo in nas opazujejo z žitnih polj, so me poklicali v štab. Dobil sem nalogo, da se naslednjega dne s svojo četo odpravim do križišča in se s spravljenim papirjem pripelem z vozovi na italijansko stran. Bil sem prepričan, da jo tokrat ne bom poceni odnesel, zato sem bil toliko bolj previden. Predvideval sem namreč, da bom pri skritem papirju naletel na zasedo. Zato sem se grmovju približeval kot mačka. Vozove smo pustili daleč za seboj, da nas ne bi izdali. Zasedo smo imeli namen preneti, pobrati papir in jo odkuriti. Toda, zažganega tovarnjaka ni bilo več; le veliki madeži so pričali, da je tod zgorelo nekaj velikega. O kaki zasedi ni bilo ne duha ne sluha, papir pa nas je čakal. Naložili smo ga na vozove in srečno prišli na italijansko stran. Papir je tako ves prišel v Rog, še celo omenjeni drugi tovarnjak je kasneje vozil ranjence na letališče pri Starem trgu.

Srečko Grašič

Študentom ljubljanske univerze

Ta sestavek namenjam spominu Ljubljancem, študentom drugega semestra Tehniške fakultete ljubljanske univerze, ki so maja 1942 prišli kot prostovoljci v partizane na Gorenjsko in v boju z nemškim okupatorjem žrtvovali svoja življenja za domovino.

To so bili: Mirko Šušteršič-France, brata dvojčka Rado Osredkar-Tedo, Savo Osredkar-Čiro in Vlastimir Vardjan-Lojze. Leta 1941 so vsi skupaj maturirali na 1. gimnaziji v Ljubljani. Bili so nerazdružljivi prijatelji; aprila 1941 so kot prostovoljci odšli v Jugoslovansko armado. Ker je ta neslavno propadla, so se vsi enotno opredelili za Osvobodilno fronto in kot skojevci organizirano delovali na ljubljanski univerzi. Desetega maja 1942 so odšli iz Ljubljane v partizane in bili po prihodu na Gorenjsko dodeljeni v Prvo selško četo Drugega bataljona Prve grupe odredov. Kot skojevci so se uveljavili in prevzeli pomembne položaje v četi ter postali predani člani Komunistične partije.

Dne 9. septembra 1942, pred 45 leti torej, so Nemci na Jelovici na Lipniški planini z veliko premočjo obkolili in napadli Selško, imenovano tudi Jelovsko četo. V bojih je tistega dne padlo 26 borcev, 12 pa je bilo ujetih. Med padlimi so bili tudi narodni heroji Jože Gregorčič-Gorenc, komandant Prve grupe odredov, Polde Ravnihar-Rakar, komandir Selške čete s politkomisarjem Mirkom Šušteršičem-Francetom in brata dvojčka Osredkar. Ta boj je takrat preživel Vlastimir Vardjan-Lojze, ki je padel pozneje, 4. avgusta 1943. Kdo so bili padli študentje?

Mirko Šušteršič-France

Rado Osredkar-Tedo

Mirko Šušteršič-France je bil rojen 4. novembra 1922 v Zmajevcu v Baranji, kjer je takrat služboval njegov oče kot gozdni inženir. Nazadnje je stanoval v Ljubljani, na Mariborski cesti 17. Bil je študent metalurgije Tehniške fakultete ljubljanske univerze. Od maja 1942 je bil borec Selške čete Drugega bataljona Prve grupe odredov. Dne 7. julija 1942 je bil imenovan za politkomisarja te čete. Padel je 9. septembra 1942 na Jelovici na Lipni-

ški planini. Njegove posmrtno ostanke so po vojni prenesli v skupni grob padlih borcev v mestni park v Radovljici.

Savo Osredkar-Čiro je bil rojen 16. novembra 1922 v Ljubljani, nazadnje je stanoval v Vilharjevi ulici 2. Na tej fakulteti je bil študent kemije. Od maja 1942 je bil borec Prve selške čete Drugega bataljona Prve grupe odredov. V četi je zasedal položaj politdelegata v vod.

Savo Osredkar-Čiro

Vlastimir Vardjan-Lojze

Materina pisma sinu – borcu

Iz izbora pisem, ki jih je od pomladi 1944 pa do konca vojne pisala svojemu sinu k partizanom Gabričeva mati.

(tretje nadaljevanje)

Viševak, dne 17. 8. 1944

Sprejeli smo pismo od KOLMAN HERMANA iz Sevnice, ki je bil premeščen v VII. Korpus za obveščevalca. (Kolman je predvojni komunist, v NOV od tistega dne, ko ga je iz zapora v Sevnici med drugimi osvobodil TOMAŽ KVEDER op. ZG.). Kolman se je v Metliki srečal z BORŠIČ STANETOM, ki je bil pred vojno šofer pri tovarnarju WINKLERJU v Sevnici. Boršič je šel z ženo že leta 1941 v partizane na Hrvaškem. Povedal mu je žalostno novico, da mu je žena podlegla za tifusom, otroka pa sta dala v dečji zavod. Kolman je dal Boršiču naš naslov, da nas obišče, če bo imel priliko. Povedal je še, da so zavezniška letala bombardirala železniško postajo v Sevnici in uničila več nemških vojaških transportov. Na Štajerskem množično stopajo v partizane.

Tovariš HACE MATEVŽ se je tudi vrnil iz Štajerske. Imel je govor na mitingu v Starem trgu o pohodu in bojih XIV. divizije na Štajerskem. Zanimala sem za razmere v Hrvaškem Zagorju, povedal mi je, da je že dalj časa osvobojeno. Rada bi vedela, če je šel moj brat DRAGO v partizane in če je še živ. (Mama je doma iz vasi Plavič v Hrvaškem Zagorju, kjer je

njen sošolec JURAKOV JOZA sodeloval pri postavitvi mostu, preko katerega je šla XIV. divizija na Štajersko op. Z. G.

V nedeljo je bila v Starem trgu javna razprava proti skupini naših sovražnikov. Vseh obsojencev je bilo šestnajst. Med temi sta tudi dva kaplana in dve učiteljici, TURKOVA in DROBNICEVA. Slednje sta bile tako predrzne, da sta napisale listino, da z OF ne bosta sodelovali, ker se ne strinjata s to organizacijo. Kaplan LOVŠIN je prenašal pisma družinam od švabobrancev in je zato kazensko premeščen. Lovšin je dobričina, ki rad pomaga enim in drugim. Tako je med italijansko okupacijo pomagal tudi partizanskim družinam. Od navedene skupine sta dva obsojena na smrt, ostali pa na prisilno delo ali na denarno kazen.

V naši dolini je osnovana organizacija RDEČEGA KRIŽA. V vseh vaseh smo imeli sestanke, na katerih so bili izvoljeni odbori RK. Novoizvoljeni odbori imajo nalogo pridobiti čim več rednih članov RK. Uspeh je bil dober, saj so se včlanili skoraj vsi vaščani, kolikor jih je še ostalo doma. Tudi pri pobiranju članarine ni bilo težav, ker je nizka, samo 12 lir za pol leta. V Viševku je bil

slab odziv na ustanovnem sestanku, saj se ga je udeležilo samo 8 vaščanov, medtem ko se jih je v drugih vaseh udeležilo od 60 do 70 moških in žensk. Boljši rezultat pa je bil dosežen tudi v Viševku pri pobiranju članarine, saj se jih je prijavilo preko 50. Imamo pet članski odbor RK in sicer: GABRIČ MARIJA, predsednik, PREVC REZI, tajnica, TELIČ MARIJA, blagajničarka, RAVŠELJ MARIJA in PREVEC LOJZKA iz Bajerja kot delegatke. Posebno se je izkazala Telič Marija, ki pomaga GABRIČ SILVI pri akcijah za zbiranje hrane za bolnico in za partizansko vojsko. Moramo pa tudi razumeti ljudi, da so že malodušni, ker morajo vedno samo dajati.

Zelo smo napredovali tudi na kulturnem področju. V Sokolskem domu v Starem trgu je vsako nedeljo miting, vsak večer pa se predvajajo filmi. Tako so ljudje neposredno seznanjeni, kako NOV in naši zavezniki napredujejo na vseh frontah. Organizirano je tudi skupinsko poslušanje poročil preko radia. Dokaj redno sprejemajo tudi partizanski tisk in so tekoče seznanjeni z vsemi dogodki doma in v svetu. Navedena dejavnost je prekinjena samo tedaj, ko se morajo partizani in aktivisti OF umakniti zaradi vdora Nemcev in švabobrancev.

Oh, kako dolga je pot...

Spomini in pričevanja Justine Jagodič

Na Mirow in okolico se ves dan vrstijo ruski letalski napadi. Skrivamo se pred strojniškim ognjem iz letal, ki letajo nizko nad nami. Onkraj Mirowa opoldne počivamo ob prekopu Havel. Francozi pripravijo okusne konjske zrezke. Ubiti konji so tečna hrana za lačne izgublence. Po jedi se Francozi posloviijo. Vojna bi šla rada z njimi do Osnabrucka, kjer je njen mož v vojnem ujetništvu. Ampak jaz, uboga šepajoča Justa, sem zanje preveliko breme. Znebiju se nas in spet smo same. Obljubijo nam sicer, da nas bodo počakali v prvi vasi za prvim levim ovinkom, ampak – blazna naivnost! Le kje je ta prvi ovinek? Ni ga in tudi Francozov ne in tako je Vojni splaval po vodi upanje, da pride v Osnabruck. Ruski letalski napadi so se nadaljevali. Okrog nas so grdo žvižgale krogle, vendar smo imele srečo. V mestu je bomba zadela kamion, poln vojakov. Bilo je dosti mrtvih, me pa smo se odpravile proti Lärzu, ki je pet kilometrov stran. Med potjo smo se skrivale v grmovje, v cestne jarkke, med drevje. V zraku so še zmeraj letala. Ne veš, ali so nemška ali ruska, enkrat so oboja. Čudne rakete ali bombe spuščajo; te se v zraku odpirajo in na tla prileti palica, ki eksplodira. To se nekakrat zgodi kar blizu nas, zato v bližnjem gozdičku rajši počakamo do mraka. Potem se Mija z vozičkom odpravi naprej, medve pa za njo, spet drugi sva medve prvi in ona za nama.

V Lärzu se potem na enem od križišč zgrešimo in izgubimo. Iščeva jo, pa brez uspeha. Dirkava nazaj, dirkava naprej, prideva skoraj do konca vojaškega letališča, ki je zunaj trga. Tu že vsakega legitimirajo. Vrneva se v trg in ostaneva sami, tako rekoč brez vsega. Na srečo imava še vsaka svojo odejo. Sprašujeva še naprej in ob enem iščeva tudi prenočišče. Pred seboj zagledava čudno gomilo sredi ceste. Kaj bi neki moglo to biti? Ljudje seveda. Ležijo kar na cesti in tako prenočujejo. Stiskajo se drug k drugemu. Mrak je, brez zavetišča. In čudni krog sredi ceste se še širi. Drug za drugim legajo k njemu prihajajoči ljudje. Meni se zdi misel na tako prenočevanje strašna. Sprašujeva še naprej. V neki hiši naletiva na mladega Poljaka, ki nama pomaga do izdatne mlečne večerje in naju za prenočišče odpelje na senik. Saj to bo čudovito! Ampak tam so že nemški vojaki, ki se umikajo pred rusko vojsko na zahod k Američanom. Vojaki so od sile izmučeni in naveličani in pripovedujejo, kako blizu so že Rusi. In res slišimo že streljanje. »Iwan weiß, was er macht,« ponavljajo. Udrihajo čez svoje špice in Hitlerja. Tri vojske sem videla v razpadu – avstrijsko leta 1918, jugoslovansko leta 1941 in italijansko leta 1943. Ampak bežala ni nobena tako kakor nemška pred Rusi. Zavedajo se, kaj so tam počenjali. Zato tako bežijo. Predremali sva noč. Glavo sem imela pod lestvijo, po kateri so ponoči v temi hodili vojaki v gozdarjih v višji del senika. Če bi kornu spodrsnilo na mojo glavo? Pa v taki utrujenosti se ne zavedaš nevarnosti.

Zelo zgodaj odideva v strahu, da naju ne dobijo Rusi med nemškimi vojaki. Zelo so že blizu. Zavijeva proti gozdu. Na drevesu zagledam napis MUN (municija) s puščico v gozd. Takoj se obrneva nazaj, da ne bi doživeli kakšnih eksplozij. Letalski napadi prejšnjega dne in ob-

streljevanje s strojnimi namreč nadaljujejo. Zavijeva na desno po prazni cesti in prideva do mostu z napisom: »Uporaba ceste od osemih zvečer do šestih zjutraj prepovedana.« Pokličem stražo in zvem, da je tam letališče in da prehod sploh ni dovoljen. Naj greva ob vodi do prihodnjega mostu in tan naprej na glavno cesto? Ker sem govorila nemško, je bržkone mislil, da sva Nemki. Nadaljujeva pot ob vodi. Opaziva, da je dostop na letališče dober meter na široko zaminiran. Bojiva se strelskih jarkov, umetnega nasada jelš in sploh okolice letališča. Zagledava vojaške straže in jo mahneva po poljski stezi proti slabi cesti. Ob cesti in po njivah so razpostavljeni majhni poljski topovi, na vsak korak je zaboj streliva, v travi napeljava, ki se končuje v transformatorju z visoko napetostjo. Flakmadel in vojski stražarji naprave za odkrivanje letal. Eden izmed vojakov nama prijazno svetuje, naj v vasi zavijeva na desno, čez prekop na cesto proti Wittenbergu, ker je prepričan, da hočeva k Američanom.

Odkrijeva majhen kraj, ki se končuje z jezerom, tako da naprej ni nobene večje ceste. Sklepava, da se Nemci tu ne bodo umikali in da tudi Rusi tu ne bodo napredovali. Bali sva se namreč, da ne prideva v navzkrižni ogenj. V vasi Neugarz odideva mimo vojakov proti levi v Altgarz. Tu stopi Vojna mimogrede v hlev prosti za mleko. V hlevu pa ne dobi kmeta, temveč vojaka, podčastnika, ki se brije. Nahruli jo, da jo ustrelji, če takoj ne izgine. Drugi dan sva zvedeli, da se je sam ustrelil. Ni prenesel poraza.

Tako kaotično stanje v razbiti Nemčiji, po kateri se je valilo na stotisoče ujetnikov vseh narodnosti, vse brez nadzorstva, kolone Nemcev iz Vzhodne Prusije, ki že ves mesec bežijo pred prodirajočimi Rusi, in razpuščena nemška vojska – to je bilo za prepričane hitlerjance tako porazno, da jih je veliko napravilo samomor. Ob jezeru Mürtz je bilo za naju kakor na koncu poti. Izmučeni do skrajnosti – že dve noči nista spali – se pri ribiški uti ustaviva in iščeva zaklonišče. Jutro je hladno, piha zoprn veter. Vojna vzame iz ute nepremičljive predpasnike in jih razprostre, z odejami se pokrijeva, nad sebe pa potegneva kos pločevine. Čez dan so bili letalski napadi in majhne bombe so padale z neba. Mislili sva, da sva pod pločevino varni pred njimi. Tako se tiščiva v kriptu in malo zadremajeva. Čez čas odide Vojna k delavcem na njivo in jim potoži o najini nesreči. Ukrajinec Ivan, dober fant, že več let ujetnik pri kmetu, nama kmalu prinese kuhanega krompirja in čez čas še tri koščke dobrega pšeničnega kruha, ki ga kar v dremavici pojeva. Vojna je tako utrujena, da vidi vse dvojno. Ko se zbudi, me vpraša, ali sta bila tu dva Ivana. Kasneje pride gospodar Zillmann in naju po svoji navadi nahruli, zakaj sva na njegovem svetu in da so predpasniki njegovi. Vsa vas sestoji iz zakupnih veleposestev in ker je ob enem letovišče, je polno stanovanjskih hišic. Poljaka Stanislav in Irena in Ukrajinec Ivan so tu zaslužni že štiri leta. Dopolodne je potem nekaj nemških oficirjev zbežalo čez jezero, ker je komandir razpuštil tukajšnjo četo. Trgali so si oficirske našitke z obleke in jih odmetavali. Kako sva uživali, ko smo doživljali trenutke propada Hitlerjevega rajha!

Proti večeru pridejo štirje čudno oblečeni in opremljeni moški. Preden stopijo v čoln, jim Vojna misleč, da so Nemci, reče: »Bežite, bežite!« Pa se mlad fant hitro obrne in pravi: »Mi nismo Nemci.« Bil je Poljak. Politični interniranci iz Ravensbrücka smo. Poveva jim, da sva tudi medve iz Ravensbrücka in da nama ni ostalo nič razen odeje in žlice v žepu. V rjuhi imajo kozje meso. Malo popečeno. Dajo nama celo culo mesa. Iz čolna še partizanski pozdrav postavnega moškega (Francoza) in stari čolnar jih odpelje na drugi breg. Gospodar se znova vrne in naju zmerja zaradi predpasnikov. Potolažim ga, da vse obesiva, kjer je bilo. Na Ivanovo prošnjo nama sam položi na jezik, naj ga poprosiva za prenočišče na slami. In res nama dovoli za eno noč, ker je že sprevidel, kako se položaj spreminja. Pod večer pride Ivan z vrčem mleka in predpasnikom suhih skorij, ki sva jih potem imeli še za dolgo. Le s težavo popijeva toliko mleka in odideva z njim v hišico, kjer se že zbira Poljaki in Ukrajinci, ki so bili štiri leta sužnji na nemških posestvih, in se odpravljajo domov. Na slami si pripraviva ležišče in kar prileže se toplota po celodnevem prezebanju.

Drugo jutro, to je 1. maja 1945, pripravi Vojna zajtrk; speče jagnjetino, za zraven poskrbi za pražen krompir in od ljudi dobiva tudi mleko. Po zajtrku odidem proti jezeru na sprehod, pa je prehladno. Gospodar me ne spozna več in me vpraša, ali sta onidve že odšli. Streljanje je slišati vedno bližnje. Popoldan odide Vojna v Neugarz organizirat kaj hrane. Graščak Voss je pobegnil v gozd in zdaj lahko na njegovem posestvu vsak organizira. V kraju se je medtem nabralo že kar veliko internirancev. Med njimi je tudi nekaj Slovenk, na primer Marija Šteblaj in druge. Od njih zve, da je tudi Mija tu. Na posestvu so vojni ujetniki, Poljaki in drugi. Vojni je všeč puran, vendar ji italijanski vojni ujetnik reče, da je prestar, zato fantje vsi skupaj začno loviti mladega prašička. Kakor bi trenil, je zaklan in očiščen in Vojna ga dobi kar polovico. Vojna se zaplete v pogovor z nemškim podoficirjem in ta ji pove, da je v gradu prenočila neka dama. Vojni se iz opisa kmalu posveti, da mora biti to Mija, in jo poišče. Otovorjeni z vsem množicim prideta k meni, ki ves čas počivam in spim na slami. Mija se pogovori z višjim častnikom von Müllerjem (ki je v civilu advokat) in ta ji svetuje, naj se preselimo v hišico, ki jo je on pravkar zapustil. Zdaj je v civilu in beži kdo ve kam. Na zahod seveda, kdo bi čakal Ruse, katerim so požigali domove in pobijali žene in otroke. Mijo pošljeva h gospodarju, naj nam dovoli preseliti se v tisto sobo. Seveda jo strahovito nahruli, da pride objokana nazaj, jezna na naju, zakaj jo pošiljava k takemu divjaku. Pozneje pride k meni njegova žena, češ da bo sama uredila zadevo. Tako se vselimo v hišico, v sobo z dvema posteljama in z vsem potrebnim. To je bil za nas lep prvi maj. Mene je zmotila kri na stopnišču, pa so nam povedali, da se je ustrelil narednik, ko je zvedel, da je Nemčija izgubila vojno. Mija je imela posebno veselje s kuho, s sestavljanjem jedilnikov in z lepim serviranjem, kolikor je bilo v danih razmerah mogoče.

(se bo nadaljevalo)

Tradicija, vredna pozornosti

Mladi iz krajevne skupnosti Ilirska Bistrica so znani po tem, da spoštujejo tradicijo. Z okrašenimi vozovi in glasbo so oblečeni v narodne noše veselo, pa tudi z žalostjo v srcu spremili na pot nove vojake. S tem so seveda vzbudili veliko zanimanje krajanov, posebna komisija pa je njihov voz uvrstila med najboljše.

Posnetek in besedilo: P. Nikolič.

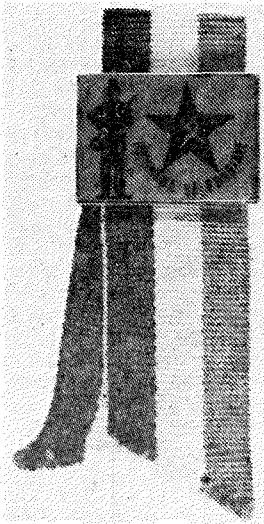
Odmev

Proslave in značke

Vsako leto ob obletnicah posameznih zgodovinskih dogodkov iz naše revolucije dobimo prirejanje proslave in spominska srečanja, s katerimi proslavljamo in obujamo spomine na slavne dni in težke boje med NOB. Prav je tako! Čas beži, naše vrste se redčijo, število še živečih borcev in aktivistov se hitro zmanjšuje, s tem pa postopoma tonejo v pozabo spomini na marsikatera lepa in težka doživetja ob enkratnem tovarištvu med soborci.

K našim srečanjem pa že skoraj obvezno sodijo tudi značke (vendar ne kakršnekoli značke). Te naj imajo določen pomen, in naj tudi kasneje spominjajo na tovariška srečanja.

Na letošnjih srečanjih pa smo priča prodaji značk,

katere cilj je le zaslužkarstvo privatnikov. Izrazit primer je značka na sliki, ki ne označuje posamezne prireditve, ampak je univerzalna za vse prireditve v Jugoslaviji. Na njej je lik vojaka poleg petokrake zvezde s srpom in kladivom ter napis v jugoslovans-

skem jeziku »USPOMENA SA PROSLAVE.«

Cena značke: 500 din.

Domiselni zaslužkarji iz ene izmed bratskih republik so se spomnili in izdelali velike količine teh značk. Trak trobojnice na njih po potrebi zamenjajo glede na to pač, v kateri republici jih prodajajo. Na letošnjih proslavah v Sloveniji jih prodaja neka ženska, ki jih udeležencem proslave vsiljivo pripenja na reverje, potem pa zahteva kar 50 starih jurjev. Na proslavi v Znojlihu na primer je na moje vprašanje, »za koga in od kod jih prodaja?« odgovorila, da iz Beograda. Udeležence prireditve opozarjam in priporočam, naj bodo pazljivi in naj ne kupujejo ničvrednih značk, ki ne pomenijo ničesar tudi niso poceni. Prireditelji proslav pa bi morali biti pozorni na to, kdo in kaj prodaja, saj vemo, da mora vsakdo imeti potrjeno, oziroma dovoljenje prireditvenega odbora za prodajo.

Tone Bajželj

Nevarne razsežnosti iranskega verskega imperializma

V Meki prelita kri se spreminja v nezadržno viхро

»Krvavi petek« ob vznjoju gore Arafat nedaleč od muslimanskega romarskega kraja Mekke ni bil le odraz stanja v odnosih med Teheranom in Riadom ali rezultat njunega neizprosne boja za vodilni položaj v muslimanskem svetu. Spopad iranskih romarjev in pripadnikov saudskih varnostnih sil ima v sebi tudi marsikaj daljnosežnejšega. Je predvsem zanesljiv kazalec, ki opozarja, da so fanatične množice Irancev še vedno, na vsakem koraku, že na najmanjši namig svojih verskih poglavarjev, pripravljene na pot mučnikov, pripravljeni so se zavestno žrtvovati kljub vsem številnim in nekoristnim žrtvam pasdaranov in basidžev na fronti z Irakom.

Po obračunu z iranskimi romarji v Meki sta Iran in Libija zahtevala poseben status za romarske kraje v Saudovi Arabiji, tako, da bi Meka in Medina postali last vseh, ki so islamske vere. Libijski voditelj Gadaffi je obsodil dogodke v Meki in zahteval internacionalizacijo »božje hiše«. V prihodnje naj bi tako vsaka islamska država sama skrbela za varnost svojih romarjev v Meki. Namestnik iranskega zunanjega ministra Hossein Šejkoleslam se je tej zahtevi pridružil. Pustil je, da so se desedanjci čuvarji romarskih krajev izkazali kot nesposobni.

V primerjavi z Iranom si Saudova Arabija že nekaj let prizadeva, da ne bi zaostovala položaja, pri čemer je ponavadi govorila v imenu drugih zalivskih držav. Ta sprajljivost se je kazala v obiskih iranskih delegacij v Riadu, potovanju saudskega zunanjega ministra Fejsala v Teheran in nekaterih prizadevanjih, da bi obe veliki islamski državi na miren način uredili sporna vprašanja. Opozarjajo tudi na sorodnost in stične točke med Islamsko republiko Iran in Vahabitsko kraljevino Saudovo Arabijo.

Puritanski duh vahabizma

Tudi Riad je aktiven propagandist islama, za širjenje vere nakazuje milijarde, vendar ne le v islamskih državah, temveč tudi po zahodnih državah. Pri graditvi mešarj v Turčiji, Španiji, Veliki Britaniji ali pa ZR Nemčiji je vedno v ozadju saudijski denar. Kot uradni verski nauk saudske države priznava vabahitizem, puritansko islamsko gibanje, ki ga je v 18. stoletju uveljavil in utrdil na centralni arabski visoki planoti delujoči reformator Mohamad ibn Abdal Vahhab. Tudi vahabizem je bil nekdanje vrste »islamske revolucije«, katere puritanski duh se je usmeril proti »dekadentnemu« cesarstvu – Turčiji. Kralj

Fahd pa je vahabitsko revolucijo skrčil na obljubo, da bo »varuh obeh svetih mest Meke in Medine«. S tem je hotel dopovedati vsem drugim muslimanskim veljakom po svetu, da povsem resno misli vztrajati v svoji vlogi: da namerava biti kot verski poglavar v svoji državi že tudi neke vrste organ, ki bo nadzoroval islam po vsem svetu.

To poslanstvo mu imam Homeini odreda. Dogodki v Meki so opozorili, da iranska islamska revolucija kot družbeno-politični in verski pojav, nikakor še ni končana. Eksplozija islamskega fundamentalizma, ki je navkljub saudskemu samozavestnemu poslanstvu mimo njega zrasel v eno najmočnejših in najbolj kontroverznih duhovnopolitičnih sil Bližnjega vzhoda in islamskega dela sveta, ni pojav, ki bi mu bilo usojeno kratko življenje. Ta proces bo brez dvoma tudi v prihodnje deloval kot dejavnik, ki bo pomembno vplival na mednarodni položaj in mu dajal svoje značilne barve.

Razsežnosti fenomena ni mogoče določiti, ali bo ta fenomen trajen, prehodni oziroma ni mogoče vedeti, kaj se bo z njim dogajalo. Se zlasti tega ni mogoče reči, če vemo, da so se pred kratkim vse strokovne ocene dobrih poznavalcev dogajanj v tem delu sveta motile. Verjetno ni daleč od resnice trditev, da je svet zelo podcenjeval pravo moč in privlačnost radikalnega islamskega fundamentalizma.

Take zablode so predvsem posledica predvidevanj, ki so bolj temeljila na željah, veliko manj pa na dejstvih. Precej pelina so popile tudi vsakodnevne politike, ki so iz najrazličnejših pobud igrane na karte domnevnega pojemanja ali krepitve raznih tokov v okviru islamskega fundamentalizma ali celo njegovega poloma. Omeniti velja tudi dejstvo, da skoraj nihče ni resno jemal razglasov iranskih verskih voditel-

jev o združitvi vseh muslimanov na svetu pod eno zastavo. Take ideje so skoraj vedno ocenjevali z neprikritim posmehovanjem ali ironijo. V najboljšem primeru so jih razlagali kot prazne, nepomembne besede razvnetih verskih fanatikov, ki so, zaslepljeni z vero, izgubili smisel za prostor in čas. Kot da prav ti fanatiki niso že izigrali in dobesečno potegnili za nos ene od obeh vojaško močnejših sil današnjega sveta!

Iranska revolucija – islamska revolucija

Razlog za tako grobe napake je treba iskati predvsem v začetkih islamske revolucije. Pri pojasnjevanju dogodkov je treba začeti s spoznanjem, da strmoglavljenje šaha Reze Pahlavija in razglasitev Islamske republike nista bila naključna. To je bilo le zadnje poglavje nekega dolgotrajnega političnega procesa, ki je imel svoje korenine v nacionalni in verski dediščini iranskega naroda.

Nobenega dvoma ni, da je iranska revolucija v svojem začetku nosila klice socialnih, globljih družbenih sprememb. Rodila se je iz spontanega socialnega upora, ki so vodile napredne in demokratično usmerjene plasti iranske družbe. Veliki taktik te revolucije, strateg, karizmatična osebnost in verski voditelj nedotakljive avtoritete imam Homeini je pozneje sebi primerno skrčil socialno osnovo revolucije in jo preusmeril v islamsko revolucijo ter v okvire verskega preroda.

Ko so ocenjevali tedanja dogajanja v Iranu, so nosilci revolucionarnih gibanj in tudi velik del sodobnega sveta sprejeli nekatera realna – verska in zgodovinska – dejstva. Tako so na primer podcenili predvsem moč islamskega fundamentalizma in njegovo globoko zakoreninjenost v narodni zavesti Irancev, najpogosteje neukih, revnih in zaostalih ljudi. Islamski fundamentalizem ni bil samo taktika iranske duhovščine na poti do strmoglavjenja šaha, temveč predvsem orožje za pridobitev in utrditev oblasti. Takoimenovana sveta vojna proti malim in velikim satanom je bila sredstvo za mobilizacijo versko zasvojenih množic, ter dolgoročno usmeritev gibanja.

Osnovni postulati šiitizma

Napaka je bila enaka napaki šaha Reze Pahlavija, ki je poskušal na starodavnih islamskih tleh zasadi namesto tradicionalnega sistema vrednot tuji sistem, usmerjen k zahodu. Pridigarji iz Qoma pod vodstvom imama Homeinija so znali veliko spretnije izkoristiti kolektivno iransko zavest, ki je temeljila na osnovnih postulatih šiitizma: mučeništvu in zavestnem žrtvovanju. Zelo spretno povezana z objektivnim, nič kaj zavidanim vrednim gospodarskim položajem povprečnih Irancev so verska čustva postala poglavitna gonilna sila množic in islamskega fundamentalizma. Kljub temu pa številne diplomacije menijo, da je prodor verskega zanesenjaštva in fanatizma revolucionarna avtentičnost in ga razglajajo za eno najpomembnejših dogajanj tega stoletja.

V minulih osmih letih je postalo jasno, da je islamski fundamentalizem dolgoročna strategija in usmeritev. Islamska republika Iran ima danes vse oblike versko-političnega sistema; vladanje tega sistema in upravljanje temelji na islamski zakonodaji. Ta modernizirana teokratska tvorba nikakor ni sistem, ki se rodi in izgine hkrati s svojim tvorcem, pa tudi ni zgolj odvisna od osebnosti imama Homeinija.

Iranska revolucija – svetovni pojav?

Čas, ki je minil in dejstvo, da je iranska revolucija vzdrla številne preizkušnje, sta prinesla tudi spoznanje, da islamski fundamentalizem ni samo hrana tanke plasti duhovniške elite, temveč jo množično podpira tudi ljudstvo. Pojavljanje razpok v enotnosti vrhovnih verskih poglavarjev in bojevanje za oblast po Homeiniju, ne spreminjajo bistva in tudi ne motijo poteka ter vsebine »islamske revolucije«.

Geslo: niti vzhod niti zahod, ki simbolično izraža odločitev in namen, da se bosta družba in država razvijali po surah svete islamske knjige korana, ni ostalo zgolj iranska lastnost. Islamski fundamentalizem se ni naselil le v glavah iranskih šiitov, temveč je vpliv tega verskega preroka mogoče opaziti tudi pri šiiti in širšem območju Perzijskega zaliva in Sredozemlja, celo že med velikimi zmernejšimi sunitskimi muslimani. Iranski verski poglavarji, in tudi imam Homeini namreč ne skrivajo ambicij, da bi iransko revolucijo izvažali po vsem svetu. Sicer pa je to tudi zapisano v iranski ustavi v

Prizor, kakršni je v Iranu brez števila: mladi Iranec govori množici. V desnici ima muslimansko sveto knjigo Koran, v drugi pa raztrgano sliko saudskega kralja Fahda

obliki »pravice do združitve vseh muslimanov na svetu«.

Prav zato niti Zahod in tudi ne Vzhod nista več ravnodušna, temveč vznemirjena in zaskrbljena ob izjavah, kakršno je bilo nedavno opozorilo predsednika iranskega parlamenta Rafsandžanija: »Kazen za prelito kri Hadžijev bo osvoboditev svetih mest in odvzem velikanskih naftnih polj iz rok pešice kriminalnih agentov imperializma«. Takih maščevalnih groženj ne kaže podcenjevati, vendar pa tudi ne precejevati.

S teheranskega stališča imajo arabske države v Perzijskem zalivu, predvsem pa Saudova Arabija, na vesti smrtni greh: svojo gospodarsko politiko in tudi del svoje zunanje politike so povezale z zahodom, predvsem pa z ZDA. Washington je za iranske pridigarje, ki razmišljajo samo v versko-političnih kategorijah, najhujši satan, torej nasprotnik. Washington je poveljnik tistih sil, pravijo pridigarji, ki sovražijo islam, zato se je treba bojevati proti njemu, povsod, kjer je čuti njen vpliv. Dejstvo, da se v Perzijskem zalivu pojavlja ameriška zastava in da ameriške vojske ladje v vodah Perzijskega zaliva stražijo tudi ladje in celo ladje neposrednega sovražnika Iraka, je za šiitske revolucionalonarje, zbrane okoli imama Homeinija, groba provokacija.

Moderni satani za Irance

Po mnenju zahodnih opazovalcev veliko znamenj dokazuje, da hoče Teheran zaplesti v zalivsko vojno poleg Saudove Arabije tudi Kuvajt, incident v Meki pa je primeren razlog za akcijo. Veliko je satanov, proti katerim je imam Homeini usmeril svojo dejavnost. Prvi satan so ZDA, nato Saudova Arabija, Sadam Husein v Bagdadu in gospodarji v Kuvajtu. Obe državi, največji dobavitelji nafte, sta neposredno ogroženi, tako od zunaj, kot tudi od znotraj. Kuvajt in Saudova Arabija sta sicer zavarovala svoja naftna polja z zahodno protiletalsko obrambo, vendar je mogoče s sabotažnimi akcijami proizvodnjo ogroziti. Ve-

likokrat je že zagorelo na kuvajtskih naftovodih in v rafinerijah. Tudi v Saudovi Arabiji se lahko ajatolahov režim nese na vpliv, ki ga imajo njegove radijske oddaje na arabske šiite.

Res je, a v Saudovi Arabiji je v Kuvajtu vladajoči sunitski rodbine, toda v obeh državah živijo šiitske manjšine, ki vedno delno prisegajo zvestobo Homeiniju. V Kuvajtu jih je tretjina od milijona in pol prebivalcev, v Saudovi Arabiji pa 275.000. Največ jih je v vzhodni provinci Hasa, kjer so bili krivavi nemiri že leta 1979 in leta 1980. Šiiti se pritožujejo, da jih zapostavljajo. V vladnem aparatu so se lahko povzpeli le med srednje uradnike.

Skok cen zlata in nafte – končna posledica stanja

Razporeženje v Teheranu se usmerja v povračilne akcije. Možno se samomorilske akcije ter posegi revolucionarnih gardistov in rednih enot. Njihovi cilji ne ležijo samo v Perzijskem zalivu. V Libanonu se je iranska šiitska miselnost že močno ustalila. V državi divja pravzaprav vojna med šiiti in suniti. Lahko se zgodi, da bodo Homeini in njegovi privrženci izbrali dogajanja v Meki za neke vrste politično vojno napoved, za drugo fronto, od koder bi udarili Iraku v hrbet.

Verjetno pa se tudi v Qomu zavedajo, da izvoz revolucije in kontrarevolucije ni lahka naloga; o tem so se prepričale tudi močnejše države, kot je Iran. Kljub temu pa ne gre pozabiti, da je islamska revolucija postala poglavitni element globalnega mednarodnega položaja. Ne samo kot dejavnik krize v Libanonu ali na Bližnjem vzhodu. Dve zahodni vojski sili sta že neposredno zapleteni v zalivsko vojno. Dodajamo še, da so dogodki v Meki in vojna v zalivu zamajali finančna tržišča ter povzročili skok cen zlata in nafte. Islamski fundamentalizem je torej postal realnost in velik izziv, s katerim se bo moral spoprijeti ves svet in se z njim kdo ve kako dolgo vojskovati.

F. L.

Preludij s številnimi neznankami

Medtem ko je stavkanje 340 tisoč afriških rudarjev prešlo že v drugi teden, je vodstvo nacionalne zveze rudarjev NUD sprejelo ponudbo anglo-ameriške družbe za pogajanje, katerih namen je narediti konec nasilju in nemiru, ki spremljajo stavko.

Državno združenje rudarjev, ki je organiziralo najmočnejšo in najbolje organizirano stavko v zgodovini Afrike, se zaveda, da se utegne še ta teden stavka izroditi v ostrejša prizadevanja oblasti in rudniških uprav, da bi s pritiski in grožnjami prisilile rudarje, naj se vrnejo na delo. Stavka je zajela 50 rudnikov, ki so v lasti raznih družb. To pomeni uspeh, ki je presegel vsa pričakovanja, vladi v Pretoriji pa povzročil kopico skrbi.

Ce bi se stavka razširila tudi na druge rudnike in panoge južnoafriškega gospodarstva, bo manjšina belcev to skoraj gotovo poskušala z vsemi sredstvi preprečiti. Stavka pomeni največji izziv južnoafriški industriji doslej, utegne pa spodbuditi daljnosežne politične posledice zunaj rudnikov. Dolgoročno gledano bi prav lahko prišlo do prerazporeditve bogastva in dobrin, ki jih v primerjavi s 26 milijoni brezpravnih črncev upravlja petmilijonska belska manjšina. Poraz bi v nasprotnem primeru pomenil hud udarec za črnsko delovno silo, kajti sindikati so ostali takorekoč edine organi-

zacije črncev, ki jih vlada ni prepovedala.

Generalni sekretar sindikata rudarjev Cyril Ramaphos je ob tem dejal, da je vse, kar se zgodi na jugu Afrike, politično dejanje. Obenem pa je izrazil prepričanje, da vlada in rudarske uprave stavko razumejo kot izrazito politično obarvano dejanje.

Južnoafriška republika je na

prvem mestu v svetu po zalozah zlata, kroma, aluminija, mangana, platine, prav tako pa razpolaga z več kot polovico zaloga zlata v svetu, z 80 odstotki zaloga mangana, medtem ko je druga v svetu po zalozah diamantov, takoj za Sovjetsko zvezo. Delež prodaje zlata JAR prinaša več kot 60 odstotkov deviznih prihodkov.

Stavka je že povzročila viša-

Pogosta podoba na ulicah Johannesburga: brezpravni temnopolti prebivalci v sprevedih nosijo krste pobitih črnih bratov. V sedanjih stavkah je bilo sicer veliko ranjenih, vprašanje pa je, če bodo minile brez smrtnih žrtev.

nje cen zlata na svetovnem trgu, če bi se podaljšala še za nekaj časa, bi utegnila povzročiti resne spremembe v južnoafriškem gospodarstvu.

Že zdaj pa obstaja bojazen, da bi se s tem dvigom cen utegnili v največji meri okoristiti prav lastniki rudnikov in delodajalci. V letu 1986 so meze črnskim rudarjem znašale 427 randov, kar je 210 dolarjev mesečno. Približno 42 odstotkov delovne sile je iz sosednjih držav, od skupno 757 tisoč delavcev pa je približno 550 tisoč črncev in okrog 200 tisoč belcev. Nacionalni sindikat zahteva zmanjšanje prepada v razmerju med belci in črnici, kajti črnska delovna sila zasluži v povprečju za tretjino manj kot belci.

Obe strani za zdaj pozorno spremljata razvoj dogodkov, čeprav je policija že tudi streljala na stavkajoče rudarje. Prepričani so se industrijski spori pogosto končali z nasilnimi incidenti. Zdi se, da se obe strani zaenkrat še zavedata, da je sodelovanje med njima nujno potrebno. Kakšne bodo posledice doslej najmočnejše stavke, je težko napovedovati, blizu resnice pa se zdi mnenje ameriškega New York Timesa, ki je zapisal, da gre za preludij s številnimi neznankami. Dejanje rudarskih sindikatov pomeni legalno dejanje in hkrati ponujajo morda najboljšo pot za miren prehod k demokraciji v JAR. To pa naj bi bilo v interesu tako Južnoafričanov, belcev in črncev, kot tudi malodane vseh drugih držav.

Miha Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Moskva: Sovjetski voditelj Mihail Gorbačov je britanski ministriški predsednik Thatcherji poslal osebno poslanico, ki se nanaša na razmere v Perzijskem zalivu. Medtem se ameriške vojske pripravljajo na novo operacijo varovanja kuvajtskih tankerjev na območju Zaliva. Uradni Teheran je državam Zaliva zagrozil z nepredvidljivimi posledicami v primeru, da bi tujim silam pomagale in jim odstopile svoja pomorska oporišča.

Grožnje prihajajo tudi iz Bagdada, kjer pravijo, da bodo še okrepili značne ofenzive proti Iranu, ustavili pa jih bodo šele, ko bo Teheran sprejel zahteve za ustavitev spopada med državama.

Washington: Ameriške veleposlanike iz Gvatemale, Salvadorja, Nikaragve, Kostarike in Hondurasa so poklicali na nujna posvetovanja v ZDA. Opazovalci menijo, da gre za pripravo novih ameriških operacij na območju Latinske in Srednje Amerike. V ameriških krogih izražajo bojazen, da bo Reaganova vlada začela izvajati diplomatske pritiske na svoje območne zaveznike. Tako bi pridobila na času in preprečila uresničitev gvatemalskega sporazuma o miru v Srednji Ameriki.

Berlin: V britanski vojaški bolnišnici v Zahodnem Berlinu je v začetku tedna umrl nekdanji Hitlerjev namestnik Rudolf Hess. V Bonnu pripravljajo uradno sporočilo zahodnonemške vlade. Hess je bil zadnji jetnik v spandauskem zaporu, star pa je bil 93 let.

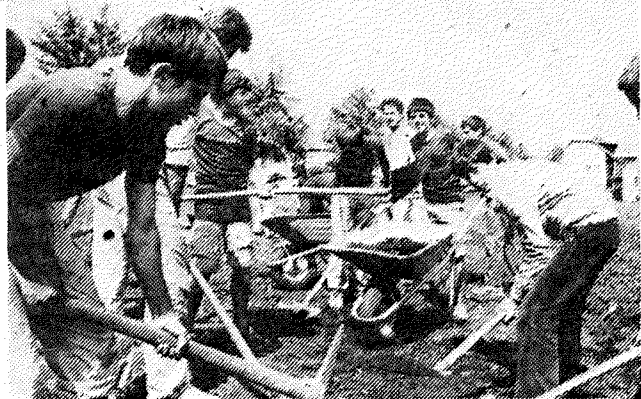
Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Pogled na brigadirsko delovišče

Sredi brigadirskega poletja smo. Od tu in tam prihajajo z akcij poročila o opravljenih učinkovitih urah, o rezultatih mladinskega prostovoljnega dela, pa tudi o interesnih dejavnostih in zabavnem življenju v brigadirskih naseljih. Jasno, kjer je mladost, ne sme manjkati veselja, iskrivosti in najrazličnejših domislic, ki takole pod večer popestrijo delovni dan. Sicer pa že vemo – akcije niso samo delo, ampak naj bodo tudi kovačnice bratstva in enotnosti, tovarštva in prijateljstva, ki ga kuje skupno življenje, bivanje, izmenjava misli, čustev, medsebojna pomoč...

Poglejmo, kako delajo in se zabavajo brigadirji na Republiški akciji v Beli krajini. Prejšnji teden so nam sporočili, da je trenutno v naselju 60 brigadirjev. Končali so dela v občini Črnomelj. Posebej je treba pohvaliti brigadirsko pri-

metre, vodstvo akcije pa pričakuje, da bodo do konca sezone dokončali tudi dela na tem delovišču, če bo šlo delo le tako hitro do rok kot doslej. Seveda, povedati je treba tudi, da veliko pripomorejo in pomagajo domačini sami.

zadevnost, saj so kljub skoraj polovičnemu številu brigadirjev od načrtovanih (namesto 246 jih je bilo 150) že dokončali celoten izkop vodovoda Adlešiči-Gorjanci v dolžini 800 metrov. Domačini so zadovoljni s to delovno mladino, predvsem pa z rezultati njihovega dela, zato se jim obeta obilna pogostitev s pečenimi odojki in z vsem, kar spada zraven.

Brigadirje že čaka novo delovišče, oziroma so že na njem, in sicer v občini Metlika, kjer gradijo vodovod Kuljaji-Jugorje. Trasa je dolga štiri kilo-

Kako pa je z zabavo? V Beli krajini se nikakor ne dolgočasi. Organizirajo brigadirske večere, vsi navdušeni pa so se udeležili tudi dveh prireditev: Razkošje v stelji in Kolpa poje in pleše. Naj pojasnimo, za kaj gre: Osrednja točka prireditve Razkošje v stelji je bil »šunkolov.« Prireditelji so obesili dobrih šest kilogramov težko šunko na drevo v naključni višini. Tekmovalci pa so morali uganiti natančno višino, na kateri visi šunka. Traserji iz Bele krajine so se ročno lotili dela, natančno ugotovili višino in

...seveda – dobili šunko. Treba se je bilo le še dogovoriti med brigadirji, ali naj jo pojedjo za zajtrk ali pa naj jo prihranijo za poseben piknik.

Veliko uspeha je na akciji požel tečaj belokranjskih vezenin. Tudi moški del brigadirstva se je zanimal zanj. Menda si nočni dežurni v naselju preganjajo dolgčas in zaspanost tako, da vezejo belokranjske prtičke. Vsekakor pa ob tem ni zanemarljiv frizerski tečaj, ki je brigadirjem in brigadirkam prinesel potrebne spretnosti za zunanje, zdaj že kar predrago, urejanje glave v frizerskih saloni.

Najhujša muka je bila neznošna belokranjske vročina, ki je dosegla 34 stopinj. Kot učinkovito sredstvo proti njej so brigadirji izbrali hladne valove reke Kolpe, ki so se jim prepusili vsak popoldne.

Brigadirji so med seboj dobro razumejo. Z madžarsko skupino se sporazumevajo z rokami in nogami – pa kar gre. Načrtujejo še nekaj brigadirskih večerov, filmski večer in seveda še veliko »efektivnih« ur na delovišču.

Ziva Drole
Foto: J. Č.

Pobratenje Opatije in Ilirske Bistrice

Dolgoletno sodelovanje Ilirske Bistrice in opatijske občine na področju kulture, športa in med mladinskimi in drugimi organizacijami je dobilo novo, še lepšo obliko: obe občini sta se pobratili. Dokumente o pobratenju sta predsednika obeh občin podpisala na slavnostni seji v Domu armade v Ilirski Bistrici. Kot izraz dolgoletnega plodnega sodelovanja sta si predsednika v imenu prebivalcev obeh občin izmenjala darila. Ta bodo za vselej spominjala na 6. junij, na dan, ko sta se pobratili ti dve občini.

Besedilo in posnetek: P. Nikolić

Praznik občine Radovljica v spomin na ustanovitev Cankarjevega bataljona

Prebivalci radovljiške občine slavijo 5. avgusta svoj občinski praznik. Tega dne je leta 1941. bil po sklepu vojnorevolucionarnega komiteja KPS za Gorenjsko ustanovljen na Jelovici znamenit Cankarjev bataljon: prva večja partizan-

ska enota na Gorenjskem, ki se je posebej izkazala v znameniti Dražgoški bitki v začetku 1942. leta. Tudi letos so se v počastitev praznika zvrstile v raznih krajih občine številne prireditve in srečanja. Velja omeniti tudi dve pomembni pridobitvi: nov Kompasov hotel v Ribnem, ki so ga odprli 6. avgusta ter nov poslovno-stanovanjski blok v Podnartu, ki so ga izročili namenu že 1. avgusta.

Osrednja proslava s svečano sejo občinske skupščine je bila 5. avgusta v domu Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici. Na slavnosti ob tej priložnosti so bili poleg delegatov navzoči tudi predstavniki DPO, OZD, prvoborci, predstavniki sosednjih in prijateljskih občin iz drugih republik. V kulturnem programu so se predstavili člani domačega kulturnega društva DPD Svoboda Tomaž Godec in godba na pihala iz Gorij.

Predsednik skupščine Bernard Tonejc, ki je bil tudi slavnostni govornik, je na prireditvi podelil letošnja priznanja občinske skupščine. Veliko plaketo je prejel predvojni komunist, bореc in znani gospodarstvenik ter družbenopolitični delavec Valentin Marinko iz Lesc. Plakete občine Radovljica so prejeli: Franc Korošec iz Radovljice, Rado Obid iz Podnarta, Miloš Šter iz Radovljice (posmrtno), Stanka Zupan iz Bohinjske Bistrice in TD Lesce. Medaljo občine Radovljica pa so prejeli: Jože Azman in Ivan Vidic iz KS Ribno, Blaž Jereb iz KS Lesce, Zdravko Štefelin iz KS Lancovo ter DPD Svoboda Tomaž Godec iz Bohinjske Bistrice.

Pred praznikom so občinske delegacije položile vence k spomenikom NOB na Jelovici in v spominskem parku v Radovljici.

JR

Športne igre upokojencev Primorske

Pred dnevi so se na petnajstih športnih igrah zbrali upokojenci Primorske. Tristo osemdeset tekmovalcev, ki so bili razdeljeni v deset občinskih ekip, se je pomerilo v kegljanju, balinanju, streljanju, šahu, ribolovu in v reševanju križank.

Po razburljivih in športnih bojih so bili zadovoljni tako tekmovalci in gledalci. Prvi zato, ker so dokazali, da še vedno niso za »staro šaro«, drugi pa zato, ker so videli na tekmovališčih tovarštvo in korekten odnos do sotekmovalca, kar je postalo pri nas že prava redkost.

V skupnem seštevku je bila najboljša ekipa Postojne, druga je bila ekipa Nove Gorice, na tretje mesto pa se je uvrstil Tolmin.

V. B.

POLETNA KRIŽANKA

UMETNOST-NA SMER		MESTO V BOSNI	GRŠKA ČRKA	SLAST, APETIT	KORALNI OTOK	TEKOČINA VŽILAH	SREDO-ZEMSKA RASTLINA, SIVKA	KRAJ PRI SMEDE-REVSKE PALANKI	DUŠKO GOJKOVIČ	NEKD. PREBIVALEC NA BAL-KANU	STARO-SLOV. BOG ŽIVINE	ODMEV, EHO
NARAMNI OKRAS NA UNIFORMAH						DELEZ DRUŽAB-NIKA						
REDKOST						VIDIK MINE-RALNA VODA						
USTNA-TICA Z NEZGOČIMI LISTI									TILEN PODROČJE NA GLAVI			
ZNAN ANGL. KOLEDŽ			POZI-TIVNI ION	VULKAN NA HAVAJIH		VHOD, VSTOP LJUBEZEN. PESNIK						
100	REŽISER DELIC	ZG. OKON-CINA NEPREMIČ. TV SLIKA			ZARDE-VANJE PREPIR					SREČKO KOSOVEL		
LUKA V ALŽIRIJI			NIZOZEM. MESTO EKSIM-SKA HIŠA							GR. PO-VELJNIK PRED TROJO	NEKD. PREBIV. BRITANJE	AVTOR VINKO KORENT
DODATEN ZAPLET NALOGE						BIB-LIJSKI OČAK			GR. MIT. SODNIK NEMŠKI FILOZOF			TOP
ODŽAGAN KOS DEBLA			LOLLO-BRIGIDA LANA TURNER			NASTI-LJANJE ARGON						ANTON OCVRK
					SLIKAR JOŽE HORVAT				MILANSKA OPERA			
					ORJENT. RIŽEVO ŽGANJE				ZMES ZA PRIPRAVO KRUHA			

Pogovor z Olegom Križanovskim-Igorjem ob njegovi najnovejši knjigi, ki je pravkar izšla pri založbi Borec

Črnogledi humorist v kehi

Še po tiskarni diši najnovejša Igorjeva knjiga in tisti dan, ko sva se o njej pogovarjala v našem uredništvu, še ni bila natančno določena njena tržna cena. Najbrž pa bo tudi ta, kakor prejšnji dve, hitro našla pot do bralcev.

Tokrat nam Igor Križanovskij ne pripoveduje o partizanskih doživetjih in prigodah, pa tudi šaljev ni tako, kot ga sicer poznamo. V knjigi Črnogledi humorist za rešetkami piše o svoji triletni odisejdi skozi zaporniške celice in za visokimi zidovi kazensko-popravnega doma v Nišu.

Izvirno Igorjevo pričevanje je za tisk pripravil Ivo Zorman, knjigo, ki je v opremi Vilija Vrhovca izšla v 5000 izvodih, pa je natisnila tiskarna Delo.

Napisali ste že dve (zdej jima že lahko rečeva tako) uspešnici, ki ste ju postavili v partizanski čas. Kam pa vmešate tole svojo tretjo knjigo?

Pravzaprav je to pisanje pripoved o nadaljevanju mojega boja, saj sem imel s predolgim (satiričnim) jezikom težave med vojno ter tudi po njej. Dolg jezik pa je, kakor vemo, orodje za verbalne delikte, za kakršne lahko v naši državi »dobiš« več let zavora kot najrazličnejši kriminalci.

Kako ste se lotili svoje arestantske pripovedi in, ali ste se je morda lotili tudi zato, ker so takšne in podobne teme v zadnjem času kar nekam popularne?

Zahvaljujoč dejstvu, da sta si naša država in Sovjetska zveza takrat po vojni prišli navzkriž, je desetisoče naših ljudi doživljalo takrat najbrž najbolj trpko obdobje svojega življenja, veliko trpkješe od tistega, ki so ga doživljali zaprti okupatorji in vojni izdajalci. Slednji so namreč doživljali zapor po vseh mednarodnih pravilih spoštovanja človekove osebnosti. To spoštovanje pa je

Avtokarikatura Olega Križanovskega-Igorja (iz pravkar natisnjene knjige založbe Borec: Črnogledi humorist za rešetkami).

povsem usahnilo, ko je šlo za obravnavo informirancev, samih borec in aktivistov, ki so skozi vso vojno zvesto stali na strani našega osvobodilnega boja.

Je tudi vas zajel val protiformbirojske panike?

Neposredno me tista gonja ni prizadela, ker sem se od vsega začetka in dovolj glasno opredeljeval za Titovo Jugoslavijo. Ker pa sem po narodnosti Rus in sem se med vojno, (ko sem bil pri Glavnem štabu NOV in POS) tudi družil s člani sovjetske vojne misije (pa tudi s člani angleške in ameriške vojne misije), sem v nekaterih že zbudil sum, da se morebiti ukvarjam s kakšno špijonažno dejavnostjo. Takšnim sumničanjem pa so najbrž prilivali na ogenj tudi moji »jezični zakladi«.

Zakaj so vas torej zaprli? S kakšno obtožbo?

Ze prvi preiskovalec, ki sem mu prišel v roke, mi je slikovito povedal, da je ob dolgoletnem spremljanju mojega početja zbrano gradivo, ki prese-

ga strani Korana... Sodu pa je izbilo dno dejstvo, da sem se postavil v bran nekemu delavcu, ki so mu prisodili (nedolžnemu!) krajo nekega orodja. In, da je bila mera zares polna, sem ob tisti priložnosti za veliko hujski prestopke obtožil direktorja, (ki si je za svojo privatno hišo odvažal material iz tovarne)...

Kje pa se je vse to dogajalo?

Dogajalo se je na Kosovu, v kraju Dženeral Janković, kasneje pa še v Uroševcu, Prištini, Beogradu in v Nišu.

Kako pa ste sploh zašli na Kosovo?

Najprej sem bil kot človek, ki se nekaj malega ukvarja s kulturnimi dejavnostmi, poslan v Makedonijo, natančneje v Lazaropolje, prvo komunistično zadržno vas pri nas.

Je bil to eksperiment?

Kaj vem, na začetku je dobro kazalo. K nam so romale številne tuje delegacije z vsega sveta. Ne smemo pozabiti, da je bil to začetni čas nove Jugoslavije, ko smo bili v vsesplošnem težkem ekonomskem položaju.

ju, ko nam je Sovjetska zveza odpovedala vsako sodelovanje in pomoč. Takrat in v tistih krajih sem prvič zares videl in doživel lakoto in prava sreča je bila, da so bile tam vsaj še ovce, ki so dajale nekaj malega mleka, sira in - meso. Zato pa smo vse, kar nam je materialnega primanjkovalo, nadomeščali s toplimi medčloveškimi odnosi. Takšna toplota prebivalstva, kakršno sem doživel tam, je nam Slovencem tuja.

V Lazaropolju sem delal najrazličnejše stvari na področju kulture. Ker pa je bila tam le nižja osnovna šola, moja otroka pa sta morala naprej, sem bil prisiljen oditi drugam. Tako sem se znašel v kraju Dženeral Janković, kjer sem dobil delo v cementarni in družbeno stanovanje.

Črnogledi humorist za rešetkami ne govori le o osebnih doživetjih v povojnih zaporih, ampak je v tej pripovedi vse polno človeških usod, drobcev o tedanjih družbenih razmerah...

Razumljivo je, da sem pisal tudi o drugih ljudeh, saj sem imel v zaporu stike z drugimi jetniki, družil sem se z njimi in se z nekaterimi tudi bolj prijateljsko zblizal. Le tako je bilo mogoče preživeti.

Je v tej vaši knjigi tudi kaj izmišljenega, kaj takega, kar ste zaradi tekoče pripovedi dodali iz domišljije?

Izmišljevali se mi res ni bilo treba! Zato pa je veliko izpuščenega, veliko čustev, občutij... Navsezadnje bi lahko samo o mesecu dni, prestanem v betonski goli samici, napisal samostojen roman. Tam bi bil seveda poudarek na fizičnih mukah in strahotnih preizkušnjah duše, ki se zaletava v pregrade brezizhodnosti, brez vizije zmage pred seboj... Takrat mi je bilo stokrat huje, kot če bi padel v roke sovražniku sredi vojne vihere. Ponižanja in razžaljenja, ki sem jih doživel v zaporu, bi bila seveda tema za posebno knjigo.

Vsa ta leta zavora pa se ne kako prikrivajo v vsakdanjem pogovoru z vami. Kam ste skrili ta občutja?

Zavedam se, da je čas, o katerem govoriva, nekakšna »izohipsa« naše preteklosti. O tem zlasti mladim ne pripovedujem rad. Še vedno sem prepričan, da je bil to le kratek čas

naših zastojev v razvoju, ki pa se ne bi smel nikoli ponoviti. Če pogledujem nazaj in z današnjimi očmi ocenjujem stvari, imam za nekakšno olajševalno okoliščino dejstvo, da so v zaporih najbolj grobo postopali z mano primitivci, šovinistično usmerjeni preiskovalci in sobni ter nadstropni stareši ne iz vrst zakrnelih ustašev ter četnikov in kriminalcev, ki so na ta način in po tej poti skušali izsiliti milejše kazni.

Bo ta knjiga ljudi pretresla, si jo zato napisal?

Zares ne! Napisal sem izsek

iz svojega življenja in šele, ko sem to spisal do konca, sem ugotovil, da moram delo nadaljevati, saj je ostalo vse polno snovi iz mojega otroštva, pa tudi marsikaj, kar bi rad zapisal iz povojnega družbenega (tudi mojega družinskega) življenja in o mojem pogledu na svet.

Iz te moje zadnje knjige ne veje kdove koliko humorja, vendar je narava moje pripovedi takšna, da humor res ni sodil povsod... čeravno je res, da sam brez humorja ne morem in ne bi znal živeti.

B. Ž. J.

Književniki, udeleženci NOB

Milena Mohoričeva

Ob 15-letnici smrti

Pesnica, pripovednica esejistka, kritičarka, vzgojiteljica in urednica Milena Mohoričeva je zagledala luč sveta 16. avgusta 1905 v Ormožu, kjer je končala ljudsko šolo, gimnazijo; germanistiko je obiskovala v Ljubljani. Po diplomu na ljubljanski univerzi je kot profesorica poučevala v raznih krajih Slovenije. V tridesetih letih je bila svobodna pisateljica in prevajalka.

Pisala je pesmi, pripovedno prozo, kritike, eseje in članke. Slovenska literarna kritika (ki je zelo mačehovska s podatki o njej in njenem literarnem delu) jo označuje kot književnico, ki so jo v liriki in v prozi navdihovala vojna doživetja, v daljši prozi pa je sledila tradicionalni realistični smeri.

Bila je vseskozi zavedna Slovenka, med okupacijo povežana z Osvobodilno fronto. Italijani so jo internirali v taborišče na Rabu. Po prihodu iz taborišča je odšla v partizane na Primorsko kjer je bila urednica Partizanskega dnevnika, ki ga je sprva izdajal propagandni odsek 31. divizije »Triglavske«, kasneje pa propagandni odsek Devetega korpusa. Nato je postal glasilo Osvobodilne fronte za Primorsko in Gorenjsko, razmnoževali so ga v ciklostilni obliki, od 5. septembra 1944 pa je izhajal v tiskani obliki. Uredniki Partizanskega dnevnika so bili France Vreg-Mile, Marjan Tepina, Milena Mohoričeva, Lev Modic, Danilo Milič, Edvard Kokoč-Martin in drugi.

Milena Mohoričeva je sodelovala v narodnoosvobodilnem periodičnem tisku s članki, listki in reportažami. Leta 1944 je izdala v partizanih brošuro »Slike iz partizanske bolnišnice«. Delovanje v partizanih je zaključila v upravni prosvetni službi na osrednjem osvobojenem slovenskem partizanskem ozemlju. Po osvoboditvi se je zaposlila na ministrstvu za socialno politiko,

pozneje pa je poučevala kot profesorica na Višji pedagoški šoli v Ljubljani.

Njeno knjigo »Motivi z Raba« uvršča literarni zgodovinar Matjaž Kmecl v književno strukturo, ki je osnova za nastanek razmeroma izvirne, predvsem pa od osrednjega toka slovenske literature pogosto izolirane samostojne leposlovne proze. Njeno estetsko fiziognomijo je dolgo časa narokoval najbolj razširjeni vzor iz slovenske kulturne tradicije - ljudska povest, premešana s prvimi folklorne pripovedništva. V pesniški zbirki »Samotni breg« (1947) je objavila pesmi, ki se v celoti nanašajo neposredno ali posredno na vojno. To so pesmi iz zaporov, taborišč in iz partizanstva. Najzanimivejše so kot dokument pesmi iz rabskega taborišča, ki predstavljajo vsebinsko bogatitev slovenske in jugoslovanske taboriščne lirike. V njenih pesmih je čutiti večjo mero osebnih prizadetosti, manj opisovanja in manj objektivnih motivov. V teh pesmih pesnica uklanja svoje žensko in materinsko čustvo, vanje zavesti skupnostne tragedije. (Viktor Smolej).

Dve njeni pesmi (»Iščiva pot« in »Žalna koračnica«) je Emil Cesar uvrstil v antologijo pesništva ljudske revolucije Jugoslavije »Svitanja«. (Založba UNIVERZUM, Ljubljana 1982)

Slovenskim bralcem je zapustila še povest Korenove Saše učna doba (1940) in povest Hiša umirajočih (1975). Umrila je pred petnajstimi leti: 18. avgusta 1972, v sedemdesetih letih starosti.

Milena Mohoričeva literarna zgodovina ni bila naklonjena, naj se je ob obletnici njene smrti spomnimo vsaj mi, njeni soborci iz narodnoosvobodilnega boja. Naj ne ugasne spomin na pesnico iz rabskega taborišča smrti!

Dušan Mevlja

Knjiga, ki je več kot spomenik

Avtor lepo opremljene knjige Prelejkja (1941-1945) je profesor Drago Novak, založila in izdala pa sta jo Založba Borec in Občinski odbor ZBNOV Ljutomer v 2000 izvodih. Knjiga ima 465 strani ter deset glav s številnimi fotografijami in prikazuje dogajanja med drugo svetovno vojno v treh prileških občinah: Ljutomer, Gornja Radgona in Ormož. Na koncu pa ima še poleg obsežnega kazala vsebine, seznam literature in virov (kar 420) ter kazalo krajevnih in osebnih imen in še kaj.

Z veliko nestrpnostjo sem čakal na izid te Novakove knjige, ki jo je v subskripciji objavil TV-15. Končno sem jo dobil in se je takoj lotil. Z res vso natančnostjo sem jo prebral, saj me je zanimala vsaka malenkost že zato, ker te kraje dobro poznam, pa tudi veliko ljudi, ki jih omenja. Prav zaradi tega mi je bilo to branje zanimivejše in lepše. Kaj vse je pisec lepo urejeno, zgodovinsko in časovno razporejeno prikazal in podal v tej obširni monografiji tega severovzhodnega dela naše lepe domovine! Koliko dela in truda je vložil v to knjigo! Kar vidim ga, kako je obdan s kupom literature, dokumentov in izjav posameznikov, kako vse to sortira, prebira in spravlja nov tekst na papir. Za to je potrebno veliko vztrajnosti, požrtvovalnosti, pa tudi veliko ljubezni do teh ljudi in hotenja, da vsa dogajanja tod okoli, vse veliko trpljenje in žrtve, ne gredo v pozabo. Sedaj je vse to živo prikazano in bodoči ter sedanja rodovi imajo v rokah zgodovino najtežjega obdobja naše domovine.

Profesor Novak se je zavedal, kako težko nalogo si je naložil, ko se je odločil za pisanje te monografije; zato je hotel in moral biti zelo natančen in verodostojen. In prav to se mu je povsem posrečilo, saj je vedel, da piše zgodovino krajev in ljudi, v katerih je globoko zakoreninjena narodna zavest, trdna ljubezen do zemlje in žilavost v boju za obstoj in narodno bitnost. Prav zaradi tega je najprej prikazal zvesto sliko predvojnega gospodarskega, prosvetnega, kulturnega in ostalega dela in življenja teh ljudi ter celo posegel nazaj, v dobo taborov, ko so izpricali, da tu živijo trdni Slovenci.

Tega se je zavedal tudi okupator, ki je takoj po zasedbi 1941. leta z najstrašnejšimi metodami poskušal dokončno zavreti to zavest in z gnusnim genocidom streti odpor teh zavednih ljudi. Izselil je prosvetne in kulturne delavce, napredne uradnike in duhovnike, s čimer je mislil, da bo narod klonil, če ne bo imel svoje inteligence. Z vsiljevanjem tuje jezika je hotel ljudem vzeti slovensko govorico, z zapiranjem ljudi in streljanjem talcev in taborišči, pa zlomiti odpor. Toda to ni šlo tako gladko, kot so pričakovali.

Prav kmalu po zasedbi je tudi v te kraje pronikla misel OF. Profesor Novak je obširno razpletel širjenje te misli, katere glavni nosilci in prenašalci so bili v glavnem mladi, ki jih je misel OF in osvobodilnega boja ogrela do skrajnosti, ne oziiraje se na nevarnost in žrtve. Iz njihovih vrst so zrasi novi člani SKOJ in Partije. Pri tem je pisec imel pred očmi vse težave tega početja, saj konfiguracija

terena ni nudila možnosti organiziranja večjih borbenih enot, niti čete, kaj še brigade, kot je to bilo v drugih predelih Slovenije. Zato se je tudi poglobljeno vživel v ta boj, ki je bil bolj političen in ne vojaški, v boj posameznikov in manjših skupin pri širjenju misli OF in utrjevanju narodne zavesti. To je bil organiziran boj, voden iz določenega središča (okraj, okrožja), od koder so prihajala navodila, pa tudi propagandni material, v kolikor ga niso sami natisnili v zakamufiliranih ciklostilnicah. Poleg političnega delovanja za širjenje misli OF pa so te skupine aktivistov organizirale še sabotažne akcije, ki so zelo zaskrbele okupatorja, predvsem pa njihove politične organe.

Pisec obširno opisuje ta boj, opisuje ga res živo in plastično, da se bralec, ki pozna te kraje, lahko orientira in vživi v posamezne položaje ter vidi, s kakšnimi težavami je bilo vse to štiriletno bojevanje in politično valovanje povezano in kako je bil okupator vznemirjen, saj je imel pred seboj nevidnega sovražnika, nosilca velike in napredne ideje - Osvobodilno fronto.

In prav v tem prikazovanju je vsa odlika in veličina pisanja profesorja Novaka, ki je rasti in nastajanju te knjige posvetil veliko let temeljitega študija in natančnega dela. Toda vse to delo, ves ta trud in vsa požrtvovalnost niso bili zaman, saj je nastal zgodovinski pomnik te dežele - Prelejkje, v čast hude preizkušnje in v dobi, ko je bil postavljen na kocko obstoj našega naroda. Pri tem pa tudi ni pozabil na številne žrtve in strašno trpljenje ljudi, ki so se

goloroki, oboroženi le z mislijo OF in hrepenenjem po svobodi, borili proti sovrememu stroju nemške soldateske in na koncu tudi proti podivjanim horodam Kozakov. Samo številnim padlim borcem NOV, ustreljenim talcem, umrlim v taboriščih smrti in drugim žrtvam je v knjigi namenjenih štiriindvajset strani z njihovimi imeni in drugimi podatki.

Ljudstvo, hvaležno tem žrtvam, jim je postavilo posebne pomnike v obliki spominskih plošč in spomenikov. Profesor Novak jih je zbral in tudi objavil po posameznih krajih ter se opremil z zemljevidi. V treh muzejih narodnoosvobodilnega boja, v Ljutomeru, Gornji Radgoni in Središču ob Dravi pa je zbranega ogromno zgodovinskega gradiva, ki priča o boju skozi čas in za svobodo ter lepše življenje.

Mislím, da si je profesor Drago Novak, ko je postavil poslednjo piko na rokopis svoje knjige, oddahnil. Opravil je veliko delo, delo, ki temelji na raziskovanju stvarnosti, delo, ki bo večno in bo ohranilo sedanjemu, predvsem pa prihodnjim rodovom, velika zgodovinska dogajanja tega časa ter njihove nosilce, poštnice, zavedne in borbene Slovence-Prelejkje. In ker je v tem popolnoma uspel, zasluži vse priznanje, obenem pa zahvalo, ker nam je dal največji pismeni pomnik tega velikega in za našo bitnost nevarnega časa.

Še beseda za občinski odbor ZBNOV Ljutomer, ki je tudi pripomogel pri rojstvu knjige. S tem je dokazal, kako pojmuje in kako je treba res stvarno in konkretno prenašati tradicije NOB na mlajši rod in ne samo z besedo.

Vilko Kolar-Domen

Milena Mohorič

Žalna koračnica

(Rab 1942)

Nocoj zaspala je Šumrada Neža. Bila v trpljenju je in smrti sama. Let sedemdeset osem je prebila, ko vojna jo v tujino je selila.

Kdo vé, kako so sanjale v mladosti oči ugasle, v večno noč zasnule. Kdo vé, kolikokrat rokó se trde mehko ravnale posteljo otrokom.

Zdaj šotor taborški je bil nje streha, samotni otok postelja poslednja, jutranja zvezda večna luč prižagana in bore žvižg uspavanka prijazna.

Ko nudila ji roka je zdravila, smehljaše, mirno jo je zavrnila. Zakaj zdravila? Meni dajte leka, da me bo smrt rešilna zagnila.

Nocoj zaspala je Šumrada Neža. Kot ona smrt rešilno si želijo izgnane žene, moški in otroci. Po domu izgubljenem hrepenijo.

Več kot premorejo, so darovali ljudje izgnani za privid svobode. Pa so omagali na težki poti, do zadnje kaplje so izkrmavali.

Zdaj je postal ves svet mrtvaška veža. Kjerkoli išče srce odpočitka, nikjer ne najde mirnega zavetja - če ne zaspi, kot je Šumrada Neža.

Šolski izlet v partizansko bolnišnico

Ko sem stopal po lesenih, med sive skale stisnjenih stopnicah v divjo sotesko, se mi je zazdelo, da je sonce utonilo za cerkljanskimi hribi; zabelelo me je in zagomazelo mi je po telesu. Hudourniški potok je bevsal po strmi skalnati strugi ter se pomirjen valovil v malem tolmunu. Grbaste in od vetrov skrivenčene veje so si preko prepada kot roke podaljšale škrbaste veje, listi pa so skrivnostno šepetali. Stoletne smreke so s svojimi šilastimi vrhovi ponosno silile nekam pod nebo, spodnje veje pa so kot mati varovale nežno praprot, pa tudi zakrivale mojo pot.

Glasove soščolcev in profesorjev sem slišal le še kot oddaljen odmev, samo hrume nje slapa mi je paralo ušesa... Zamižal sem – tedaj pa sem ga zagledal: bledega obraza in trpko stisnjenih ustnic je kot mrtev ležal na preprostih nosilih. Utrujena partizana sta spehana premagovala še zadnje metre do barake, stisnjene v sotesko. Lica so jima rdela, vendar je

bilo njuno čelo blede in oblitno z znojem. S skrbjo sta kdaj pa kdaj pogledala po ranjenem tovarišu, se nekako sramežljivo spogledala, nato pa se spet z močjo divje zveri zagnala v breg.

Pa je zadaj za skalovjem zaropotalo in bombe so sekale krošnje dreves ter mrcvarile zemljo. Sklonjen za debelo bukvijo sem tiščal roke v žepe, stiskal pesti in brez glasu klical partizanoma, naj pohitita. Pa sem ob baraki zagledal tudi njo: ponosno in brez strahu je stala na pragu preproste bolnišnice. Mlada in vitka, lepih potez na obrazu ter svetlih oči, v obleki partizanske zdravnice, se mi je zazdela vzvišena nad vso resničnostjo. Takoj sem jo prepoznal: to je tovarišica Franja, njeno ime je postalo legenda in njene roke ter pogum so rešili prenekatero življenje. Tudi mladi partizan na nosilih bo preživel, trdno sem prepričan.

Potihnil je ves hrup, še ptice niso pele, ko sem se zdrnil iz svojih misli. Doktorice Franje ni bilo več, tudi mladi

partizan se je zdavnaj že pozdravil, praprot pa grmovje so tudi že prerasli vse spomine. Zdrznil sem se, ko me je sošolec poklical in mi pred-

lagal, da bi v Cerknem kupila nekaj žvečilnih gumijev, bombonov in kakšen sendvič.

BOŠTJAN ŠOLAR

6. c.
OŠ prof. dr. J. Premrlja
Bled

Vlak bratstva in enotnosti

Vlak bratstva in enotnosti potuje od leta 1961 – izmenoma vsaki dve leti v Srbijo in iz Srbije v Slovenijo. Naša občina Maribor – Pesnica je pobratena z občino Ljig. Iz OŠ Sava Kerkovića so nas jeseni obiskali učenci od petega do osmega razreda. Tudi moji sošolci so sprejeli učenko in dva učenca. Sprejema so se udeležili učenci – gostitelji in predsednik PO Toni Balazić ter namestnica Maja Lazar. Ob sprejemu sva gostom zaželela prijetno bivanje v Sloveniji, predvsem pa na domovih gostiteljev.

Goste smo pogostili z domačim kruhom, jedmi, pecivom in sadjem, ki so ga prinesli učenci. Na koncu sprejema so se gostje med seboj poslovili in odšli na domove. Naslednji dan so imeli še zabavo, katere se je lahko udeležil tudi pionirski odbor. Na zabavi ni manjkalo ne jedi ne pijače, pa tudi plesa ne. Po zabavi so se učenci zopet vrnili na domove, večina pa je tega dne obiskala mesto Maribor.

V soboto so gostje odšli na izlet, da bi si ogledali nekaj znamenitosti in lepote naše Slovenije.

V nedeljo so bili v krogu družine gostiteljice, morda na izletu ali v kinu.

A vse, kar je lepo, hitro mine. Tako je minilo tudi teh kratkih pet dni in že smo se zbrali pred šolo, da bi se poslovili od gostov. Podelili smo cvetje in gostje ter gostitelji so se še slikali. Slovo je bilo grenko, a v upanju, da se bodo še srečali in obujali spomine na te lepe dni. Čeprav nisem bila med gostitelji, tudi jaz tega srečanja ne bom nikoli pozabila.

Letos gredo naši gostitelji v Srbijo. Naslednje leto pa so zopet gostje učenci iz Ljige. Zato sem se odločila in pogovorila s starši, da bomo, če bo le mogoče, sprejeli učenke iz Ljige tudi mi. Upam, da se bo to uresničilo, saj bi tudi jaz prav rada navezala prijateljske stike.

MAJA LAZAR, 6 b
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Žaga pa skriva skrivnost

Poznam staro žago, ki ne dela več. V njej pa še stanujejo ljudje, kot so takrat, v vojnem času. Zdaj so drugi časi, drugi ljudje. Žaga pa je še ista, zavita v molk. Ko smo jo obiskali, nam ni nič povedala. Zdela se nam je navadna. Mimo hiti Tesnica... A v sebi skriva skrivnost minulih dni:

V tej žagi je živel Ludvik Planinc, ki se je med vojno učil pekarstva. Pa se ni izučil, ker se je vrnil k staršem. Te obrti se je učil pri teti v Nemčiji in nato nadaljeval uk v Slovenski Bistrici. Ker je poznal tujino, je hodil od leta 1943 na Dunaj po sanitetni material. Nemci so to izvedeli in ga zaprli. Ves pretepen je ušel iz »piskra«. Povezal se je partizani in bil nekaj časa na TV-33. Kot kurir

je prišel večkrat domov. Tako tudi tistega usodnega dne. V sobi je bila teta Kristina ter brat in sestra Bobik. Ravno takrat je v žago prišla policija iz Slov. Konjice po drva. Ludvik je zagledal avtomobile in mislil, da so prišli ponj ali po domače. Skočil je skozi okno. Nemci so to videli in ga prijeli. Odpeljali so tudi oba Bobika, a so ju kmalu izpustili. Z Ludvikom je bilo drugače: ustrelili so ga za konjiškim gradom. Tako se zdaj ljudje vozijo mimo žage, ki skriva v sebi skrivnost kurirja, ki je dal življenje za našo svobodo. Zdaj, ko pionirji prenašamo kurirsko pošto, se večkrat spomnim tega dogodka, o katerem sem brala v albumu Zveze borcev.

PETRA KOLAR, 4. r
OŠ Stranice

Bukev obtožuje

Ali me poznate? Jaz sem tista bukev zlatolistka, ki ste me včasih občudovali zaradi lepega listja in zdrave rasti. Rastem v listnatem gozdu. Kako sem prišla tja, ne vem. Najbrž me je tja zanesel veter. Nikoli mi ni dočel čas, saj mi vedno pojo ptice, ki si v moji krošnji pletejo gnezda. Toda, sedaj je moja krošnja že bolj redka, listje nima več sijaja. Napada me nevidna bolezen. Včasih sem bila najlepša. Posebno spomlad, ko me je prišla obiskat Tjaša in je svojimi prijatelji občudovala moje listje. Ni pa prišla samo občudovat, ampak je tudi čistila moje veje, saj je veter v zgodnji pomladi na gole veje nanosil smeti. Gorazd je splezal po vejah navzgor in pobral vrečke. Nekega dne je prišel gozdar in pod mojimi gladkimi deblom naredil leseno klopco. Novega prijatelja sem se zelo razveselila. Od tedaj je pod mano vse več gostov. Nekega toplega dne je Tjaša pripeljala svojega dedka. V roki je imel leseno palico, na katero se je opiral. Imel je zguban obraz in hrapave roke. V ustih mu je tičala pipa. Veter mu jo je ugašal, zato jo je spravil v žep. Veter je že vedel, zakaj mu jo mora ugasniti.

Tako, vidite, dragi moji, obtožujem vse, ki uničujejo naravo, da kvarijo zrak, da umirajo moje sestre in bratje hrasti... Ko bomo mi umrli, boste tudi vi. Zato pazite na nas, na naravo, ki je del vas!

KLAVDIJA REBRNAK, 4. r
OŠ Stranice

Mlada drevesca so kot mladost

Na grobovih stotih talcev v Stranicah umirajo stara drevesa, na katere so obesili talce. Izkopali so jih, namesto njih pa posadili mlada. Mlada drevesca so kot mladost, so kot mi, ki prenašamo spomine, jih ohranjamo in doživljamo. Borci so se trudili, mi pa smo čili, zdravi in pripravljeni na delo. Mi bomo nadaljevali boj za mir, srečo... novo življenje, mlada drevesca bodo ostarela, z njimi mi in spet bodo nasadili nova...

KLAVDIJA REBRNAK, 4. r
OŠ Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Počitnice že zahajajo

Dragi naši mladi dopisniki in zvesti »prebranci«! mladinskega kotička v TV-15 in seveda reševalci naših turističnih ugank, najprej rešimo uganko iz prejšnje številke našega časopisa, ki nam jo je poslala Helena Krajšek o Zrečah. Odgovor na prvo vprašanje je – tovarna Unior, na drugo pa potok Dravinja.

Zdaj pa mi malo povejte, kako je z vašim kmečkim in druge vrste turizmom. Kje ste se potepali, kaj vse ste videli in doživeli? Polona Grahar iz Ljubljane nam je napisala, da jo je očarala Dioklecianova palača v Splitu. Tone in Peter iz Nove Gorice, ki sta navdušena nad slikarstvom in umetnostjo sploh, rada pa tudi sama rišeta, sta si privoščila izlet v Ljubljano in obiskala tukajšnje galerije. »Nekaj nama je bilo všeč, nekaj pa tudi ne,« pišeta. Vsak ima pač svoj okus. Veronika iz Maribora je s starši obiskala Zagreb. »Všeč mi je njegova urejena podoba,« je pripomnila. »Vedno bi moralo biti tako in povsod, ne pa, da na zelenicah ležijo odvrženi papirčki in plastični kozarci, ob robovih cest pa cigaretni ogorki in cigarete, pa tudi druge škatle.« Simon iz 8. c razreda se zgraža nad razkopanimi Ljubljanskimi ulicami. Pravi: »To je prava groza, ko zaviješ po Tržaški in potem naprej po Titovi cesti. Sprašujem se, če je res treba popravljati ceste prav sredi turistične sezone, ko bi naše glavno mesto lahko sprejelo reko turistov z malo bolj prijaznim obrazom, ne pa, da jih mine dobra volja že ob samem vstopu, ali pa se sploh odločijo, da se bodo odpeljali mimo. In ta naš ljubljanski grad tudi še malo predolgo obnavljamo ali pa, še slabše, o tem samo govorimo. Res ne znamo služiti s turizmom in ne vem, če lahko tej naši ponudbi lahko rečemo »dober vtis«, ki ga bodo gostje odnesli po svetu.«

Simon, saj ne misliš samo ti tako. Vem, da ti je zdaj marsikdo prikimal. Dokaj klavirno opravičilo za delo na cestah najdemo – ni bilo prej denarja. O gradu pa raje molčimo. Tudi ni denarja. Za nekatere stvari pa le je... Toda, komentar ob stran.

Malo turobno, lahko pa tudi ogorčeno premišljanje ob »počitniškem zahodu« naj vam ne zagreni še teh nekaj prostih dni, dragi naši dopisniki. Vem, da že iščete učbenike po knjigarnah, nakupujete zvezke in druge šolske potrebnosti. V teh zadnjih dneh počitnic boste tu in tam pokukali v kak lanski šolski zvezek in si osvežili znanje (predvsem pri tistem predmetu, kjer je škripalo), da bo v novem šolskem letu kolo lažje steklo. Malo vam je žal za počitnicami, tudi to vem, saj sem v svojih šolskih letih to poskusila. Po drugi strani pa ima začetek novega šolskega leta tudi svojo draž – kakšen bo razred, s kom boste sedeli in ne nazadnje – sami stari obrabi bodo spet okoli vas in toliko si boste imeli povedati. Lahko rečem samo še: začnite s srečo!

Živa

Takole pa nam zadnje pomahljaje pošilja – morje...

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pogovor z borcem in aktivistom

Moč mi je vlivala vera

»Med vojno je bilo za našo družino zelo hudo. Leta 1942 sem šel med partizane. Tako sem zapustil doma tri lačna usta in svojo ženo. K partizanom sem šel predvsem zaradi tega, ker sem hotel tudi jaz prispevati k naši skupni zmagi. Vedno sem namreč verjel in upal, da bomo zmagali. Pristopil sem h Gradnikovi brigadi, ki se je bojevala tu na našem območju. Boji so bili hudi, posebej še pozimi. Toda moč mi je vlivala dejstvo, da me doma čakajo trije otroci in žena.

se mi je stanje izboljšalo, so me odpeljali v dolino, domov. Zdravnik mi je namreč prepovedal, da bi se še bojeval.

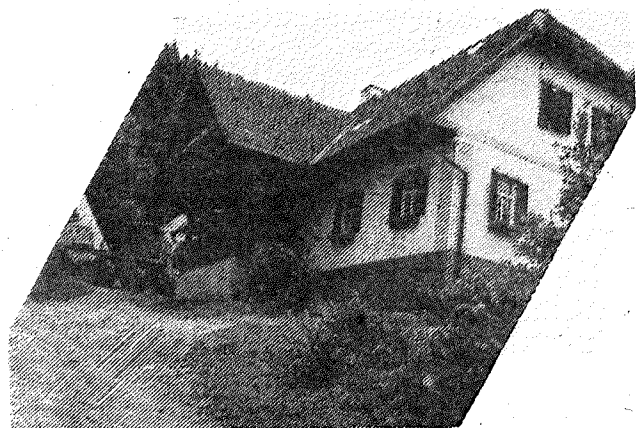
Doma so me bili zelo veseli. Ker nisem več mogel v boj, sem sklenil, da bom na kak drug način pomagal partizanom. Tako sem jim do konca vojne nosil razna sporočila, hrano, obleko in zdravila – kolikor sem pač mogel in dobil. Svoboda sem dočkal vesel, toda moje zdravje se ni povrnilo.«

Tako mi je pripovedoval Franc Krečič, moj stari oče. Zelo ga imam rad.

MITJA KREČIČ 3. a
Osnovna šola Drago Bajc
Vipava

Še ena turistična uganka

Morda niste šli na morje, ampak kam na podeželje. Kako se že temu pravi? Uganko zastavlja Urška Krajšek:

»Že v naši vasi Stranice sta dve kmetiji, ki sprejemata turiste. Na Pohorju pa jih je še več. Turisti ne prenočujejo samo v hotelih, temveč tudi na kmetijah. Tam jedo domačo hrano in mogoče se še naučijo delati na njivah. Lahko uživajo in hodijo na sprehode. Znaite odgovoriti na tole vprašanje: Kako se imenuje kmetija, ki sprejema turiste?»

Pa odgovorite in če ste morda na ta način turizma tudi okusili, nam napišite, kako je bilo.

Svet okoli nas

Svet okoli nas je lep, vendar ne povsod. Kjer vladajo nasilje, lakota in vojna, svet ni in ne more biti lep. Ljudje stradajo, stradajo tudi otroci. Druge je zopet vojna, nasilje. Vsi si želijo svobode, kot jo imamo mi.

V vojnah, takšnih kot je vojna med Irakom in Iranom, pade na tisoče ljudi.

Vesile imajo atomsko bombo, ki lahko uniči svet. Atomsko orožje jim je v veselje, mi pa trepetamo pred njim in upamo, da bo v svetu zavladal razum in človekoljubje.

Če bi bilo v mojih močeh, bi v svetu zavladal mir, saj želim, da bi bil na svetu mir, da bi bili ljudje enakopravni, da ne bi bilo lakote, sestranih in umirajočih otrok.

MAŠA OSTRUH, 4. b
COŠ Fran Roš, Celje

Od trenutka do trenutka

Nemogoče je prešteti vse trenutke od začetka pa do konca vsakega življenja, naj bo še tako kratko. Že v enem samem dnevu se zgodi marsikaj. Od trenutka, ko se zbujaš, pa do trenutka, ko vstaneš, preteče še toliko lepih trenutkov, ko se lahko še malo pretegneš v topli postelji.

Trenutki nato bežijo. Ustavijo se pri težavnem predmetu v šoli, ko trepetas pred spraševanjem. Tedaj so trenutki dolgi kot večnost. Prav na nasprotje pa je, ko je pouka konec. Takrat je hitrost trenutkov neverjetna. Najhitrejši avto jih ne more prehiteti. Kar naenkrat je konec popoldneva in moraš v po-

steljo, kjer se trenutki nekoliko umirijo.

Kaj bi naš stari planet lahko rekel o svojih trenutkih? Od rojstev do smrti, od veselja do žalosti, od lakote do vojn – vse to se mu zgodi v enem samem trenutku. Kakšno uničenje bi nastalo, ko bi bila samo za en trenutek pozabljena zdrava pamet. Nastalo bi opustošenje sveta, uničena vsa tehnika in človeštvo, ostala bi puščava. To se ne sme zgoditi!

Tudi naša zemlja iz trenutka v trenutek drhti v strahu pred najhujšim in si nikoli ne oddahne, kot si tudi človek ne.

IZTOK VALIČ, 8. c
OŠ Ajdovščina

V spomin na inž. Jožeta Levstika

5. avgusta se je v osemdesetem letu po dolgi in mučni bolezni končala plodna življenjska pot dipl. inž., dipl. pravnika in rednega univerzitetnega profesorja Jožeta Levstika.

Pokojnik gotovo sodi v tisti del slovenskih izobražencev, ki se je v mladih letih temeljito, strokovno, pripravil za delo v prid svojemu narodu. Kot mnogi njegovi vrstniki se je na tem delu tudi izkazal. Demokrat po značaju in naprednega duha se je že v zgodnjem poletju 1941 pridružil sodelavcem osvobodilne fronte in postal član matičnega odbora OF agromomov v Ljubljani. Ko okupatorju in njegovim pomočnikom njegovo uporniško delo ni ostalo prikriti, se je umaknil poleti 1942. v partizane. Takoj se je vključil v boj ob veliki italijanski ofenzivi na Notranjskem, potem pa prešel na osvobodjeno ozemlje v Suho Krajino. Izvršni odbor OF ga je kot sposobnega in zagnanega poslal v Novomeško okrožje organizirati pripravo zalog hrane za partizansko vojsko za predstoječo zimo. Pristal je pod Gorjanci, kjer je osvobodjeno ozemlje najdlje trajalo. Vzporedno z gospodarskim delom je sodeloval tudi pri vlogitvah narodno-

svobodilnih odborov kot osnovnih celic porajajoče se ljudske oblasti. Prepričan je bil o njenih demokratičnih prvinah, v združništvu in v njih je videl osnove nove pravične in demokratične družbene ureditve. Zatem je bil nekaj časa sekretar podokrožnega odbora Šmarjeta, januarja 1942 pa je prevzel nalogo sekretarja Okrožnega odbora OF Novo mesto. To delo je tovariš Vid uspešno opravljal do kapitulacije Italije. Devetega septembra 1943. je v imenu Osvobodilne fronte podpisal razglas o prevzemu ljudske oblasti, zatem pa je bil imenovan za člana Upravne komisije za osvobodeno ozemlje.

Po zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta februarja 1944 so bili ustanovljeni kot zametki bodoče slovenske vlade odseki pri Predsedstvu SNOS. Jože Levstik je zadržal vodstvo gospodarskega resorja do osvoboditve. Težišče dela je bilo na kmetijstvu, saj je bilo vprašanje prehrane bistveno vprašanje za vojsko in tudi za civilno prebivalstvo. Odsek za gospodarstvo je aprila 1944 sklical in organiziral sestanek (danes bi rekli simpozij) v Dobljeh pri Črnomlju. Na ta sestanek so prišli

Blizu Črmošnjic leta 1944: dr. Dušan Reja, Dodo Majzelj in prvi z desne pokojni Jože Levstik.

vsi dosegljivi kmetijski strokovnjaki iz vojske in civilstva. V treh dneh so obravnavali vprašanja sprotne pre-

hrane, predvsem pa stanja plemen-ske živine. Zelo pomembne pa so bile tudi razprave o agrarni politiki po osvoboditvi, predvsem o kmečkem združništvu. Kmalu zatem je bila v Črnomlju ustanovljena tudi prva nabavno - prodajna zadruga na osvobe-nem ozemlju.

Čeprav je tvorno sodeloval v nadaljnjem razvoju agronomije v Jugo-slaviji, je svoje zamisli najbolj plodo-vito uveljavil na novoustanovljeni fakulteti za agronomijo in gozdarstvo v Ljubljani. Temeljno življenjsko res-nico, da je hrana osnovna energija, je tako zvesto posredoval svojim stu-dentom in v njih utrjeval in poglob-ljal ljubezen do kmetijskega poklica.

Profesor Jože Levstik je bil polna osebnost, aktivist in humanist, člo-vek, ki ideje, kateri se je zapisal, ni razglašal z nabuhlimi frazami, tem-več jo je v polnosti živel. Kljub širo-kemu obzorju je bil preprost in nepo-sreden človek.

Čeprav mu je težka bolezen že več let onemogočala vsakšno delo, je z zanimanjem spremljal naš družbeni razvoj. V strokovnih krogih pa se vedno bolj utrjuje mnenje v pravil-nosti njegovih zamisli.

Jože Penca

Franc Poljanšek

Po krajši bolezni je marca umrl Franc Poljanšek-Franjo. Rodil se je 1917. leta v Češnjicah v Tuhinju. Leta 1943 se je priključil borbem Šlandrove brigade. Imel je čin kapetana in vrsto odlikovanj. Demobiliziran je bil 1946. leta in se nato vključil v politično delo. Bil je odbornik v raznih organizacijah in član ZK.

Marija Bertonec

Marca je v Celju umrla Marija Bertonec, rojena 1913. leta v Vojniku. Moža so ji Nemci 1941. leta ustrelili, zato je s sinom zbežala na Primorsko, kjer se je povezala z NOV. Delala je kot kurirka, zbirala hrano in razni materiali ter kuhala partizanom.

na Bledu. Bil je aktivist OF in 1943. leta se je pridružil Kokrške-mu odredu. Postal je politični komisar in pozneje dobil čin kapetana JLA. Prejel je vrsto odlikovanj za hrabrost in zaslug za narod. Po odhodu iz vojske je bil tajnik občine Bled, nato pa se je zaposlil v Železarni na Jesenicah. V Podbrezje je prišel 1953. leta in bil zelo delaven. Posebno je skrbel za postavitev spominskih obeležij NOB in bil aktiven član sveta KS.

Ivan Zajc

V Celju smo se marca poslovili od borca NOV, 82-letnega Ivana Zajca. Leta 1941. je bil odpeljan v vojno taborišče. Septembra 1944 je stopil v NOV v 1. slovensko artilerijsko brigado 7. korpusa, ki je bila v sestavi 15. udarne divizije. Bil je intendant. Po vojni je bil vseskozi družbenopolitični delavec in prejel številna odlikovanja, med drugim medaljo za slug za narod in orden dela.

Stanko Aubrecht

Po dolgi bolezni je umrl Stanko Aubrecht iz Lipja pri Titovem Velenju. Od spomladi 1943. leta je bil mladinski aktivist, od poletja 1944. pa borec Tomšičeve brigade. Pokopan je na Vinski gori.

Ob letu smrti Franca Skumavca

Kdo drug, če ne mi, borci, komunisti, bo delal, organiziral, da stvari tečejo? Tako je dostikrat ponavljal Franc Skumavec ob pripombah, da pretirano prevzema obveznosti v družbenopolitičnem življenju. Toda, zanj je bilo to pravo zadoščenje. Poleg svoje službe je živel, delal in mislil v glavnem na organizacijo, na društva, na delegacije in delovanje v krajevni in občinski skupnosti.

Tak je prišel Franc že na svet, v njegovih Gorjah nad Bledom. Še mladega je zatekla vojna in internacija. Srečno naključje je hotelo, da je že v maju 1944 ušel iz nacističnih krempljev in se takoj predano vključil v Prešernovo brigado. Dolžnosti, ki se jih ni nikdar izogibal, so ga zatem vodile z novimi nalogami v Vojkovo brigado, kjer so ga borci kaj kmalu spoznali kot pogumnega borca in dobrega tovariša. V partizanih pa še ni dokončal svoj boj, nadaljeval ga je pri gradnji proge Brčko-Banovići in zatem še na progi Šamac-Sarajevo.

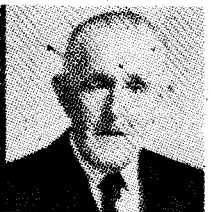
Organizacije, tiste oblike dela in aktivnosti, s katerimi naj bi uresničili tiste cilje, za katere se je boril, so Francu še naprej krojile življenje. V krajevni skupnosti Stražišče pri Kranju in zatem v KS Vodovodni stolp je bil član domala vseh organizacij, od pevskega zbora in odra do SZDL in

ZK. Z izrazito zavzetostjo je deloval in organiziral zlasti v vrstah Rdečega križa in krvodajalstva, vodil je tudi komisijo za organizacijo pogrebov. In to iz leta v leto, z vse večjo zagnanostjo. Povsod je ponavljal humane cilje naše družbe.

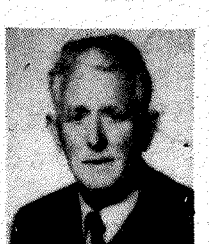
Toda, na lepem, sredi tolikih novih načrtov in dela, v trenutku, je omahnil. Sredi avgusta bo že leto. Številni borci, komunisti, aktivisti, krajani so se od njega poslovili potrti. Še po letu dni je to slovo še vedno živo in boleče.

Karel Makuc

Ivan Jelušič

Rodil se je 1907. leta. Ob kapitulaciji Italije se je v Kobaridu priključil 1. prekomorski brigadi in nadaljeval pot prek Gravine na otok Vis in Drvar. Dodeljen je bil v krojaško delavnico vrhovnega štaba. Udeležil se je bojev ob desantu na Drvar. Za zasluge je bil trikrat odlikovan. Od njega smo se poslovili lani v Hrpeljah.

Jože Urbančič

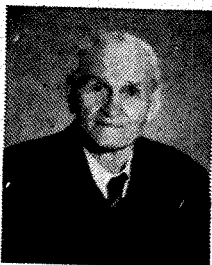
V domu upokojencev na Vrhniki je lani umrl Jože Urbančič. Rodil se je pred štiriinsedemdesetimi leti. Za NOB ja aktivno delal od januarja 1942. Junija istega leta je bil interniran na Rab, skupaj z bratom Janezom. Po kapitulaciji Italije se je vključil v Rabsko brigado, kjer je kot borec ostal do osvoboditve.

Avgust Škoda

V Vojniku smo se marca poslovili od Avgusta Škode, rojenega 1921. leta v Dolah pri Litiji. Že 1941. leta je bil izgnan v Nemčijo v taborišče Lauffen. Po vrnitvi iz taborišča 1945. leta je našel porušen in požgan dom. Vseskozi je aktivno deloval v KS Dečkovo naselje.

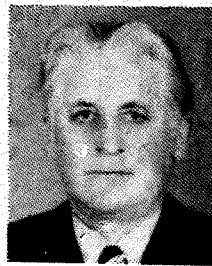
njih so našli počitek in okrepljeno. Toda Franc je bil nasilno mobiliziran v nemško vojsko. Na ruski fronti je bil ranjen in je prišel domov na okrevanje. Čeprav bolan, se je takoj pridružil kurirjem na tem območju. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Franc Markovič

Od Franca Markoviča smo se poslovili v Šentvidu pri Stični. Rojen je bil 1899. leta. Služil je avstrijsko vojsko in bil prostovoljec za severno mejo. V zadnji vojni ni stal ob strani, ampak je kot terenec-železničar veliko tvegati in vodil ranjene borce preko dobro zastraže-

ne železniške proge ter prenašal orožje in hrano za partizane. Sin Jože je padel 1942. leta.

Vinko Kramar

Lani smo se borci in krajani Zg. Tuhinja poslovili od Vinka Kramarja-Ceneta, rojenega 1919. leta v Tuhinju. Ob prihodu okupatorja so bili vsi njegovi bratje in sestre napredni in narodno zavedni. Leta 1944 je postal borec Šlandrove brigade. Prehodil je Dolenjsko in Štajersko. Tudi po vojni se je vključil v politično delo, zlasti pri obnovi požganih domov. Bil je trikrat odlikovan in večkrat pohvaljen.

Alojz Pintar

Na pokopališču Podbrezje smo se marca poslovili od Alojza Pintarja-Lojzeta, rojenega 1916. leta

Ignac Kastelic-Fajfa

Umrli je nosilec Partizanske spomenice 1941 tovariš Ignac Kastelic-Fajfa, rojen leta 1920 v Velikem Črnelu pri Ivančni gorici.

Takoj po začetku vojne se je vključil v organizirano delo na terenu, junija 1942 pa je vstopil v NOB. Bil je borec 2. grupe odredov. Započnjenjskega odreda, Serčeve in Tomšičeve brigade ter deloval v VOS-u.

Tudi po vojni je bil družbenopolitično aktiven. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Šestdeset let Cirila Bavčarja

Te dni slavi v krogu svoje družine naš tovariš, soborec in prijatelj Ciril Bavčar, iz Šempetra pri Novi Gorici, svojo šestdesetletnico.

Ob tem lepem življenjskem jubileju pa je potrebno spregovoriti tudi o njegovem velikem prispevku v narodnoosvobodilnem boju in k izgradnji naše socialistične, samoupravne družbe.

Ciril Bavčar se je rodil 6. julija 1927 v Selu na Vipavskem, v družini srednjega kmeta in s šestimi otroki.

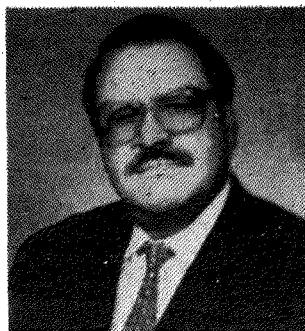
Njegov oče je bil v prvi svetovni vojni že kmalu na fronti v Rusiji zajet. Tam je v ujetništvu preživel več let, se naučil rusčine in se udeležil okto-brske revolucije. Domov se je vrnil v letu 1919, prežet z revolucionarnimi idejami oktobra. Doma pa je našel italijanskega okupatorja in kasneje še fašizem. Vse to ga je privedlo do tega, da je svoje otroke že od rane mladosti učil pošteno delati in živeti ter jih vzgajal v zavedne Slovence, ki naj hodijo po svetu z dvignjeno glavo. To mu je tudi v celoti uspelo, saj so vsi njegovi otroci kasneje v življenju hodili po njegovih stopinjah in se ravnali po njegovih naukih. Tudi v znača-

ju našega Cirila so vtisnjene te lastnosti: poštenost, delavnost, borbenost, doslednost in premočrnost.

Mali Ciril je imel že v osnovni šoli težave z ravateljico, ker je govoril s sošolci v materinščini. Še ne 14-letni fant je 1941 leta odšel od doma, s trebuhom za kruhom. Najprej na Opčine pri Trstu, da bi si kot gostinski delavec v gostilni pri Sosiču pridobil tržaško »domovinsko pravico«, ki bi mu kasneje omogočila vpis v poklicno obrtno šolo. Te domovinske pravice poa tudi po skoraj enoletnem bivanju na Opčinah ni mogel dobiti. Kot sina »rusofila« so ga poklicali na občno in karabinersko postajo, kjer so mu povedali, da je nezaželen in se je moral vrniti domov.

Spomladi 1942. se je zaposlil v bližini doma v valjenem mlinu v Vrtovinu, že maja ali junija 1942. pa se je preko domačinov, bratov Ivana in Vinka Kosovela vključil v OF, ki je obstajala tudi v tem mlinu. Začelo se je aktivno delo v OF, v začetku zbiranja orožja, streliva hrane in obleke za partizane, kasneje pa še zbiranje obveščevalnih podatkov o gibanju karabinerjev, vojske, itd.

Pri tem delu za OF pa je bil izdan, 16. februarja 1943. ga je prišla aretirat petčlanska patrulja karabinerjev. Tem pa se je uspešno izmuznil tako, da je skočil preko 6 metrov velikega

mlinskega kolesa in pobegnil. Še ne 16-leten je vstopil v partizane, v 2. vipavsko četo, kjer je bil že nekaj časa njegov brat Slavko. Komandir čete Ivan Sulič-Car ga sprva zaradi mladosti niti ni hotel sprejeti v četo, ker pa Ciril ni odnehal in se skliceval na svoječasno dano obljubo tov. Martinu Greifu, ki ga je dobro poznal, da bo postal partizan, je Car končno pristal. Ob ustanavljanju Gregorčičeve brigade je 24. 4. 1943. postal pomočnik mitraljezac-prvoborca Srečka Stupice.

Tako se je kot najmlajši par-

tizan udeležil celotnega pohoda brigade v Benečijo in Režijo, pod vodstvom generala Avšiča in tovariša Kajtimirja. Kapitularcija Italije ga je zatekla na Kozjih stenah v Trnovskem gozdu. Takrat je postal mitraljezec pri zaščitni četi II. operativne cone. Kot tak je sodeloval v bojih na Goriški fronti in nemški protiofenzivi v Trnovskem gozdu.

V oktobru 1943. je zbolel, bil zadnji hip operiran in končno v januarju 1944. ozdravel ter poslan v VOS. Od aprila dalje je bil dodeljen Vipavskemu vojnemu področju, kjer je maja 1944. postal komandir zaščitne čete ter organizator udarnega voda na Komandi mesta Sežana. V par mesecih sta se ta vod in zaščitna četa KM Sežana odlično izkazala v boju z Nemci. Kettnerjeve skupine iz Sežane tako, da sta dobila pohvalo štaba 9. korpusa.

Oktober 1944. so ga poklicali na štab 9. korpusa, da organizira zaščitno enoto pri Vojni oblasti 6. korpusa. Po tej opravljeni nalogi je januarja 1945 odšel s pom. načelnika štaba 9. korpusa tov. Darkom Derendo-Tinetom v zahodno Primorsko in bil poslan na Komando mesta Bovec. Tu naj bi pripravil in organiziral prehod komande mesta na trbiško stran. Tu je tudi dočkal težko pričakovano svobodo.

Po odhodu naše vojske s tega območja so ga poslali v štab z repatriacijo Slovenije v Ljubljano, ta pa ga je poslal naprej v

svojo bazo na Jesenicah, nato pa v komisijo za repatriacijo v Področje v Avstriji. Tu je kot repatriacijski oficir delal skoraj leto dni, zatem pa je bil premeščen na Vipavsko vojno področje v Vipavo, kasneje pa v Grgar in Kozino.

Aprila 1947. je bil poklican v UDB za Slovenijo v Ljubljano, ki ga je poslala na službovanje na Jesenice, Postojno, Pivko in Sežano. V letih 1957/1959 je dokončal višjo upravno šolo za notranje zadeve SFRJ v Beogradu. Nazadnje je služboval kot načelnik UJV v Novi Gorici, od leta 1968, ko je na lastno željo odšel v gospodarstvo, k DO Goriške opekarne v Bukovici.

V to svoje novo delo je vložil vse svoje moči in sposobnosti in skoraj deset let nadvse uspešno, kot direktor, vodil to gospodarsko organizacijo. V tem obdobju so Goriške opekarne doživele popolno modernizacijo tehnologije, zgradili so dve novi enoti: tovarno opčnih izdelkov in tovarno keramičnih talnih ploščic, vse z najnovejšo tehnologijo. Število zaposlenih pa se je od 107 oseb v letu 1968. povečalo na preko 500 zaposlenih v letu 1977. Ob tem delu pa je opravljal tudi druge pomembne samoupravne naloge: bil je član Gospodarske zbornice SRS, svetu za gradbeništvo in IGN ter zvezne gospodarske zbornice, v panogi gradbeništva.

Prometna nesreča 1976. s težkimi poškodbami ga je pri-

silila, da se je po letu dni upokojil. Skoraj tri leta pa je trajalo nadaljnje zdravljenje teh poškodb.

Tudi kot upokojenec je naš Ciril še vedno družbeno aktiven. Udeležuje se v odboru Skupnosti borcev Komande Goriškega vojnega področja kot predsednik komisije za tradicije borcev NOV, je predsednik pododbora Gregorčičevih brigad v Novi Gorici, podpredsednik domoljubnega odbora Zgornjevipavske partizanske čete, delegat pri obč. odboru ZZZB NOV Sežana, član obč. odbora ZZZB Gorica, itd in ne nazadnje tudi v Krajevni skupnosti Šempeter kot delegat v zboru Krajevne skupnosti Skupščine občine Nova Gorica.

Za njegovo predano in nesebično delo mu je naša družba podelila več družbenih priznanj in visokih državnih odlikovanj. Med drugim je nosilec Reda hrabrosti, medalje za hrabrost, Reda bratstva in edinstva, Reda zaslug za narod s srebrno zvezdo, Reda dela s srebrnim in zlatim vencem in drugih. Je pa tudi kapetan I. razreda JLA v rezervi.

Nekdanji soborci Komande Goriškega vojnega področja želimo ob tej priložnosti našemu prijatelju in zvestemu tovarišu Cirilu Bavčarju še mnogo zdravih in zadovoljnih let v krogu svojih dragih in še nadaljnje aktivnosti v korist naše skupnosti in celotne družbe.

Mirko Šlibar

Prapor Tomšičeve v rokah jubilanta Naceta Tratarja

Te dni, 14. avgusta, je v osemdeseto leto stopil Nace Tratar, borec Tomšičeve brigade, ki je od ustanovitve leta 1942 do demobilizacije 1946 sodeloval v vseh njenih akcijah, bil trikrat ranjen, za zvestobo, borbenost, tovarništvo pa tudi odlikovan z zlato plaketo Tomšičeve.

Rodil se je v Lepi Gorici, v občini Sevnica. Bil je čevljar, oče dveh otrok, ki mu domači kraj ni nudil zaslужka. Zato se je podal s trebuhom za kruhom, najprej v Kranj, kjer si je po naključju našel službo v sindikalni kuhinji.

Tu je živel podtalno delovne sindikata, nad katerim so bdeli prvi člani komunistične partije. Delal je tudi v tekstilni tovarni Jugočeško, kjer je neusmiljeno nizka mezdna pripeljala do velikega štrajka... Leta 1930 se je zaposlil v Podrtiji, v kuhinji, kjer je bil šef kuhinje tovariš Tito. Mesta zaposlitve so se menjavala, prešel je v Kamnik, v Kropo. Končno je moral služiti vojsko, kjer je doživljal šovinistična ponižanja.

K partizanom je stopil 9. septembra 1941, v Mokrono-

ško četo. V njej je bil le malo časa; kot terenec je raje pomagal pri prehajanju raznim borcem in aktivistom, med njimi tudi uglednim revolucionarjem Kidriču, Avblju,

Za kruh ali le še za skorjo kruha?

Zdaj, ko se leto preveša v drugo polovico in smo zvečine že vsi popraskali rezerve zadnjih prihrankov iz »nogavic« za skromen letni oddih, se nam je podražil še kruh. Kaj pravi ljudstvo? Delavci kolnejo, kmetje so na tihem srečni, da so ostali zvesti svojemu stanu in, da si ga bodo še vedno lahko pridelali vsaj za lastne potrebe, mlinarji in peki pravijo, da še vedno ne bodo na konju, trgovci se pretvarjajo in sprenevedajo, vlada benti, sindikati se zgražajo... Jaz pa ne maram več jesti belega kruha, čeravno se ga v svoji aktivni delovni dobi še nikoli nisem preobjedla in nikoli nisem vrgla kosčka v smeti. Otrokom zagotavljam, da je črn kruh daleč bolj zdrav, poln vitaminov in sploh, bel kruh je postal neverjetno grenak!

Ce bi bil zdaj še živ moj dedek Nace, star partizan, bi najbrž rekel, da bi se zaradi takšne nepolitične krušne zmešnjave stresla cesarsko-kraljeva krona nekega zapršenega cesarstva, pa tudi proslula krona bivše kraljevine. Za sodobnejši pristop bi hitro segel še po primeri iz mednarodnega političnega dogajanja in dokazal, da v svetu za takšne neljudske poteze – padajo vlade.

Pri nas pa – nič. Srbski kmetje hranijo živinčeta s svežim pekovskim črnim kruhom, ki je cenejši od krme, jaz pa bom še naprej prepričevala otroke, da je bel kruh zares zanič.

Jezik me srbi, pa moram zapisati še tole: igre so nam že dali, zdaj pa izvolite, postrezite si še s kruhom. O novih svežnjih ukrepov, ki nam jih obeta, ne kaže govoriti v isti sapi. Razmišljam, če je beseda sveženj izpeljava iz besede »svežina«. Najbrž bo tako, kajti ta hip, ko je vlada le (najbrž za hip) užugala trgovce z moko in kruhom, so nam podražili naftne izdelke, predvsem kurilno olje... da nam bo lahko pozimi zanesljivo bolj »sveže«. Morda bi mi kakšen državni uradnik ob tem seveda, tisti, ki imajo v blokovskih stanovanjih srečo, da še imajo peči in pa možnosti za nakup in skladiščenje vsaj treh vrst kurjave...

Najbolje bo, če se vsi vpišemo med »kaveljce in korenine«, da se malo utrdimo... preveč pa tudi ne, ker bi sicer spet pretirano spodbudili lakoto.

B. Ž. J.

Zdaj pa še to

Vrsta poletnih, cenovnih šokov je, kot kaže, mačji kašelj proti novici, ki je dne tako rekoč »šepetaje« vstopila med poročila: za 220 milijard nekritih menic bosanskega Agrokomerca je pretreslo najprej bančniške kroge po vsej državi, končni uč-

nek pa bo, tako vsaj kaže, pretresel vse nas z novo denarno emisijo in skokovitim povišanjem inflacije.

Potrudili se bomo, da vam bomo že v prihodnji številki Teveja ponudili podrobnejše poročilo s strokovno razlago o predvidenih posledicah (po mnenju mnogih) največjega povojnega šoka v našem monetarnem sistemu. B. Ž. J.

Vabila

Izlet v Moskvo in Leningrad

V organizaciji Yugotoursa in v sodelovanju s TV-15 smo pred desetimi leti po dokaj ugodni ceni obiskali Sovjetsko zvezo in na ta način proslavili šestdesetletnico okto-brske revolucije. Ze takrat smo se številni borci, znanci in prijatelji, zadovoljni s prireditvami, domenili, da bi se, če bomo živi in zdravi, ob sedemdesetletnici okto-brske revolucije zopet podali na podoben izlet. Čas za uresničitev dogovora je zdaj napočil. Vsi, ki bi se radi udeležili izleta in ki jim zdravje to dovoljuje, naj svoje prijave pošljejo na uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana, rok prijave pa je od 1. do 11. septembra. Organizacija izleta, akontacijo in vplačila bo prevzela agencija Yugotours.

Načrtovana sta dva izleta. Prvi traja 5 dni in vsebuje ogled Moskve, drugi pa je osemndnevni in se razširi do Leningrada. Predvidena cena za petdnevno potovanje znaša približno 190.000 din, za osemndnevno pa 260.000 din.

Program potovanja, čas odhoda in prihoda ter ostale informacije bomo pravočasno posredovali vsem prijaviteljem. Preverite veljavnost vašega potnega lista! Prisrčno vabljeni!

Anton Grašič-Savo

POREZEN VABI

v nedeljo, 30. avgusta 1987

Družbenopolitične organizacije Cerknega, Planinsko društvo Cerkno, skupnost borcev Gorenjskega vojnega področja, brigada Srečka Kosovela, ing. batalijon XXXI. divizije organizirajo letno srečanje borcev, planincev, tabornikov, mladine in ljubiteljev gora na prizorišču zadnje bitke na vrhu Porezna.

Odkritje doprsnega kipa narodnemu heroju Andreju Zvanu-Borisu, s kulturnim programom ob 11. uri v domu na Poreznu. Delegacija bo položila venec k spomeniku na vrhu Porezna.

Na Porezen je mogoče priti po poteh iz Cerknega, Železnikov, Podbrda, Jesenic in Petrovega brda. Vse poti so označene.

Po svečanosti bodo planinci poskrbeli za jedajo in pijačo.

Priporočamo planinsko opremo, še posebej, če bo slabo vreme.

Na svidenje na Poreznu!

Predsednik organizacijskega odbora
Janko Urbanc

Borke in borci – cankarjevci, udeležimo se tradicionalnega srečanja borcev domoljubnih enot Belokranjskih občin, katerega organizira Družbenopolitične organizacije občine Metlika. Na srečanju bomo proslavili 45-letnico borbe Cankarjeve in 13. Proleterske brigade Rade Končar, na Suhorju in 45-to

obletnico ustanovitve Belokranjskega odbora.

SREČANJE BO V NEDELJO, 6. SEPTEMBRA 1987 OB 11. URI NA SUHORJU

Izredni avtobusni prevoz iz Ljubljane odpa-de, udeleženci pa lahko uporabijo potniški vlak, ki iz Ljubljane odpelje ob 7. uri, iz postaje Metlika do slavnostnega prostora na Suhorju pa bo organiziran avtobusni prevoz.

Na svidenje v gostoljubni Beli krajini! Skupnost borcev 5. SNOUB Ivan Cankar in Skupnost borcev Belokranjskega odbora

Odbor skupnosti borcev IV. SNOUB MATIJA GUBEC obvešča, da bo proslava jubilejne 45-letnice ustanovitve brigade na Trebelnem, v soboto, 5. septembra 1987.

Svečanost se začne ob 11. uri, pred tem pa bo ob 9. uri na istem mestu zbor borcev brigade z volitvami novega zbora Skupnosti borcev IV. SNOUB Matija Gubec. Zbora naj se udeleži čim večje število borcev te brigade.

Za borce, ki so se prijavili našemu odboru, da se bodo udeležili proslave in potovali z avtobusom, bodo za vožnjo na Trebelno in nazaj organizirani posebni avtobusi in sicer: iz Ljubljane, za borce iz Ljubljane in okolice ter Gorenjske in Notranjske, iz Kopra za borce iz obalno-kraškega območja, iz Maribora (s postankom v Celju) za borce iz Maribora in širšega območja, v Celju pa se priključijo še borci iz Celja in širšega območja, iz Novega mesta za borce iz Novega mesta in širše okolice ter Bele krajine, iz Trebnjega in iz železniške postaje Mokronog (Bistrica) za borce iz trebanjske in mirenske doline ter borce iz drugih krajev Slovenije, ki bodo v Trebnje ali Mokronog dopotovali z vlakom.

Avtobusi bodo odpeljali iz avtobusnih postaj in sicer: iz Kopra in iz Maribora ob 5. uri, iz Celja ob 6. uri, iz Novega mesta pa ob 7. uri. Iz Ljubljane bodo avtobusi odpeljali iz Trga osvoboditve (parkirišča izpred univerze) ob 6.30 uri.

Odhodi avtobusov iz Trebnjega in železniške postaje Mokronog (Bistrica) na Trebelno in nazaj bodo usklajeni s prihodi oziroma odhodi vlakov.

Pripominjamo, da je število avtobusov omejeno in da bo prostora v njih le za borce, ki so se prijavili za prevoz z avtobusom. Zato naj vsi tisti borci, ki so se prijavili za vožnjo z vlakom ali z lastnim vozilom, tako tudi potujejo.

O načinu organiziranega prevoza borcev iz območja Nove Gorice, Tolmina in Idrije bomo pravočasno pismeno obvestili vse, ki so se prijavili za prevoz z avtobusom.

Vsi ostali, ki se želijo udeležiti proslave in se niso prijavili naj potujejo s prevoznimi sredstvi rednega javnega prometa. Vlak iz Ljubljane odpelje ob 6.41.

Borci Gubčeve brigade naj se po prihodu zglastijo pri informacijski službi, ki bo ta čas delovala v območju prireditvenega prostora.

ODBOR

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADASKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK in delegati: BLAŽ LAVRIČ, RK ŽRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS Glavni urednik: ZYONE KRŽIŠNIK, Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIC – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorsko-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročninski oddelki: Moše Pljave 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šte. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35